

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ, ΜΕΣΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΠΜΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ

Σύμβουλος Καθηγήτρια: Α. Γκαζή

Μουσεία και Άτομα με Αναπηρίες

Η καθολική πρόσβαση στα μουσεία

Παπαπέτρου Ναταλία

Α.Μ. 4104Μ004

Ημερομηνία παράδοσης: 5 Μαΐου 2006

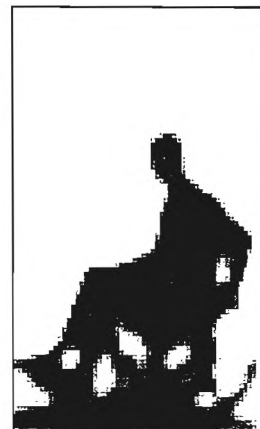
ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ, ΜΕΣΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΠΜΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ

Σύμβουλος Καθηγήτρια: Α. Γκαζή

Μουσεία και Άτομα με Αναπηρίες

Η καθολική πρόσβαση στα μουσεία

Παπαέτρου Ναταλία

A.M. 4104M004

Ημερομηνία παράδοσης: 5 Μαΐου 2006

MC7
707

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝ/ΜΙΟ ΚΟΜΟΤΗΝΩΝ	
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ	
ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΜΕΣΩΝ	
ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ	
Αρ. Πρωτ.	23
Είδηση υπ.	51.5.05

Εισαγωγή	5
1. ΚΥΡΙΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ	9
1.1 Άτομα με Αναπηρία και εμποδιζόμενα άτομα	9
1.1.1 Ποιοι είναι	9
1.1.2 Τα κύρια προβλήματα που αντιμετωπίζουν	16
1.2 Πρόσβαση - Προσβασιμότητα	19
1.2.1 Τι είναι	19
1.2.2 Επίτευξη προσβάσιμου περιβάλλοντος	20
1.3 Προσβάσιμο Μουσείο	21
1.3.1 Γιατί να είναι ένα Μουσείο προσβάσιμο	21
1.3.2 Είδη πρόσβασης μέσα σε ένα Μουσείο	22
1.3.3 Πώς μπορεί το μουσείο να επηρεάσει την κοινωνία	24
2. ΜΟΥΣΕΙΟ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ	27
2.1 Πώς θα βελτιωθεί η πρόσβαση και η κυκλοφορία στο κτίριο του Μουσείου	27
2.1.1 Η πρόσβαση ξεκινά από έξω	27
2.1.2 Είσοδος-Υποδοχή	29
2.1.3 Οριζόντια και κατακόρυφη κυκλοφορία	30
2.1.4 Σήμανση	32
2.1.5 Παροχές	36
2.1.6 Ασφάλεια	37
2.2 Πώς θα βελτιωθεί η πρόσβαση στην έκθεση του μουσείου	38
2.2.1 Το θέμα της έκθεσης	39
2.2.2 Η δομή μιας έκθεσης	41

2.2.3	Τα ερμηνευτικά μέσα	42
2.2.3.1	Τα αντικείμενα της έκθεσης	44
2.2.3.2	Τα κείμενα και οι πινακίδες	48
2.2.3.3	Οπτικοακουστικά και διαδραστικά εκθέματα	52
2.2.4	Ο χώρος και η διαδρομή	55
2.2.5	Ο εξοπλισμός του χώρου	57
2.2.6	Χρώματα και φωτισμός	58
2.3	Ο ρόλος των Εκπαιδευτικών προγραμμάτων	60
2.4	Η σημασία της εκπαίδευσης του προσωπικού	63
3.	Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	69
3.1	Ενέργειες που έχουν γίνει στην Ελλάδα σχετικά με την πρόσβαση των ΑμεΑ στα μουσεία	69
3.1.1	Τα πρώτα βήματα	69
3.1.2	Τα προβλήματα φυσικής πρόσβασης και η ίδρυση αρμόδιων γραφείων	70
3.1.3	Η ανάληψη των Ολυμπιακών και Παραολυμπιακών αγώνων και το Ευρωπαϊκό έτος ΑμεΑ	71
3.2	Εκτίμηση της υπάρχουσας κατάστασης	75
3.2.1	Το Εθνικό Αρχαιολογικό μουσείο	75
3.2.2	Το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης	79
3.2.3	Το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο.	81
3.2.4	Το Μουσείο Αφής του Φάρου Τυφλών	85
3.3	Πώς διαγράφεται το μέλλον	87
3.3.1	Το νέο Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών	88
3.3.2	Το νέο Μουσείο Ακροπόλεως	88

3.3.3	<i>Το πρόγραμμα ACCU και οι μελλοντικές βελτιώσεις του Βυζαντινού και Χριστιανικού Μουσείου</i>	90
	Συμπεράσματα	93
	Βιβλιογραφία	99
	Παραρτήματα	
	Παράρτημα Α	105
	<i>Κύρια σημεία του ελληνικού νομικού πλαισίου</i>	
	<i>Ανάλυση νομικού πλαισίου</i>	
	Παράρτημα Β	113
	<i>Πίνακες</i>	
	<i>Σήμανση σχετική με τα ΑμεΑ</i>	
	Παράρτημα Γ	117
	<i>Σχέδια και υποδείγματα</i>	
	Παράρτημα Δ	123
	<i>Φωτογραφίες</i>	
	Παράρτημα Ε	129
	<i>Εγγραφα του ΥΠΠΟ</i>	

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην εργασία αυτή διερευνάται πώς τα μουσεία θα γίνουν προσβάσιμα για τα Άτομα με Αναπηρίες (ΑμεΑ). Αρχικά μια τέτοια απαίτηση μπορεί να φανεί υπερβολικά εξειδικευμένη, όταν ζούμε σε μία κοινωνία η οποία σε μεγάλο βαθμό δεν έχει ακόμα αποδεχτεί την ισότιμη συμμετοχή των ΑμεΑ σε αυτήν. Όμως, όπως θα αναλυθεί παρακάτω, τα μουσεία είναι χώροι μέσα στους οποίους εκπαιδευόμαστε και διαμορφώνεται η συλλογική μας ταυτότητα. Αν λοιπόν τα μουσεία παρέχουν ίσες ευκαιρίες στα ΑμεΑ, δημιουργείται ένα πρότυπο που μπορεί να αλλάξει την αντίληψη για την αναπηρία.

Το θέμα μελετάται κάτω από το πρίσμα της καθολικής πρόσβασης, δηλαδή της δημιουργίας προϋποθέσεων για αυτόνομη κίνηση όλων στο δομημένο περιβάλλον και ισότιμη συμμετοχή όλων στην κοινωνία.

Δεν πρόκειται να διερευνήσουμε την περίπτωση δημιουργίας μουσείων ειδικά για ΑμεΑ¹ μόνο και μόνο για να τους δοθεί η ευκαιρία να έρθουν σε επαφή με την πολιτιστική μας κληρονομιά, παρόλο που πολλοί υποστηρίζουν πως αυτό θα ήταν μια πιο ρεαλιστική λύση. Η δημιουργία τέτοιων μουσείων θα αποκρυστάλλωνε το διαχωρισμό των πολιτών σε «ανάπηρους» και «μη ανάπηρους», με όρια τα οποία πολύ απέχουν από την πραγματικότητα.

Γιαυτό η εργασία ξεκινά με διευκρινίσεις σχετικά με τις έννοιες των ΑμεΑ και των εμποδιζόμενων απόμων, της αλυσίδας και των νησίδων προσβασιμότητας καθώς και με την ανάλυση των ειδών πρόσβασης μέσα σε ένα μουσείο. Έτσι γίνεται ξεκάθαρο βάσει ποιας άποψης γίνεται αυτή η εργασία.

Στη συνέχεια, αναλύονται ένα-ένα τα συστατικά στοιχεία του μουσείου (από το χώρο ως το προσωπικό και από τις εκθέσεις ως τα εκπαιδευτικά προγράμματα), για να μελετηθεί με ποιους τρόπους το καθένα από αυτά μπορεί να γίνει πιο φιλικό για τα ΑμεΑ και κατ' επέκταση για όλους τους επισκέπτες του μουσείου.

¹ Η δημιουργία ειδικών μουσείων συνηθίζεται στην περίπτωση της απαίτησης για απτική επαφή με τα αντικείμενα, παροχή που διευκολύνει ιδιαίτερα τα άτομα με προβλήματα όρασης.

Τέλος, διερευνάται η ελληνική πραγματικότητα. Πρώτα αναφέρονται οι ενέργειες που έχουν γίνει τα τελευταία χρόνια την Ελλάδα σχετικά με τη βελτίωση της προσβασιμότητας των μουσείων, μετά καταγράφονται τα αποτελέσματα της αυτοψίας σε τέσσερα μουσεία και γίνεται αναφορά σε έργα τα οποία, αν πραγματοποιηθούν σύμφωνα με τις εξαγγελίες θα αποτελέσουν υποδείγματα προσβάσιμων μουσείων.

Αναμφίβολα υπάρχουν πολλά μουσεία του εξωτερικού τα οποία έχουν σαφή πολιτική για την πρόσβαση όλων στους χώρους και τις παροχές τους. Πολλά από αυτά έχουν συστηματοποιήσει τα συμπεράσματα και τις πρακτικές τους σε έντυπα, κάποια από τα οποία χρησιμοποιήθηκαν ως βάση για αυτήν την εργασία. Όμως στις χώρες αυτές (όπως οι Η.Π.Α., η Γερμανία, το Η.Β. και η Γαλλία) και η συζήτηση πάνω στην προσβασιμότητα έχει προχωρήσει εδώ και χρόνια σε ζητήματα πολύ πιο περίπλοκα από τις δυσκολίες του δομημένου περιβάλλοντος.

Η μελέτη λοιπόν της προσβασιμότητας των μουσείων του εξωτερικού, θα έμπαινε στο πλαίσιο ενός συνολικά προσβάσιμου περιβάλλοντος, το οποίο εξαλείφει αρκετά πρακτικά προβλήματα και επιτρέπει στους υπεύθυνους των μουσείων να διερευνήσουν πως θα γίνει πιο φιλικός σε όλους ο πυρήνας τους, επιτρέποντάς τους να επικεντρωθούν στις εκθέσεις, στα νοήματα, στα ερμηνευτικά μέσα, στις παροχές και σε ότι άλλο επηρεάζει την ποιότητα της επίσκεψης στο μουσείο².

Στην Ελλάδα, δυστυχώς, μόλις τα τελευταία χρόνια έχει ξεκινήσει ο προβληματισμός για τη βελτίωση του δομημένου περιβάλλοντος. Μάλιστα ο προβληματισμός αυτός δεν έχει επηρεάσει το σύνολο της κοινωνίας, απασχολεί μόνο μια μικρή μερίδα ευαισθητοποιημένων ανθρώπων. Η δε πρόσβαση σε χώρους πολιτισμού, όπως είναι τα μουσεία, απασχολεί ελάχιστα άτομα.

Είναι χαρακτηριστικό πως οι προσπάθειες που έκανα για επικοινωνία με φορείς που εκπροσωπούν ΑμεΑ, δεν είχαν ιδιαίτερη επιτυχία γιατί όπως είπε κάποιος: «...εδώ δεν μπορούμε να βγούμε από τα σπίτια μας για να πάμε να δουλέψουμε, τι μας νοιάζουν τα μουσεία...». Επίσης, κατά τη συζήτησή μου με υπεύθυνο μεγάλο δημόσιου μουσείου

² Χωρίς, φυσικά, αυτό να σημαίνει πως όλα τα μουσεία στις χώρες αυτές είναι πλήρως προσβάσιμα. Απλώς παρατηρείται μεγαλύτερη πρόοδος.

σχετικά με τις παροχές του μουσείου για τα ΑμεΑ, με ενημέρωσε βέβαια πώς: « Το μουσείο μας είναι πλήρως προσβάσιμο. Διαθέτει ράμπια και ανελκυστήρα.»³, αλλά στις διευκρινήσεις που ζήτησα σχετικά με την πρόσβαση για άτομα με μη κινητικά προβλήματα, όπως τυφλούς έλαβα την αξιοσημείωτη απάντηση: «Γιατί να επιτρέπουμε την απτική εξέταση των εκθεμάτων; Δεν υπάρχει νόμος που να μας το επιβάλλει...»!!

Είναι φανερό πως στην Ελλάδα υπάρχουν πολλαπλά προβλήματα που πρέπει να λυθούν. Πρώτα απ' όλα, όμως, πιστεύω πως πρέπει να αλλάξει ο τρόπος που αντιλαμβανόμαστε την αναπηρία και την έννοια της πρόσβασης. Γιαυτό στην εργασία αυτή θεωρώ πως δεν υπάρχει σχεδόν καθόλου προηγούμενη γνώση. Διευκρινίζονται οι βασικές έννοιες και αφιερώνεται ένα μεγάλο μέρος της στην καταγραφή όλων των τεχνικών χαρακτηριστικών που θα έκαναν ένα μουσείο προσβάσιμο. Στο πνεύμα αυτό, αποφάσισα να εστιάσω στα ελληνικά μουσεία, για να εντοπίσω τα θετικά βήματα που έχουν ήδη γίνει και να δείξω πως διαγράφεται το μέλλον. Φυσικά, έχω επίγνωση ότι ένα μουσείο που θα εφαρμόσει όσα προτείνονται, θα αποτελεί μια νησίδα προσβασιμότητας σε ένα σχεδόν εξολοκλήρου εχθρικό περιβάλλον. Όμως όλοι όσοι (εδώ και χρόνια) παλεύουν να αλλάξει η ελληνική πραγματικότητα, βλέπουν σιγά-σιγά να πραγματοποιείται η ρήση:

« Στείρε μια σκέψη και θέρισε μια πράξη.

Στείρε μια πράξη και θέρισε μια συνήθεια.

Στείρε μια συνήθεια και θέρισε χαρακτήρα.

Στείρε χαρακτήρα και θέρισε πεπρωμένο.»⁴

Τα στοιχεία για αυτή την εργασία, συλλέχθηκαν από την ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία για τα ΑμεΑ, την προσβασιμότητα και τα μουσεία. Επίσης χρησιμοποιήθηκε υλικό από συζητήσεις με άτομα ευαισθητοποιημένα πάνω στο θέμα της προσβασιμότητας (από το ΥΠΠΟ, από κάποια μουσεία, από ιδιωτικούς φορείς), καθώς κι από συζητήσεις με άτομα με κάποια αναπηρία (εργαζόμενους σε μουσεία και

³ Την απάντηση αυτή έλαβα από τους περισσότερους υπεύθυνους μουσείων. Στο τέλος της εργασίας μου αναλύω την κοινή σε όλους παρανόηση πως «άτομο με αναπηρία» είναι το « άτομο σε αμαξίδιο».

⁴ Λεβέντη (2004, 33).

επισκέπτες μουσείων). Ελήφθησαν υπόψη και οι παρατηρήσεις που έγιναν κατά την αυτοψία σε διάφορα μουσεία της Αθήνας.

Ευχαριστίες

Θερμές ευχαριστίες οφείλω στους παρακάτω ανθρώπους η βοήθεια των οποίων ήταν καθοριστική για την ολοκλήρωση της εργασίας:

- Την σύμβουλο καθηγήτριά μου κυρία Α. Γκαζή για την υποστήριξη και τις παρατηρήσεις της.
- Τον κύριο Ι. Πολυχρονίου - από το Γραφείο Προσβασιμότητας του ΥΠΠΟ - για το υλικό, τις πληροφορίες, τις παρατηρήσεις και πάνω απ' όλα για τις επισκοδομητικές συζητήσεις μας.
- Την κυρία Δ. Ασλανίδου - Πρόεδρο της Very Special Arts Hellas - και τους συνεργάτες της, για την παροχή πληροφοριακού υλικού και την ευκαιρία να παρακολουθήσω ειδικές ξεναγήσεις.
- Τον κύριο Ν. Κωνσταντίο από το Γραφείο Επικοινωνίας και την κυρία Α. Σταματέλου από το Γραφείο Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων του Βυζαντινού και Χριστιανικού Μουσείου, για τις πληροφορίες σχετικά με τις παροχές του μουσείου και το πρόγραμμα ACCU, καθώς και για τις παρατηρήσεις τους πάνω στο κείμενό μου.
- Την κυρία Δ. Ασιδέρη - διευθύντρια του Φάρου Τυφλών της Ελλάδος - και τους συνεργάτες της, για την ξενάγηση στο Μουσείο Αφής και στους χώρους του Φάρου Τυφλών.
- Την κυρία Δ. Κοκκέβη-Φωτίου, αρχαιολόγο του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου, για τις πληροφορίες σχετικά με τις παροχές του Ε.Α.Μ. και για την επίλυση των αποριών μου ειδικά για τα κωφά άτομα.
- Τις κυρίες Δαλακούρα και Καλεσοπούλου από το Γραφείο Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου, για τις πληροφορίες σχετικά με τις παροχές του Ε.Α.Μ.
- Την κυρία Σ. Τσίχλα για τις παρατηρήσεις σχετικά με την κίνηση με αμαξίδιο στους χώρους του Κυκλαδικού μουσείου.
- Τον κύριο Θ. Μπομπότη για τις πληροφορίες σχετικά με το νέο μουσείο Πατρών.
- Τον κύριο Δ. Σταματέα για τη έμπρακτη υποστήριξη του.

1. ΚΥΡΙΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

1.1 Άτομα με Αναπηρία και εμποδιζόμενα άτομα

1.1.1 Ποιοι είναι

Τα άτομα με αναπηρία⁵ (στο εξής ΑμεΑ) αποτελούν σύμφωνα με εκτιμήσεις⁶ το 10% του πληθυσμού της χώρας μας και η δυσκολία τους οφείλεται σε μόνιμες ή προσωρινές σωματικές, αισθητηριακές, νοητικές ή άλλες βλάβες⁷. Σύμφωνα με τους «Πρότυπους κανόνες για την ισότητα ευκαιριών των ΑΜΕΑ» των Ηνωμένων Εθνών, ο όρος «Αναπηρία» σημαίνει απώλεια ή περιορισμό των ευκαιριών για να συμμετέχει κάποιος στη ζωή της κοινότητας με ίσους όρους⁸.

Τα εμποδιζόμενα άτομα είναι η ευρύτερη ομάδα όσων έχουν προσωρινή ή μόνιμη δυσκολία κίνησης και αυτοεξυπηρέτησης στο αφιλόξενο σύγχρονο (δομημένο κυρίως) περιβάλλον. Σε αυτή την ομάδα ανήκουν –εκτός φυσικά από τα ΑμεΑ– οι ηλικιωμένοι, οι έγκυοι, οι τραυματίες, τα άτομα με ασυνήθεις σωματικές διαστάσεις, άτομα εθισμένα σε βλαβερές ουσίες κ.τ.λ. Τα εμποδιζόμενα άτομα αποτελούν περίπου το 50% του πληθυσμού της χώρας μας⁹. Στο πλαίσιο αυτής της εργασίας θα επιχειρήσω τον διαχωρισμό τους σε τέσσερις ομάδες βάσει της φύσης των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν συνήθως:

⁵ Στην πρόσφατη αναθεώρηση του Συντάγματος αντικαταστάθηκε ο ως τότε χρησιμοποιούμενος όρος «άτομα με ειδικές ανάγκες» (ΑΜΕΑ) με τον όρο «άτομα με αναπηρίες» (ΑμεΑ). Περισσότερα για την ορολογία που πρέπει να χρησιμοποιείται στον πίνακα 1 στο παράρτημα Β.

⁶ Βαρδακαστάνης (2004, 23), Λεβέντη (2004, 29), Πολυχρονίου (2003α, Α6).

⁷ Σύμφωνα με μία πρωτογενή έρευνα, που έγινε στο πλαίσιο του προγράμματος «Πρόκληση» της κοινοτικής πρωτοβουλίας «Equal», σε ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα 1386 ατόμων με αναπηρία (ηλικίας από 18 ως 60 ετών) τα ποσοστά κάθε κατηγορίας αναπηρίας διαμορφώνονται ως εξής: κινητικά προβλήματα 19,6% του συνόλου των ερωτηθέντων, προβλήματα όρασης / τυφλότητα 8,7%, κώφωση / βαρηκοΐα 5%, ψυχικές / νοητικές ασθένειες 15,4%, πολλαπλές αναπηρίες 12,9% και λοιπές αναπηρίες (όπως μεσογειακή αναιμία, σακχαρώδης διαβήτης, επιληψία κ.ά.) 38,3%. Περισσότερα on-line στη διεύθυνση:

http://www.esaea.gr/index.php?module=documents&JAS_DocumentManager_op=viewDocument&JAS_Document_id=106 (τελευταία επίσκεψη 15/04/2006).

⁸ Νάσκου-Περράκη και Γάκη (2004, 34).

⁹ Λεβέντη (2004, 30), Πολυχρονίου (2003α, Α6) και στο ΥΠΕΧΩΔΕ «Στατιστικά στοιχεία και διαγράμματα που αφορούν σε εμποδιζόμενα άτομα και ΑμεΑ».

- Άτομα με προβλήματα κίνησης
- Άτομα με αισθητηριακά προβλήματα
- Άτομα με γνωστικές δυσλειτουργίες και δυσκολίες αντίληψης
- Άτομα με πολλαπλές αναπηρίες

Στην κάθε μία από αυτές τις ομάδες υπάρχουν διαβαθμίσεις ως προς την βαρύτητα των δυσκολιών και την ποικιλία των συμπτωμάτων. Για να καταστεί δυνατόν να μελετήσουμε λύσεις που να καθιστούν τα μουσεία ανοιχτά σε όλους, είναι χρήσιμο αρχικά να αναλύσουμε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε μίας από τις παραπάνω ομάδες.

- Στα άτομα με προβλήματα κίνησης περιλαμβάνονται άτομα που κινούνται με αμαξίδιο ή με βακτηρίες (προσωρινά τραυματισμένοι, παραπληγικοί, τετραπληγικοί κ.ά.), άτομα με αδύνατα μέλη ή με δυσκαμψία, άτομα με ακρωτηριασμένα ή ατροφικά μέλη, αλλά και ηλικιωμένοι, άτομα με καρδιοαναπνευστικά προβλήματα (γιατί κουράζονται εύκολα), γονείς με μικρά παιδιά σε καροτσάκι, άτομα με ασυνήθεις σωματικές διαστάσεις κ.ά.

Οι βελτιώσεις του περιβάλλοντος χώρου που βοηθούν κάποιους από αυτούς, μπορεί να δυσκολεύουν κάποιους άλλους. Επί παραδείγματι :

- Οι ράμπες διευκολύνουν άτομα σε αμαξίδια και γονείς με μικρά παιδιά, ενώ είναι πολύ κουραστικές για άτομα με βακτηρίες ή άτομα με καρδιοαναπνευστικά προβλήματα, τα οποία προτιμούν μια σύντομη ανάβαση από ένα κλιμακοστάσιο με χειρολισθήρες¹⁰.
- Χειριστήρια ή διακόπτες τοποθετημένοι σχετικά χαμηλά, διευκολύνουν άτομα με χαμηλό ύψος ή σε αμαξίδιο αλλά καθιστούν αδύνατη τη χρήση τους από άτομα ιδιαιτέρως ψηλά ή με δυσκαμψία.

Πάντως όλα τα άτομα με προβλήματα κίνησης μετακινούνται πιο άνετα σε φαρδείς χώρους (ελάχιστο πλάτος διαδρόμων για κίνηση σε μία κατεύθυνση

¹⁰ Pearson (1985, 71).

0.90μ), με αντιστοιχιστικά δάπεδα, χωρίς απότομες αλλαγές επιπέδου και κατεύθυνσης, και με διπλούς συνεχείς χειρολισθήρες. Ειδικά για τα άτομα που κινούνται με αμαξίδιο πρέπει να έχει κανείς υπόψη του ότι βρίσκονται συνεχώς σε καθιστή θέση, γεγονός που δυσκολεύει την μετωπική προσέγγιση αντικειμένων, καθώς και τη χρήση αντικειμένων που βρίσκονται ψηλά. Επίσης το μέγεθος του αμαξιδίου είναι σταθερό και δεν υπάρχει δυνατότητα πλάγιων ελιγμών, καθιστώντας αδύνατη τη διέλευση στενών ανοιγμάτων.

Για τους περισσότερους ανθρώπους που δεν έχουν επαφή με το θέμα της αναπηρίας, τα άτομα με προβλήματα κίνησης (ειδικά όσοι κινούνται με αμαξίδιο) αποτελούν τη στερεότυπη εικόνα της αναπηρίας (δεδομένου και ότι το *Διεθνές Σύμβολο Πρόσβασης (ΔΣΠ)*¹¹ είναι ένα εικονόγραμμα που απεικονίζει έναν χρήστη αμαξιδίου). Αυτό στην πραγματικότητα σημαίνει ότι στην κοινωνία μας τα αρχιτεκτονικά εμπόδια είναι αρκετά για να περιθωριοποιήσουν την ομάδα με τα μικρότερα προβλήματα. Γιατί η άρση των εμποδίων αυτών θα αρκούσε ώστε τα άτομα με απλά προβλήματα κίνησης να είναι πλήρως ενταγμένα στην παραγωγική διαδικασία και κοινωνική ζωή, χωρίς ειδική μεταχείριση.

▪ Στα άτομα με αισθητηριακά προβλήματα περιλαμβάνονται οι τυφλοί, τα άτομα με μειωμένη όραση, με μειωμένη ακοή, οι κωφοί και οι τυφλόκωφοι αλλά και άτομα με αχρωματοψία, ηλικιωμένοι με βαρηκοΐα ή καταρράκτη κ.ά.

Τα τυφλά άτομα χωρίζονται σε κατηγορίες¹². Υπάρχουν άτομα εκ γενετής τυφλά, χωρίς οπτικές αναμνήσεις, τα οποία πολύ συχνά έχουν ενισχυμένη αίσθηση αφής και μπορούν να διαβάσουν την γραφή Braille¹³. Υπάρχουν άτομα που έχασαν την όρασή τους σε μικρή ή μεγάλη ηλικία λόγω κάποιας ασθένειας ή ατυχήματος. Αυτά τα άτομα έχουν οπτικές αναμνήσεις, εντονότερες ή

¹¹ Βλέπε σχήμα 1 στο παράρτημα Β.

¹² Groff και Gardner (1989, 2-4).

¹³ Η γραφή Braille, αποτελείται από μια ομάδα έξι ανάγλυφων κουκίδων. Ανάλογα με το γράμμα και τον αριθμό που αναπαρίσταται, λείπουν κάποιες από τις κουκίδες. Αντιστοιχεί πλήρως στο ελληνικό αλφάβητο και την ελληνική ορθογραφία (έχει σημάδια για τους δίφθογγους και τα σημεία στίξης). Είναι απλώς ένας τρόπος για να διαβάζεις ελληνικά με τα χέρια.

ασθενέστερες ανάλογα με την ηλικία στην οποία έχασαν οριστικώς την όρασή τους, άρα μπορούν λ.χ. να φανταστούν μία εικόνα ακούγοντας την ηχητική περιγραφή της. Όμως τα άτομα αυτά συχνά δεν γνωρίζουν την γραφή Braille¹⁴ και δεν έχουν ιδιαιτέρως ανεπτυγμένες απτικές δεξιότητες. Ειδικά αν η τύφλωση έχει επέλθει από ασθένειες όπως ο διαβήτης, αυτό συνεπάγεται και απώλεια της αίσθησης των άκρων δημιουργώντας πολλαπλά προβλήματα (στην πραγματικότητα πρόκειται για πολλαπλή αναπηρία). Από την άλλη υπάρχουν ποικίλες μορφές μειωμένης όρασης. Κάποιοι έχουν όραση «τούνελ», άλλοι βλέπουν μόνο περιφερειακά. Υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες βλέπει κανείς καθαρά μία μικρή περιοχή μπροστά στα μάτια του, ενώ άλλες στις οποίες βλέπει κανείς ένα ευρύ πεδίο αλλά με τη μορφή σκιών και γενικών περιγραμμάτων. Το φως λειτουργεί διαφορετικά για κάθε άνθρωπο με μειωμένη όραση. Άλλους τους βοηθά να κυκλοφορούν σε φωτεινούς χώρους και άλλους το έντονο φως τους θαμπώνει μειώνοντας ακόμα περισσότερο την όρασή τους. Τα άτομα με προβλήματα όρασης χρησιμοποιούν συχνά ένα λευκό μπαστούνι ή έναν ειδικά εκπαιδευμένο σκύλο¹⁵ για την αυτόνομη μετακίνησή τους. Τους βοηθά να κινούνται σε χώρους με ελεύθερες διαδρομές πλάτους 0.90μ, γιατί αυτό το εύρος κίνησης καλύπτει το μπαστούνι τους. Συνήθως αναγνωρίζουν τον χώρο με τα άκρα τους, την ακοή τους και την όσφρησή τους, ενώ όταν έχουν μειωμένη όραση τους βοηθούν και οι έντονες χρωματικές αντιθέσεις. Είναι λοιπόν ιδιαιτέρως χρήσιμο να υπάρχουν στους τοίχους συνεχείς χειρολισθήρες και στο δάπεδο ανάγλυφοι κατευθυντήριοι οδηγοί με έντονο χρώμα. Το υλικό κάλυψης του δαπέδου πρέπει να μην είναι ηχοαπορροφητικό για να

¹⁴ Σύμφωνα με κάποιες εκτιμήσεις, μόνο το 2% των τυφλών μπορεί να διαβάσει Braille. Σχόλιο του W. Kirby στο Τσιπούρη (2004, 242). Αναφορά και στον συγκριτικά μικρό αριθμό τυφλών ατόμων που διαβάζουν Braille γίνεται στο Pearson (1985, 9). Σύμφωνα με σχόλιο της κυρίας Ασιδέρη από τον Φάρο Τυφλών, παρατηρείται άρνηση της εκμάθησης του συστήματος Braille από άτομα που έχασαν την όρασή τους μετά τα μαθητικά τους χρόνια (μεγαλύτεροι των 20 ετών), γιατί θεωρούν ότι έτσι αποδέχονται την μονιμότητα της κατάστασής τους. Οι άνθρωποι αυτοί προτιμούν να ακούνε κασέτες με ηχογραφημένα κείμενα.

¹⁵ Η ελληνική νομοθεσία, απ' όσο γνωρίζουμε, δεν εξαιρεί τους σκύλους-οδηγούς από τις απαγορεύσεις που ισχύουν για όλα τα κατοικίδια, παρά μόνο στα δημόσια λεωφορεία (Ν.2963/2001 – άρθρο 15). Έτσι λοιπόν, σύμφωνα με πληροφορίες του Φάρου Τυφλών, υπάρχει μόνο ένα άτομο στην Ελλάδα που χρησιμοποιεί σκύλο-οδηγό.

αναγνωρίζουν τους άλλους από το βηματισμό τους και οι χώροι να μην έχουν αντήχηση για να μπορούν να προσανατολιστούν ευκολότερα.

Τα άτομα με προβλήματα ακοής και τα κωφά άτομα χωρίζονται επίσης σε κατηγορίες ανάλογα με το βαθμό απώλειας της ακοής τους και την ηλικία στην οποία την έχασαν.

Το αν είναι εκ γενετής κωφά ή αν έχασαν την ακοή τους αφού έμαθαν να επικοινωνούν στα ελληνικά κι ανέπτυξαν την ομιλία τους, καθορίζει το περιεχόμενο της εκπαίδευσης που χρειάζονται. Όλοι θα μάθουν την ελληνική Νοηματική γλώσσα, η οποία είναι μία ανεξάρτητη «οπτική» γλώσσα¹⁶, ενώ οι εκ γενετής κωφοί θα χρειαστεί να μάθουν τα ελληνικά ως δεύτερη γλώσσα. Όμως η ελληνική Νοηματική δεν είναι μια οπτική έκφραση των ελληνικών, καθώς δεν υπάρχει πλήρης αντιστοιχία μεταξύ τους. Όταν κάποιος εργάζεται ως διερμηνέας της Νοηματικής αντιμετωπίζει τις ίδιες δυσκολίες με κάθε διερμηνέα που προσπαθεί να μεταφράσει εκφράσεις και νοήματα από μία γλώσσα σε μία άλλη. Η δυσκολία λοιπόν που έχουν να αντιμετωπίσουν οι κωφοί είναι πως καλούνται να «μιλάνε» και να «ακούνε» σε μία γλώσσα (ελληνική Νοηματική) και να γράφουν σε μία άλλη (ελληνικά). Πρέπει όμως να τονιστεί πως οι κωφοί μπορούν και μιλούν, κι αυτό είναι κάτι που το διδάσκονται στο σχολείο. Δεν υφίσταται «άλαλο» άτομο, αυτό είναι μια παρερμηνεία από τις εποχές που δεν παρέχονταν η σωστή εκπαίδευση στα άτομα με προβλήματα ακοής. Όμως ο βαθμός στον οποίο χρησιμοποιούν την ομιλία εξαρτάται αποκλειστικά από τη διάθεση που έχουν. Το μόνο πρόβλημα που θα μπορούσε να παρατηρήσει κανείς, είναι πως η έλλειψη επαφής με τον καθημερινό προφορικό λό-

¹⁶Η Νοηματική είναι μια γλώσσα οπτική και κινητική, γιατί το όργανο σύλληψής της είναι το μάτι και για την απόδοσή της χρησιμοποιούνται τα χέρια και οι εκφράσεις του προσώπου. Βλ. σχετικά – Κοκκέβη-Φωτίου (2004², 90). Υπάρχουν σχεδόν τόσες Νοηματικές γλώσσες όσες και ομιλούμενες (ελληνική Νοηματική, αγγλική Νοηματική κ.τ.λ.), οι οποίες είναι ώριμες και πλήρεις γλώσσες όπως και οι ομιλούμενες. Βλ. Χριστοπούλου (2004, 60). Είναι αξιοσημείωτο πως μόλις πρόσφατα αναγνωρίστηκε η ελληνική Νοηματική ως η επίσημη γλώσσα των ελλήνων Κωφών με τον Ν. 2817/2000. Περισσότερα on-line στη διεύθυνση: <http://www.translatum.gr/journal/2/greek-sign-language.htm> (τελευταία επίσκεψη 3/5/2006).

γο των άλλων¹⁷ τους στερεί από την εκμάθηση, κατανόηση και χρήση εκφράσεων που χρησιμοποιούνται μόνο στον προφορικό λόγο (λ.χ. εκφράσεις αργκό).

Για τα άτομα με προβλήματα ακοής έχει σημασία ο φωτισμός των χώρων, για να διευκολύνεται η χειλεανάγνωση ή η χρήση της Νοηματικής. Πολύ σημαντικό είναι και το ακουστικό περιβάλλον, γιατί τα άτομα με μερική απώλεια ακοής δυσκολεύονται να ξεχωρίσουν την ομιλία κάποιου αν υπάρχει φασαρία ή ο χώρος έχει αντήχηση.

Ξεχωριστή αναπηρία αποτελεί η τυφλοκώφωση, η οποία ανήκει ουσιαστικά στις πολλαπλές αναπηρίες αλλά, επειδή αποτελεί συνδυασμό αισθητηριακών προβλημάτων, θα καταγραφεί εδώ. Ένα άτομο θεωρείται τυφλόκωφο όταν πάσχει από οπτικές και ακουστικές δυσκολίες σε βαθμό που να μην μπορεί να επωφεληθεί από τις υπηρεσίες που παρέχονται σε άτομα με οπτική ή ακουστική αναπηρία¹⁸. Ο κύριος τομέας στον οποίο δυσκολεύονται τα άτομα με τυφλοκώφωση είναι η εκπαίδευση, γιατί δεν είναι εύκολη η πρόσληψη ερεθισμάτων από το περιβάλλον και χρειάζεται προσαρμογή των εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τυφλά ή κωφά άτομα. Όμως είναι χρήσιμο να αναφέρουμε πως οι τυφλόκωφοι μπορούν να επικοινωνούν με την απτική Νοηματική γλώσσα (δακτυλικό αλφάβητο) και φυσικά μπορούν να διαβάζουν κείμενα γραμμένα στην γραφή Braille.

▪ Αρκετά πιο σύνθετη είναι η κατηγορία των **ατόμων με γνωστικές δυσλειτουργίες και δυσκολίες αντίληψης**.¹⁹, στην οποία ανήκουν τα άτομα με διαταραχές μνήμης, με διαταραχή ελλειμματικής προσοχής, με μαθησιακές δυσκολίες, με ψυχολογικά προβλήματα, με προβλήματα προσανατολισμού, με

¹⁷ Υπάρχει δυνατότητα να καταλαβαίνουν οι κωφοί την ομιλία, αν έχουν εξασκηθεί στη χειλεανάγνωση (να διαβάζουν τις λέξεις από την κίνηση των χειλιών). Αυτό όμως είναι κουραστικό γιατί απαιτεί μεγάλη συγκέντρωση και προϋποθέτει πως ο ομιλητής μιλάει αργά και καθαρά.

¹⁸ Περισσότερα στοιχεία για την τυφλοκώφωση στη διεύθυνση:

www.pi-schools.gr/special_education/tiflokofosi/tiflokofosi-kef-1.pdf (τελευταία επίσκεψη 8/3/2006).

¹⁹ Βλ. Smithsonian Accessibility Program, μετάφραση VSA Hellas (εφεξής *Smithsonian*), *Part I: Exhibition content* και Sagramola (2004, 40).

νοητική υστέρηση, άτομα με κάποιες μορφές αυτισμού αλλά και οι μετανάστες, οι αναλφάβητοι, τα άτομα εξαρτημένα από ουσίες κ.ά.

Στην ομάδα αυτή έχουν καταταχτεί άτομα με πολύ διαφορετικά προβλήματα και θα μπορούσε κανείς να αναρωτηθεί ποιο είναι το κοινό τους σημείο. Πρέπει λοιπόν να διευκρινισθεί (εφόσον άξονας αυτής της εργασίας είναι τα Μουσεία) πως στα άτομα αυτά θεωρείται ότι υπάρχει κοινή, ως ενός σημείου, δυσκολία προσανατολισμού σε έναν άγνωστο χώρο, δυσκολία κατανόησης της σήμανσης, δυσκολία κατανόησης του γραπτού λόγου και νέων εννοιών, ενώ σε κάποια από αυτά τα άτομα παρατηρείται δυσκολία συγκέντρωσης και πρόσληψης της γνώσης. Φυσικά τα προβλήματα αυτά υφίστανται σε μικρότερο βαθμό στην περίπτωση λ.χ. των μεταναστών ή των αλλοδαπών επισκεπτών που δεν γνωρίζουν μεν τη γλώσσα και τις συνήθειες του χώρου στον οποίο βρέθηκαν, αλλά η ευφυΐα τους τους βοηθά να προσαρμοστούν γρήγορα. Αντιθέτως τα προβλήματα μπορεί να είναι περισσότερα στην περίπτωση λ.χ. ατόμων με βαριά νοητική υστέρηση.

■ Τα άτομα με πολλαπλές αναπηρίες είναι η πιο ευαίσθητη και περίπλοκη ομάδα. Σε αυτήν ανήκουν όλοι όσοι έχουν συνδυασμό αναπηριών τυχαία ή ως συνυπάρχοντα συμπτώματα κάποιας ασθένειας. Ενδεικτικά αναφέρεται πώς σε αυτή την ομάδα ανήκουν τα άτομα με σύνδρομο Down και με μερική απώλεια ακοής (συχνός συνδυασμός λόγω της εκ γενετής ευαισθησίας των ατόμων με σύνδρομο Down στις ωτίτιδες), τα άτομα με κάποιες μορφές σκλήρυνσης κατά πλάκας (ανάλογα με τα σημεία που έχουν πληγεί μπορεί να έχουν κινητικά και αισθητηριακά προβλήματα), τα άτομα με το σύνδρομο Angelman (νοητική υστέρηση και κινητικά προβλήματα) και το σύνδρομο Rett²⁰ (εμφανίζεται μόνο σε κορίτσια με συμπτώματα όπως ακαμψία μυών, σφιγμένες αρθρώσεις, δυσκολία στην αναπνοή, σπασμοί κ.ά.), τα άτομα με κάποιες μορφές αυτισμού, τα άτομα με εγκεφαλική παράλυση (με ποικίλα προβλήμα-

²⁰ Περισσότερα στοιχεία για τα σύνδρομα Down, Rett και Angelman στη διεύθυνση: www.noesi.gr (τελευταία επίσκεψη 8/3/2006).

τα που διαφέρουν ανάλογα με το σημείο του εγκεφάλου που νοσεί), οι τυφλό-κωφοι κ.ά.

Σε αυτή την ομάδα οι ανάγκες είναι πολύ διαφορετικές και είναι αδύνατον να καταγραφούν εδώ. Φυσικά όλοι οι ανήκοντες σε αυτή την τελευταία κατηγορία, ανήκουν ταυτόχρονα σε μία ή περισσότερες από τις προαναφερθείσες.

Στο πλαίσιο αυτής της εργασίας θα μας απασχολήσουν οι τρεις πρώτες ομάδες, γιατί οι λύσεις που βοηθούν αυτά τα άτομα σίγουρα βοηθούν και τα άτομα με πολλαπλές αναπηρίες.

1.1.2 Τα κύρια προβλήματα που αντιμετωπίζουν

Όλα τα εμποδιζόμενα άτομα -αλλά πιο έντονα τα ΑμεΑ- αντιμετωπίζουν μια σειρά από κοινά προβλήματα ανεξάρτητα από τη φύση της αναπηρίας τους.

Καταρχάς το δομημένο περιβάλλον συχνά παίρνει τη μορφή εμποδίου λόγω κακού σχεδιασμού. Τα στενά πεζοδρόμια γεμάτα μόνιμα ή προσωρινά εμπόδια, οι ξαφνικές αλλαγές επιπέδων κίνησης, οι κλίμακες και οι απότομες κλίσεις του εδάφους, οι στενοί ανελκυστήρες, οι κακοσχεδιασμένοι χώροι υγιεινής είναι μερικά μόνο στοιχεία που καθιστούν το δομημένο περιβάλλον αφιλόξενο για το 50% του πληθυσμού. Όλα τα παραπάνω, σε συνδυασμό με την κακή έως ανύπαρκτη σήμανση, τον κακό φωτισμό, τη χρήση προειδοποιητικών σημάτων που δεν λαμβάνουν υπόψη τα άτομα με αισθητηριακές αδυναμίες (όπως θα επιτυγχάνονταν λ.χ. με τον συνδυασμό ηχητικού και οπτικού συναγερμού σε σημεία επικίνδυνα λόγω έργων) θέτουν σε σοβαρό κίνδυνο τη σωματική ακεραιότητα των περισσότερων εμποδιζόμενων ατόμων. Το Γραφείο μελετών για ΑμεΑ στο ΥΠΕΧΩΔΕ, από το 1985 που ιδρύθηκε, βοήθησε ώστε να βελτιωθεί η υπάρχουσα νομοθεσία και να γίνει υποχρεωτική η εξασφάλιση προσβάσιμων εισόδων σε κάθε νέο κτίριο καθώς και σε όλα τα υπάρχοντα κτίρια δημόσιων υπηρεσιών και χώρων συνάθροισης κοινού²¹. Αυτό, όταν εφαρμόζεται, λύνει μέρος των προβλημάτων κίνησης, τα οποία - άλλωστε - δεν εί-

²¹ Ν.2831/2000 Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός (ΓΟΚ) και Ν.3057/2002.Περισσότερα στο παράρτημα Α.

ναι εξίσου μεγάλο πρόβλημα για όλα τα εμποδιζόμενα άτομα. Η ελλιπής αστυνόμευση των διαμορφωμένων χώρων, η ελλιπής ενημέρωση του κοινού καθώς και η έλλειψη ευαισθησίας των πολιτών, καθιστούν τις σχεδιασμένες διευκολύνσεις απροσπέλαστες και οδηγούν τα εμποδιζόμενα άτομα στην περιθωριοποίηση.

Υπάρχουν πολλά παιδιά που δεν λαμβάνουν την εκπαίδευση που τους αξίζει, γιατί δεν υπάρχει εκπαιδευτικό υλικό προσαρμοσμένο στις ανάγκες τους²² ή ζουν σε περιοχές χωρίς ειδικά σχολεία και οι οικογένειές τους δεν έχουν τη δυνατότητα να τα στείλουν σε άλλη πόλη. Συχνά, παιδιά που θα μπορούσαν να παρακολουθήσουν τα μαθήματα του σχολείου της γειτονιάς τους χωρίς ιδιαίτερη δυσκολία (λ.χ. με προβλήματα κίνησης, μειωμένη ακοή ή όραση), αναγκάζονται να πάνε σε ειδικά σχολεία μόνο και μόνο γιατί το κτίριο δεν είχε ανελκυστήρα ή γιατί οι δάσκαλοι δεν είναι κατάλληλα εκπαιδευμένοι ώστε να κάνουν μικρές προσαρμογές στον τρόπο διδασκαλίας. Αν βελτιωνόταν αυτό το φαινόμενο, θα δημιουργούνταν αυτομάτως μια νέα γενιά πολιτών χωρίς προκαταλήψεις και εξοικειωμένων με τα ζητήματα της αναπηρίας από τα σχολικά τους ήδη χρόνια, άρα περισσότερο ευαισθητοποιημένων ως προς τις διαφορετικές ανάγκες των ανθρώπων.

Ενήλικες παραγωγικής ηλικίας, συχνά με πολλά προσόντα που αποκτήθηκαν με κόπο, είναι άνεργοι²³ λόγω της προκατάληψης των εργοδοτών αλλά και του αφιλόξενου αστικού περιβάλλοντος. Το γεγονός αυτό τους αναγκάζει να ζουν με τα πενιχρά επιδόματα αναπηρίας²⁴ ή να ζουν ως εξαρτώμενα μέλη της οι-

²² Δε χρειάζεται να αναφερόμαστε σε περίπλοκες περιπτώσεις. Αρκεί να φανταστεί κανείς τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει ένας κωφός για να φοιτήσει στο πανεπιστημιακό τμήμα της αρεσκείας του, όπου πολύ συχνά η επιτυχία σε ένα μάθημα εξαρτάται αποκλειστικά στα όσα κατάλαβε κανείς στις προφορικές παραδόσεις. Δεν μοιράζουν όλοι οι καθηγητές σημειώσεις με το περιεχόμενο των παραδόσεων, ούτε στηρίζονται σε συγκεκριμένη βιβλιογραφία στην οποία μπορεί να ανατρέξει κανείς.

²³ Σύμφωνα με την έρευνα, που έγινε στο πλαίσιο του προγράμματος «Πρόκληση» (βλέπε υποσημείωση. 3), τα ποσοστά ΑμεΑ με ανώτερες και ανώτατες σπουδές είναι ψηλότερα από τα αντίστοιχα του γενικού πληθυσμού, όμως το 60% των ερωτηθέντων ήταν άνεργοι την εποχή της έρευνας και το 90% δήλωνε την επιθυμία του να εργασθεί.

²⁴ Σύμφωνα με την παραπάνω έρευνα, επίδομα δικαιούνταν μόνο το 50% των ερωτηθέντων ΑμεΑ, συνήθως χορηγείται από την Πρόνοια και είναι ύψους €170 ως €300.

κογένειάς τους, κλεισμένοι συχνά μέσα στα σπίτια τους. Αυτός ο κοινωνικός αποκλεισμός, εντείνει την άγνοια των μη ανάπηρων πολιτών. Έτσι, λίγοι παλεύουν για την επιβολή των αρχών προσβασιμότητας στους δημόσιους χώρους, λίγοι καταλαβαίνουν γιατί δεν πρέπει να σταθμεύουν πάνω σε ράμπες ή πεζοδρόμια ή κατανοούν τη χρησιμότητα των ανάγλυφων οδεύσεων στα πεζοδρόμια²⁵. Γιατί η εντύπωση των περισσότερων είναι «δεν υπάρχουν ανάπηροι. Εγώ δεν βλέπω κανέναν»²⁶. Η άγνοια αυτή είναι το μεγαλύτερο εμπόδιο στην προσπάθεια δημιουργίας ίσων ευκαιριών για όλους. Η κατάσταση οδηγεί ουσιαστικά στην επιβολή του «νόμου της ζούγκλας». Μόνο όσα εμποδιζόμενα άτομα είναι αρκετά ευέλικτα και δυνατά για να περνάνε ανάμεσα από τα σταθμευμένα αυτοκίνητα, να πηδάνε τα ρείθρα των πεζοδρομίων και να σπρώχνουν για να μπουν στον ανελκυστήρα που κατασκευάστηκε ειδικά για αυτούς λ.χ. στο μετρό²⁷, κυκλοφορούν και προσπαθούν να αυτοεξυπηρετούνται. Πολλά εμποδιζόμενα άτομα υιοθετούν την νοοτροπία του αδύνατου και έχουν πάψει να διαμαρτύρονται για τις αδικίες που υφίστανται. Υπάρχει βέβαια και μία ομάδα «ρομαντικών» ή «τρελών» που προσπαθούν να αλλάξουν την κατάσταση. Κι ευτυχώς η ομάδα αυτή χρόνο με το χρόνο μεγαλώνει, αποκτώντας όλο και περισσότερα μέλη.

Όμως λόγω των δυσκολιών που περιγράφηκαν παραπάνω, συχνά καταπατούνται ακόμη και θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα των ΑμεΑ και γενικότερα των εμποδιζόμενων ατόμων (στην εκπαίδευση, στην εργασία, σε επαρκές βιοτικό επίπεδο). Λόγω του θέματος αυτής της εργασίας, δεν μπορούμε παρά

²⁵ Σε συζητήσεις άκουσα συχνά να αναρωτιούνται κάποιοι «γιατί στόλισαν τα πεζοδρόμια με αυτά τα ενοχλητικά ριγέ πλακάκια στα οποία σκοντάφτουμε;».

²⁶ Τέτοιοι διάλογοι αναφέρονται στο Πολυχρονίου (2004², 43) και στο σχόλιο της Α. Λεβέντη στο Τσιπούρη (2004, 49).

²⁷ Έχω προσωπική εμπειρία από τη συμπεριφορά του συνόλου των συμπολιτών μας απέναντι στα εμποδιζόμενα άτομα. Για ένα διάστημα χρειάστηκε να κυκλοφορώ με βακτηρίες λόγω κάποιου τραυματισμού στο πόδι και χρησιμοποιούσα καθημερινώς το μετρό για να πάω στον χώρο εργασίας μου. Κάθε πρωί αναγκαζόμουν να ταξιδεύω όρθια, καθώς κανένας από τους καθημερινούς δεν μου πρόσφερε τη θέση του και όταν έφτανα στο σταθμό προορισμού με έσπρωχναν και με προσπέρναγαν τρέχοντας, για να μπουν στο ανελκυστήρα πρώτοι, αφήνοντάς με τελικά απέξω!

να παρατηρήσουμε επίσης ότι συχνά καταπατάται και το δικαίωμα πρόσβασης όλων στην Τέχνη, ως δημιουργών ή ως κοινού.

1.2 Πρόσβαση - Προσβασιμότητα

1.2.1 Τι είναι

Η πρόσβαση αποτελεί θεμελιώδες χαρακτηριστικό του δομημένου περιβάλλοντος. Χάρη στην ιδιότητα αυτή οι άνθρωποι μπορούν να χρησιμοποιούν κτίρια και χώρους όπως κατοικίες, χώρους εργασίας, εκπαίδευσης, άθλησης, αναψυχής, καταστήματα, θέατρα και πάρκα. Όμως η πρόσβαση επιτρέπει επίσης τη συμμετοχή στις κοινωνικές και οικονομικές δραστηριότητες για τις οποίες προορίζεται το δομημένο περιβάλλον²⁸ και δίνει τη δυνατότητα σε όλους - χωρίς διάκριση - να αξιοποιήσουν τις προσφερόμενες υπηρεσίες και δράσεις μιας οργανωμένης κοινωνίας.

Σύμφωνα με τους «Πρότυπους κανόνες του ΟΗΕ για την ισότητα ευκαιριών των ΑμεΑ», η πρόσβαση χωρίζεται σε πρόσβαση στο φυσικό και δομημένο περιβάλλον και πρόσβαση στην πληροφόρηση και επικοινωνία (κανόνας 5)²⁹. Το πρώτο σκέλος αναφέρει ότι εξασφαλίζεται σε μεγάλο βαθμό με την μέριμνα των Κρατών για άρση των εμποδίων του δομημένου περιβάλλοντος και το δεύτερο με την ανάπτυξη στρατηγικής και τη χρήση της τεχνολογίας, ώστε κάθε πληροφορία να μπορεί να φτάσει στους ενδιαφερόμενους μέσα από περισσότερα του ενός αισθητηριακά κανάλια (με την ακοή, την όραση, την αφή).

Προσβασιμότητα είναι η δυνατότητα που προσφέρει ένας χώρος στους υποψήφιους χρήστες του να εισέλθουν σε αυτόν με ευκολία και να κινηθούν αυτόνομα εντός του, χρησιμοποιώντας κάθε δυνατότητα που παρέχει χωρίς εξωτερική βοήθεια οποιασδήποτε μορφής³⁰. Όμως για όσους προσπαθούν να αλλάξουν τον τρόπο σκέψης των ανθρώπων, «η προσβασιμότητα είναι η βαθύτερη έννοια της συμμετοχής στην κοινωνία, στην οικονομία και στη ζωή»³¹.

²⁸ European concept for accessibility (1996) βλ. Πολυχρονίου (2003α).

²⁹ Νάσκου-Περράκη και Γάκη (2004, 43).

³⁰ Πολυχρονίου (2003α, Α1).

³¹ Βαρδακαστάνης (2004, 25).

1.2.2 Επίτευξη προσβάσιμου περιβάλλοντος

Το προσβάσιμο περιβάλλον πρέπει να είναι ασφαλές και υγιεινό για όλους³², να σέβεται τη διαφορετικότητα των χρηστών του, να είναι λειτουργικό, εύκολα κατανοητό και αισθητικά ευχάριστο για τους χρήστες του. Ιδανικά θα έπρεπε να επιτυγχάνεται η ενσωμάτωση στο σχεδιασμό του περιβάλλοντος των χαρακτηριστικών που το καθιστούν προσβάσιμο, χωρίς αυτό να γίνεται αντιληπτό ως ειδική εξυπηρέτηση³³. Παρόλο που γίνονται προσπάθειες για την εξασφάλιση προσβάσιμου περιβάλλοντος, συχνά παρατηρείται το φαινόμενο δημιουργίας προσβάσιμων νησίδων³⁴, δηλαδή η δημιουργία μεμονωμένων προσβάσιμων χώρων και παροχών μόνο όπου αυτό είναι εύκολο, χωρίς να συνδυάζονται μεταξύ τους³⁵. Οι νησίδες αυτές μένουν συχνά άχρηστες, γιατί τα ΑμεΑ δεν μπορούν να τις φτάσουν. Η λύση αυτή δεν εξασφαλίζει τη δημιουργία ίσων ευκαιριών για όλους. Έτσι καταλαβαίνει κανείς πόσο σημαντική είναι η επίτευξη *αλυσίδας πρόσβασης*, δηλαδή διαδοχής προσβάσιμων χώρων και εξυπηρετήσεων. Ουσιαστικά λοιπόν στόχος όλων είναι, ή θα έπρεπε να είναι, η καθολική (ολοκληρωμένη) πρόσβαση μέσω του καθολικού σχεδιασμού, δηλαδή η επίτευξη όχι μόνο μίας αλυσίδας πρόσβασης (λ.χ. μόνο από την ειδικά διαμορφωμένη κατοικία του ΑμεΑ, με ειδικό όχημα στο ειδικά διαμορφωμένο νοσοκομείο), αλλά η δημιουργία ενός πλέγματος αλυσίδων πρόσβασης προς κάθε πιθανό προορισμό. Αυτό ουσιαστικά σημαίνει ότι πρέπει όλες οι παράμετροι κυκλοφορίας και εξυπηρέτησης να είναι κατάλληλες για όλο τον πληθυσμό. Από προσβάσιμα μέσα μαζικής μεταφοράς και κτίρια, ως κατάλληλα διαμορφωμένα πεζοδρόμια, κατανοητή σήμανση και σωστά

³² Σύμφωνα με το European concept for accessibility (2003).

³³ Rovira-Beleta (2003, κεφ. 1).

³⁴ Πετρίδου (2004, 35).

³⁵ Λ.χ. κυκλοφορεί πλέον ένας αριθμός λεωφορείων του ΟΑΣΑ που δέχονται άτομα σε αμαξίδιο. Μπορεί ένας χρήστης αμαξιδίου να φτάσει τη στάση και να περιμένει μήπως κάποιο από αυτά τα λεωφορεία χρησιμοποιείται στη γραμμή αυτή και τύχει να περάσει εκείνη την ώρα και να ελπίζει ότι αν συμβεί αυτό ο οδηγός θα γνωρίζει πώς να ενεργοποιήσει τον ειδικό μηχανισμό επιβίβασης και ότι θα υπάρχει αρκετός χώρος μέσα στο λεωφορείο; Πολύ περισσότερο, μπορεί να διακινδυνεύσει να αποβιβαστεί στη στάση προορισμού του και να βρεθεί εγκλωβισμένος σε ένα πεζοδρόμιο γεμάτο διάσπαρτα εμπόδια (κάδους, σήματα κυκλοφορίας, φωτιστικά δρόμου..), περικυκλωμένος από σταθμευμένα οχήματα, χωρίς διέξοδο;

εκπαιδευμένο προσωπικό παντού. Κάθε έλλειψη ενός από αυτούς τους «κρίκους» προσβασιμότητας σπάει την αλυσίδα, καθιστώντας μεγάλο μέρος των επιμέρους εξυπηρετήσεων άχρηστο σε αυτούς που τις έχουν ανάγκη.

Ο μέχρι πρόσφατα εφαρμοζόμενος σχεδιασμός στηριζόταν στα ανθρωπομετρικά στοιχεία και τις ικανότητες του «μέσου ανθρώπου». Όμως η δημιουργία περιβάλλοντος κατάλληλου για τον «μέσο άνθρωπο» δεν είναι εφικτή, διότι ο «μέσος άνθρωπος» ουσιαστικά δεν υπάρχει. Μόλις το 18,2% ³⁶ του πληθυσμού είναι ενήλικες, απολύτως υγιείς, δεξιόχειρες, με μέση μόρφωση και με μέσο ύψος και βάρος. Δηλαδή όλοι είμαστε εν δυνάμει εμποδιζόμενα άτομα (καθώς είναι σχεδόν βέβαιο πως κάποτε θα γεράσουμε, θα αποκτήσουμε παιδιά ή θα σπάσουμε κάποιο μέλος μας). Οι διάφορες μορφές βελτίωσης της προσβασιμότητας, λοιπόν, μπορεί να ξεκινούν από την ανάγκη εξυπηρέτησης συγκεκριμένων ομάδων, είναι όμως φανερό πως διευκολύνουν τη χρήση των χώρων και των εξυπηρετήσεων από το σύνολο του πληθυσμού.

1.3 Προσβάσιμο Μουσείο

1.3.1 Γιατί να είναι ένα Μουσείο προσβάσιμο

Σύμφωνα με την «Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων» (ΟΗΕ, 1948) *κάθε άτομο, ως μέλος της κοινωνίας, ...πρέπει να απολαμβάνει τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα που είναι απολύτως απαραίτητα για την αξιοπρέπειά και την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του...* (άρθρο 22) και *καθένας έχει δικαίωμα να συμμετέχει ελεύθερα στην πολιτιστική ζωή της κοινότητας και να απολαμβάνει τις καλές τέχνες...* (άρθρο 27). Στους «Πρότυπους κανόνες για την ισότητα ευκαιριών των ΑμεΑ» (ΟΗΕ, 1993) αναφέρεται ότι *τα Κράτη θα διασφαλίζουν την ένταξη και συμμετοχή των ΑμεΑ σε δραστηριότητες πολιτισμού σε ισότιμη βάση και θα πρέπει να προωθούν τη πρόσβαση σε χώρους και υπηρεσίες για εκδηλώσεις πολιτισμού όπως θέατρα, μουσεία, βιβλιοθήκες... σε ΑμεΑ (κανόνας 10)*³⁷. Και σύμφωνα με το *European concept for accessibility (2003)* «ο καθένας θα έπρε-

³⁶ Λεβέντη (2004, 30).

³⁷ Νάσκου-Περράκη και Γάκη (2004, 49).

πε να μπορεί να ακολουθήσει την ίδια διαδρομή μέσα στο μουσείο και όλα τα έργα τέχνης θα έπρεπε να είναι σε προσβάσιμα μέρη και οι πληροφορίες θα έπρεπε να παρέχονται σε οπτική, ηχητική ή απτική μορφή, ανάλογα με τα περιεχόμενα της έκθεσης»³⁸.

Όλα τα παραπάνω τονίζουν το δικαίωμα των ΑμεΑ να μπορούν να επισκεφθούν ένα μουσείο όποτε το επιθυμούν και χωρίς ειδική συνεννόηση. Την (άτυπη) υποχρέωση των μουσείων (Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων) στην παράγραφο 1.4 του κώδικα δεοντολογίας του, όπου αναφέρει ότι οι υπεύθυνοι λειτουργίας (του μουσείου) θα πρέπει να διασφαλίζουν πως ο χώρος και οι συλλογές του είναι ανοικτοί για όλους... και ιδιαίτερη μέριμνα πρέπει να ληφθεί για τα ΑμεΑ.

Άλλωστε το μουσείο είναι εξ ορισμού ανοικτό στο κοινό και τίθεται στην υπηρεσία της κοινωνίας³⁹. Επιπλέον, πρόσφατα άρχισε να τονίζεται ο κοινωνικός ρόλος⁴⁰ του μουσείου και κέντρο ενδιαφέροντός του έπαψαν να είναι τα αντικείμενα και έγιναν οι άνθρωποι, δηλαδή το κοινό στο οποίο απευθύνεται και η εκπαίδευση του⁴¹. Όλοι συμφωνούν πως είναι σημαντικό τα μουσεία να γίνουν προσβάσιμα. Καταρχάς ώστε να δοθούν ίσες ευκαιρίες και δυνατότητες σε όλους του πολίτες. Όμως επίσης για να αποτελέσουν παράδειγμα προς μίμηση και να εκπαιδεύσουν το κοινό σε σχέση με την αναπηρία -μέσω των χώρων άλλα και των εκθέσεων, όπως θα εξηγήσουμε παρακάτω.

1.3.2 Είδη πρόσβασης μέσα σε ένα Μουσείο

Μέσα στο μουσείο ο επισκέπτης κινείται, ενημερώνεται, παρατηρεί, συμμετέχει, μαθαίνει και ψυχαγωγείται. Ανάλογα με τη διάθεση και το χρόνο του, μπορεί να κάνει όλα τα παραπάνω ή μόνο μέρος από αυτά. Όμως αν ο επισκέπτης έχει κά-

³⁸ EuCAN (2003, 75).

³⁹ ICOM (1974): «Μουσείο είναι ένα ίδρυμα μόνιμο, χωρίς κερδοσκοπικό χαρακτήρα στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξής της, ανοικτό στο κοινό, το οποίο αποκτά, συντηρεί, μελετά, κοινοποιεί και εκθέτει υλικές μαρτυρίες του ανθρώπου και του περιβάλλοντός του με σκοπό την έρευνα, την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία».

⁴⁰ Γκαζή (2004, 4).

⁴¹ Η τάση αυτή φαίνεται ξεκάθαρα στον πιο πρόσφατο (1998) ορισμό της έννοιας του μουσείου από την Ένωση Μουσείων της Μ. Βρετανίας: «Τα μουσεία δίνουν στους ανθρώπους τη δυνατότητα να ανακαλύπτουν συλλογές και να αντλούν έμπνευση, γνώση και ευχαρίστηση. Είναι ιδρύματα που συλλέγουν, προστατεύουν και κάνουν προσιτά αντικείμενα και δείγματα του φυσικού κόσμου, τα οποία φυλάσσουν προς όφελος της κοινωνίας».

ποια αναπηρία, πώς θα εξασφαλίσουμε ότι πράγματι του προσφέρουμε τις παραπάνω δυνατότητες;

Το πρόβλημα αυτό δεν επιλύεται με τη δημιουργία ειδικών εκθέσεων μόνο για ΑμεΑ ή με την οργάνωση ειδικών ξεναγήσεων. Οι πρακτικές αυτές, μπορούν μεν να χρησιμοποιηθούν συμπληρωματικά σε ένα συνολικό πρόγραμμα βελτίωσης της προσβασιμότητας, όμως από μόνες τους οδηγούν στο διαχωρισμό των επισκεπτών σε ομάδες «ΑμεΑ» έναντι «φυσιολογικών». Ο διαχωρισμός αυτός αντιτίθεται στην αρχή των ίσων ευκαιριών γιατί θεωρείται δεδομένο ότι οι δύο αυτές ομάδες δεν μπορούν να μοιραστούν την εμπειρία της επίσκεψής τους στο μουσείο και εντείνονται έτσι το φαινόμενο της περιθωριοποίησης και του κοινωνικού αποκλεισμού. Ακόμα κι αν τα μουσεία ήθελαν να οργανώσουν μία έκθεση που να παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τα ΑμεΑ, θα έπρεπε να διασφαλίσουν ότι είναι ανοικτή στο σύνολο του κοινού⁴² και ότι όλοι επωφελούνται από τις παροχές που προσφέρονται.

Για να επιτύχουμε την καθολική πρόσβαση μέσα στο μουσείο και για να έχουν όλοι οι επισκέπτες του μουσείου τις ίδιες ευκαιρίες, θα πρέπει να γίνουν προσβάσιμοι:

- Οι χώροι (άρση αρχιτεκτονικών εμποδίων μέσω καθολικού σχεδιασμού, σαφής σηματοδότηση κ.ά.)
- Τα νοήματα (εκθέσεις με πληροφορίες κατανοητές από όλους, απλές οδηγίες χρήσης μηχανημάτων - αλλά και: μηνύματα αποδοχής της διαφορετικότητας, εμφάνιση ΑμεΑ στο περιεχόμενο των εκθέσεων κ.ά.)
- Τα αντικείμενα (άρση αισθητηριακών εμποδίων - δυνατότητα απτικής επαφής με αντικείμενα τέχνης, τοποθέτηση αντικειμένων σε σημεία ορατά από άτομα διαφορετικού ύψους κ.ά.)
- Οι παροχές (εκπαιδευτικά προγράμματα σχεδιασμένα για άτομα με διαφορετικές ανάγκες, συστήματα ασφαλείας με πρόβλεψη για όλους κ.ά.)

⁴² Όπως ήταν η έκθεση «Please touch» (παρακαλώ αγγίξτε) που οργανώθηκε στο Βρετανικό μουσείο το 1983, βλ. Οικονόμου (1999).

Στο επόμενο κεφάλαιο θα διερευνήσουμε πώς μπορεί να επιτευχθεί η καθολική προσβασιμότητα μέσα στο μουσείο, ώστε να επηρεάσει θετικά και την κοινωνία. Αυτό θα μπορούσε να επηρεάσει τις προσπάθειες για δημιουργία καθολικά προσβάσιμου δομημένου περιβάλλοντος, ώστε να μην αποτελεί το προσβάσιμο μουσείο μια νησίδα αλλά έναν κρίκο της αλυσίδας που θα δημιουργηθεί.

1.3.3 Πώς μπορεί το μουσείο να επηρεάσει την κοινωνία

Ο κοινωνικός και εκπαιδευτικός ρόλος του Μουσείου, το καθιστά ιδανικό όχημα για την αλλαγή της αντίληψης της κοινωνίας για τα ΑμεΑ και κατ' επέκταση αλλαγή της συμπεριφοράς προς τα ΑμεΑ.

Αυτό μπορεί να γίνει με τους εξής τρόπους:

- Τα κτίρια των Μουσείων να αποτελούν υποδείγματα προσβασιμότητας (στους χώρους κοινού αλλά και στους χώρους διοίκησης), αποτελώντας έμπρακτη απόδειξη ότι η εφαρμογή των αρχών αυτών διευκολύνει τη ζωή όλων (και όχι μόνο των ΑμεΑ).
- Το προσωπικό του Μουσείου να αποτελείται και από ΑμεΑ.
- Το σύνολο του προσωπικού του Μουσείου να είναι κατάλληλα εκπαιδευμένο για την σωστή εξυπηρέτηση ΑμεΑ (χωρίς προκατάληψη ή υπερβολική συμπεριφορά) και ενημερωμένο για τις ειδικές παροχές που διαθέτει το μουσείο. Επίσης να δίνεται συχνά η ευκαιρία στα μέλη του προσωπικού να συζητήσουν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν και να υποβάλλουν στη διοίκηση προτάσεις για βελτίωση των εξυπηρετήσεων.
- Να ενθαρρυνθεί το σύνολο του πληθυσμού (μαθητές, ηλικιωμένοι, μετανάστες, ΑμεΑ, μέλη μειονοτήτων, άτομα με χαμηλή μόρφωση) να πραγματοποιεί επισκέψεις στο Μουσείο. Αυτό επιτυγχάνεται με ειδικές εκδηλώσεις, ανοιχτές ημέρες, προγράμματα ξεναγήσεων, ομιλίες σε σχολεία, δήμους, ΚΑΠΗ, κέντρα αποκατάστασης κ.ά. Το επιθυμητό αποτέλεσμα θα είναι να βγουν τα ΑμεΑ (και κάθε άλλη περιθωριοποιημένη ομάδα) από την απομόνωση και να μετατραπεί το μουσείο σε έναν χώρο συνύπαρξης και σύμπραξης.

- Να επιλέγονται θέματα εκθέσεων τα οποία να προβάλλουν την εικόνα των ΑμεΑ ως ισότιμων μελών της κοινωνίας (λ.χ. αναφορά σε σημαντικά πρόσωπα της ιστορίας, της τέχνης και της επιστήμης με κινητικά, αισθητηριακά ή αντιληπτικά προβλήματα).
- Η εικόνα των ΑμεΑ να χρησιμοποιείται εξίσου στο οπτικό υλικό που συνοδεύει τα εκθέματα (λ.χ. όταν απαθανατίζεται κοινό που παρακολουθεί μία ξενάγηση ή άτομα που χρησιμοποιούν ένα διαδραστικό έκθεμα).
- Ει δυνατόν να μην υπάρχουν «ειδικές» παροχές που διαχωρίζουν τους επισκέπτες σε ομάδες (να επιτρέπεται σε όλους η απτική εξέταση των αντικειμένων, να προσφέρονται σημεία ξεκούρασης για όλους, να επιτρέπεται σε όλους η χρήση των ανελκυστήρων κ.τ.λ.).

Η εφαρμογή όλων των παραπάνω θα μπορούσε σταδιακά να ενεργοποιήσει τους πολίτες να συνειδητοποιήσουν την ατομική και την συλλογική ευθύνη που έχουν και να διεκρινθεί ο διάλογος για τις ανάγκες και τα προβλήματα περιθωριοποιημένων ομάδων όπως τα ΑμεΑ. Η προσβασιμότητα να πάψει να είναι ειδική παροχή για ειδικές ομάδες και να γίνει αναπόσπαστο κομμάτι του δομημένου περιβάλλοντος εξυπηρετώντας όλους. Άλλωστε η αποδοχή της διαφορετικότητας σημαίνει αποδοχή του εν δυνάμει εαυτού μας (όπως μπορεί να αλλάξει με το πέρασμα των χρόνων και μέσα από τις συγκυρίες). Μία κοινωνία στην οποία όλοι συμμετέχουν ισότιμα, είναι μία πλούσια κοινωνία.

2. ΜΟΥΣΕΙΟ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ

2.1 Πώς θα βελτιωθεί η πρόσβαση και η κυκλοφορία στο κτίριο του Μουσείου

Πρώτος στόχος κάθε μουσείου θα έπρεπε να είναι η βελτίωση της πρόσβασης και της κυκλοφορίας στο κτίριο και τον περιβάλλοντα χώρο του, γιατί χωρίς την εξασφάλιση αυτής της βασικής παροχής ένα μεγάλο μέρος των εν δυνάμει επισκεπτών δεν θα το επισκεφθεί ποτέ. Ο στόχος αυτός είναι εφικτός, αν κατά το σχεδιασμό των χώρων ληφθούν υπόψη οι ελάχιστες απαιτούμενες προδιαγραφές, όπως αυτές αναφέρονται στις σχετικές οδηγίες του ΥΠΕΧΩΔΕ⁴³, του ΥΠΠΟ⁴⁴, καθώς και στη διεθνή βιβλιογραφία για προσβάσιμους χώρους.

2.1.1 Η πρόσβαση ξεκινά από έξω

Είναι σημαντικό να υπάρχουν σαφείς οδηγίες προσέλευσης στο μουσείο, διαθέσιμες σε γραπτή και σε ηχητική μορφή⁴⁵. Οι οδηγίες αυτές μπορούν να συνταχθούν σε συνεργασία με φορείς ΑμεΑ. Στοιχεία που θα έπρεπε να περιλαμβάνονται οπωσδήποτε⁴⁶ στις οδηγίες είναι: ημέρες και ώρες λειτουργίας, σύνδεση με τα μέσα μαζικής μεταφοράς, οδηγίες πρόσβασης ΑμεΑ με αυτοκίνητο (σε περίπτωση που η γύρω περιοχή είναι πεζοδρομημένη και πρέπει να ακολουθηθεί ειδική διαδρομή για την προσέγγιση της εισόδου), σχεδιάγραμμα του οικοδομικού τετραγώνου πάνω στο οποίο να σημειώνονται οι εισοδοί και οι χώροι στάθμευσης, ακριβής καταγραφή των αποστάσεων που πρέπει να διανυθούν και αναφορά στις παροχές για ΑμεΑ μέσα στο μουσείο.

Η περιοχή του μουσείου πρέπει να έχει καλή σύνδεση με το δίκτυο μέσων μαζικής μεταφοράς ή, αν αυτό είναι αδύνατο, να οργανωθούν τακτικά δρομολόγια

⁴³ ΥΠΕΧΩΔΕ «Οδηγίες για την αυτόνομη διακίνηση και διαβίωση των ΑμεΑ».

⁴⁴ Πολυχρονίου (2003α).

⁴⁵ Η γραπτή μορφή θα μπορούσε να είναι: φυλλάδια σε διάφορες γλώσσες και σε Braille ή πληροφορίες μέσω της ιστοσελίδας του μουσείου σε δύο τουλάχιστον γλώσσες (ελληνικά-αγγλικά). Η προφορική μορφή θα μπορούσε να περιλαμβάνει τηλεφωνική υπηρεσία ηχογραφημένου μηνύματος σε δύο τουλάχιστον γλώσσες (ελληνικά-αγγλικά) και κασέτα με τις οδηγίες για άτομα με προβλήματα όρασης.

⁴⁶ Pearson (1985, 10).

(προσβάσιμου⁴⁷) ιδιωτικού λεωφορείου, που να συνδέουν κεντρικά σημεία της πόλης με το μουσείο. Για όσα ΑμεΑ κυκλοφορούν με δικό τους όχημα, πρέπει να εξασφαλίζονται ειδικοί χώροι στάθμευσης⁴⁸ κοντά στην είσοδο του κτιρίου (σε απόσταση μικρότερη των 50 μ. από αυτή), με κατάλληλη διαμόρφωση για την ανεξάρτητη κυκλοφορία των ΑμεΑ προς το μουσείο⁴⁹. Αν υπάρχει υπόγειος χώρος στάθμευσης, θα πρέπει το 5% των θέσεων να είναι διαθέσιμες για ΑμεΑ και η σύνδεση του χώρου με το εσωτερικό του μουσείου να γίνεται με κατάλληλο ανελκυστήρα⁵⁰. Μπροστά στην είσοδο πρέπει να προβλέπεται κατάλληλος χώρος για την στάση οχημάτων που αποβιβάζουν ή επιβιβάζουν άτομα με προβλήματα κίνησης (ιδιωτικά οχήματα συνοδών ή ειδικά λεωφορεία).

Ο περιβάλλον χώρος πρέπει να έχει ομαλές κλίσεις για να μην εμποδίζει την προσέγγιση του χώρου από άτομα με προβλήματα κίνησης και ανάγλυφες οδεύσεις στο πλακόστρωτο οι οποίες να καθοδηγούν τα άτομα με προβλήματα όρασης προς την είσοδο.

Αν υπάρχει υψομετρική διαφορά μεταξύ του περιβάλλοντος χώρου και του εσωτερικού του κτιρίου, πρέπει να εξασφαλίζεται η προσπέλαση μέσω ράμπας κλίσεως μέχρι 5% και ελάχιστου πλάτους 1.30μ. ή με μηχανικά μέσα (αναβατόριο ή ανελκυστήρας κλίμακας)⁵¹, αλλά και με κλίμακες (διότι όπως αναφέραμε στην § 1.1.1 η ράμπα κουράζει κάποια άτομα με προβλήματα κίνησης⁵²). Πρέπει να τονιστεί ότι η εξασφάλιση μιας ράμπας με την επιθυμητή κλίση δεν αρκεί, γιατί αν το μήκος της είναι μεγάλο είναι αδύνατο να την χρησιμοποιήσει κάποιος που κινεί μόνος το αμαξίδιό του. Αν λοιπόν η απόσταση που πρέπει να διανυθεί πάνω στη ράμπα ξεπερνά τα 10μ. πρέπει να κατασκευάζεται ενδιάμεσο πλατύσκαλο μήκους τουλάχιστον 1,50μ. για ξεκούραση. Η επιφάνεια της

⁴⁷ Δηλαδή λεωφορείου με ηχητικές και γραπτές αναγγελίες, ειδικό χώρο και διευκολύνσεις για την επιβίβαση ατόμων με προβλήματα κίνησης και χρήστες αμαξιδίων.

⁴⁸ Με ελάχιστες διαστάσεις και διαμόρφωση όπως αναφέρονται στο ΥΠΕΧΩΔΕ «Οδηγίες για την αυτόνομη διακίνηση και διαβίωση των ΑμεΑ» (κεφ. 2, § 3).

⁴⁹ Όπως αυτές περιγράφονται παρακάτω, στα χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος χώρου

⁵⁰ Πολυχρονίου (2003α, 17 - Γ 4.1).

⁵¹ περισσότερες λεπτομέρειες στο ΥΠΕΧΩΔΕ «Οδηγίες για την αυτόνομη διακίνηση και διαβίωση των ΑμεΑ» (κεφ. 3).

⁵² Pearson (1985, 71).

ράμπας και του κλιμακοστασίου θα πρέπει να είναι από ανθεκτικό, αντλιοθητικό υλικό με μικρή αντανakλαστικότητα, ενώ απαραίτητο είναι το *περίζωμα*⁵³, το στηθαίο και ο κατάλληλος διπλός χειρολισθήρας (για άτομα διαφορετικών υψών και παιδιά).

Ο χώρος της εισόδου και ο περιβάλλων χώρος του μουσείου πρέπει να φωτίζονται επαρκώς όταν ο φυσικός φωτισμός δεν αρκεί. Επίσης θα ήταν καλό ο χώρος της εισόδου να είναι στεγασμένος για να προστατεύονται από τις καιρικές συνθήκες τα ΑμεΑ που περιμένουν για να επιβιβαστούν σε ειδικό όχημα, γιατί τα άτομα που χρησιμοποιούν βοηθήματα για να κινηθούν (αμαξίδιο, βακτηρίες) δεν μπορούν να κρατούν ομπρέλα.

2.1.2 Είσοδος - υποδοχή

Η είσοδος του μουσείου θα ήταν ιδανικό να είχε συρόμενες αυτόματες⁵⁴ πόρτες, καθαρού πλάτους όχι μικρότερου του 1.20μ. Αν υπάρχει περιστρεφόμενη πόρτα, θα πρέπει να προβλέπεται και μία παράπλευρη ανοιγόμενη προς τα έξω πόρτα με ελάχιστο καθαρό πλάτος 1.20μ. Ο ανεμοφράκτης δεν αποτελεί εμπόδιο για τα ΑμεΑ εφόσον οι θύρες του λειτουργούν αυτόματα. Εάν αυτό δεν είναι εφικτό είναι απαραίτητος ελεύθερος χώρος 1.50μ. x 1.50μ. για ελιγμούς αμαξιδίου στο εσωτερικό του. Σε κάθε άλλη περίπτωση (λ.χ διατηρητέα κτίρια με στενές διφυλλες πόρτες) θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι ειδικά τα άτομα με αμαξίδια δεν μπορούν να μπουν από πόρτες με καθαρό άνοιγμα μικρότερο από 0.90μ. και έτσι να διαμορφώνεται κατάλληλα ένα από τα ανοίγματα. Σε όλους τους τύπους μη αυτόματης πόρτας πρέπει να προβλέπονται κατάλληλοι μηχανισμοί, ώστε να μην απαιτείται δύναμη μεγαλύτερη από 15Nt για να ανοίξουν.

Οι πάγκοι *υποδοχής* και κάθε άλλος πάγκος συναλλαγής με το κοινό (πωλητήριο, βεστιάριο, ταμείο), πρέπει να χωροθετούνται κοντά στην είσοδο σε εμφανές σημείο. Απαιτείται να έχουν ύψος 0.80μ. από το δάπεδο σε ένα τμήμα τους, μή-

⁵³ *Περίζωμα* είναι το σοβατεπί (υλικό που διαχωρίζει το πάτωμα από τον τοίχο).

⁵⁴ Με φωτοκόνταρα και ταχύτητα 0.50μ/δευτερόλεπτο. Βλ. Πολυχρονίου (2003α, 15 – Γ 3.1).

κους τουλάχιστον 1.00μ. (γιατί οι πάγκοι που προβλέπουν την συναλλαγή ενός όρθιου επισκέπτη με έναν καθισμένο υπάλληλο, έχουν απαγορευτικό ύψος για τη χρήση τους από άτομα σε αμαξίδιο ή με μικρό ύψος). Όπου υπάρχουν εξυπηρετήσεις όπως τηλέφωνα για το κοινό ή ψύκτες πρέπει να υπάρχει τουλάχιστον ένα από αυτά τα αντικείμενα σε ύψος κατάλληλο για χρήστες αμαξιδίου και ειδικά για τα τηλέφωνα πρέπει να υπάρχουν οδηγίες χρήσης και χειριστήρια στην γραφή Braille. Ιδανικό θα ήταν να υπάρχουν και ειδικά κειμενοτηλέφωνα για άτομα με προβλήματα ακοής.

2.1.3 Οριζόντια και κατακόρυφη κυκλοφορία

Ο σχεδιασμός του κτιρίου πρέπει να διασφαλίζει την απρόσκοπτη κίνηση των ΑμεΑ σε όλους τους χώρους, σε όλα τα επίπεδα. Αυτό σημαίνει ότι:

- Πρέπει όλοι οι **διάδρομοι** να έχουν πλάτος 1.20μ. (για κίνηση σε μία κατεύθυνση) ή τουλάχιστον 1.70μ. (για να μπορούν να διασταυρωθούν δύο χρήστες αμαξιδίου). Σε διάφορα σημεία πρέπει να υπάρχει ελεύθερος χώρος 1.50μ. x 1.50μ. για να είναι δυνατή η στροφή αμαξιδίου⁵⁵.
- Όλες οι **πόρτες** να έχουν ελάχιστο ελεύθερο άνοιγμα 0.90μ, να είναι ανοιγόμενες ή συρόμενες με μέγιστη απαιτούμενη δύναμη για τη χρήση τους 15Nt, κατά προτίμηση με φεγγίτη για να μπορεί να ελέγχει κανείς την κίνηση πίσω από αυτές πριν ανοίξει και με χειρολαβή σχήματος L ή D⁵⁶ (οι σφαιρικές χειρολαβές δυσκολεύουν τα άτομα με μειωμένη δύναμη ή έλλειψη δεξιότητας στα χέρια). Είναι χρήσιμο οι πόρτες να έχουν έντονη χρωματική αντίθεση με τον γύρω χώρο για να τις ξεχωρίζουν τα άτομα με μειωμένη όραση.
- Όλες οι **διαφορές στάθμης** θα καλύπτονται με τα κατάλληλα μηχανικά μέσα (ανελκυστήρας, αναβατήριο ή ανελκυστήρας κλίμακας⁵⁷). Ο θάλαμος του ανελ-

⁵⁵Βλ. σχέδια 1 και 2 στο παράρτημα Γ.

⁵⁶Βλ. σχέδιο 7 στο παράρτημα Γ.

⁵⁷ *Αναβατήριο*: είναι μία ανοιχτή πλατφόρμα, η οποία κινείται στον κατακόρυφο άξονα και καλύπτει μικρές υψομετρικές διαφορές (βλ. εικόνα 11 στο παράρτημα Δ). *Ανελκυστήρας κλίμακας*: είναι μία πτυσσόμενη μικρή πλατφόρμα ή ένα πτυσσόμενο κάθισμα το οποίο κινείται πάνω σε έναν μηχανισμό προσαρμοσμένο στον χειρολισθήρα ενός κλιμακοστασίου, καλύπτοντας την ίδια διαδρομή με το κλιμακοστάσιο (βλ. εικόνα 24 στο παράρτημα Δ).

κυστήρα απαιτείται να έχει ελάχιστες διαστάσεις 1.40μ. x 1.10μ. και είσοδο (στην στενή πλευρά) με ελεύθερο άνοιγμα όχι μικρότερο από 0.90μ.

▪ Όλα τα **κλιμακοστάσια** και οι **ράμπες** να έχουν διπλούς συνεχείς χειρολισθήρες (σε ύψη 0.90μ. και 0.70μ. από το δάπεδο), οι οποίοι θα συνεχίζονται στα πλατύσκαλα καθώς και έξω από την αρχή και το τέλος του κλιμακοστασίου ή της ράμπας για να προειδοποιούν άτομα με μειωμένη όραση για την αλλαγή στάθμης. Το δάπεδο των κατασκευών αυτών θα πρέπει να είναι από αντιολισθητικό υλικό με μικρή αντανακλαστικότητα και να έχει στην άκρη κάθε σκαλοπατιού προειδοποιητική σήμανση με λωρίδα, κάθετη στον άξονα της κίνησης, διαφορετικής υφής και χρώματος από το δάπεδο. Απαραίτητο είναι επίσης το *περίζωμα* και το *στηθαίο*, για την αποφυγή ανατροπής αμαξιδίων ή τραυματισμού κάποιου παιδιού.

▪ Κάτω από οποιοδήποτε **εμπόδιο** που βρίσκεται σε ύψος χαμηλότερο από 2.20μ. και ψηλότερο από 0.68μ⁵⁸ θα κατασκευάζεται ανάλογο (προβολικό) εμπόδιο στο δάπεδο, για να αποφευχθεί ο τραυματισμός κάποιου ατόμου με μειωμένη όραση ή απλώς κάποιου αφηρημένου (π.χ. οι επίτοιχες προθήκες που δεν έχουν βάση δεν μπορούν να γίνουν αντιληπτές από τυφλά άτομα που χρησιμοποιούν μπαστούνι για να αναγνωρίζουν το χώρο).

▪ Οι χώροι πρέπει να **φωτίζονται** επαρκώς και να μην υπάρχει απότομο πέρασμα από πολύ φωτεινούς σε πολύ σκοτεινούς χώρους, γιατί έτσι θαμπώνονται τα άτομα με μειωμένη όραση. Στην περίπτωση που είναι απαραίτητος ο χαμηλός φωτισμός πρέπει να υπάρχουν φωτεινά σημεία, για να στέκονται εκεί τα άτομα με προβλήματα ακοής και να διευκολύνεται έτσι η χειλεανάγνωση και η χρήση της Νοηματικής.

▪ Τα δάπεδα πρέπει να είναι ομοιογενή και σταθερά, χωρίς αρμούς ή προεξοχές μεγαλύτερες από 2εκ. (για να μην υπάρχει κίνδυνος ανατροπής ούτε και υπερβολικοί κραδασμοί κατά την κίνηση αμαξιδίου). Το υλικό επίστρωσης

⁵⁸Βλ. σχέδια 4-5 και 13-15 στο παράρτημα Γ.

πρέπει να είναι αντιολισθητικό, μη ηχοαπορροφητικό⁵⁹, με μικρή αντανάκλαστικότητα και να αποφεύγονται περίπλοκα σχέδια, γιατί δυσκολεύουν τα άτομα με μειωμένη όραση να αντιληφθούν τις αλλαγές επιπέδου.

- Σε όλους τους χώρους πρέπει να αποφεύγεται η χρήση παρόμοιων χρωμάτων σε όλες τις επιφάνειες. Πρέπει να υπάρχουν έντονες χρωματικές αντιθέσεις (σε αποχρώσεις τέτοιες που να μην μπερδεύουν τα άτομα με αχρωματοψία) ανάμεσα στις διαφορετικές επιφάνειες, ώστε να ξεχωρίζουν οι τοίχοι, τα καθίσματα, τα κλιμακοστάσια και οι ράμπες από το δάπεδο και να μπορεί κανείς να διακρίνει τις πόρτες (και γενικά τα ανοίγματα), τις προθήκες, τις πινακίδες και κάθε άλλο αντικείμενο πάνω στον τοίχο.

2.1.4 Σήμανση

Η πυκνή, εύκολα κατανοητή και σωστά τοποθετημένη σήμανση των χώρων του μουσείου είναι χρήσιμη για την ευκολότερη κυκλοφορία όλων των επισκεπτών, είναι σημαντική για τα άτομα με κινητικά και αισθητηριακά προβλήματα και είναι απολύτως απαραίτητη για τα άτομα με προβλήματα αντίληψης και προσανατολισμού. Η σωστή σήμανση παρέχει πληροφορίες, ορίζει χρήση, βοηθά στον προσανατολισμό, δίνει κατευθυντήριες ενδείξεις και προειδοποιεί για κινδύνους. Είδη σήμανσης είναι οι πινακίδες, οι επιδαπέδιες ενδείξεις, τα φωτεινά και ηχητικά σήματα και η χρήση ειδικών χρωμάτων και υλικών στα δομικά στοιχεία.

Εκτός από τις σαφείς οδηγίες προσέλευσης οι οποίες, όπως ήδη αναφέρθηκε, θα έπρεπε να δίνονται στους ενδιαφερομένους, καλό είναι να υπάρχει πυκνή σήμανση με καθοδήγηση προς το μουσείο από τους γύρω σημαντικούς οδικούς άξονες και τα κεντρικά σημεία διέλευσης μέσω μαζικής μεταφοράς. Η σήμανση αυτή βοηθά να προσανατολιστούν οι επισκέπτες, ενώ ταυτόχρονα ενημερώνει τους περαστικούς για την ύπαρξη του μουσείου, λειτουργώντας σαν μια ά-

⁵⁹Όπως αναφέρθηκε στην §1.1.1 τα άτομα με προβλήματα όρασης συνήθως αναγνωρίζουν τον χώρο με τα άκρα τους και την ακοή τους. Είναι λοιπόν ιδιαίτερα χρήσιμο το υλικό κάλυψης του δαπέδου να μην είναι ηχοαπορροφητικό για να αναγνωρίζουν τους άλλους από το βηματισμό τους και οι χώροι να μην έχουν αντίχηση για να μπορούν να προσανατολιστούν ευκολότερα.

τυπη διαφήμιση. Στον περιβάλλοντα χώρο του μουσείου πρέπει να ορίζεται σαφώς η κατεύθυνση προς την οποία πρέπει να κινηθεί κανείς για την είσοδο και, αν η προσβάσιμη είσοδος έχει διαμορφωθεί σε άλλο σημείο από την κύρια είσοδο (λ.χ. σε διατηρητέα κτίρια, στα οποία η διαμόρφωση έγινε εκ των υστέρων), πρέπει να σημειώνεται η σωστή κατεύθυνση, ώστε να αποφεύγονται οι άσκοπες μετακινήσεις ατόμων με προβλήματα κίνησης⁶⁰. Οι ειδικά διαμορφωμένες θέσεις στάθμευσης κι ο χώρος στάσης για αποβίβαση και επιβίβαση ΑμεΑ πρέπει να σημαίνονται με πινακίδες σε συνδυασμό με διαγράμμιση και το *Διεθνές Σύμβολο Πρόσβασης* (εφεξής ΔΣΠ)⁶¹ στο έδαφος, για να αποφεύγεται η κατάληψή τους από άτομα που δεν δικαιούνται να τις χρησιμοποιούν.

Στον χώρο της εισόδου, κοντά στους πάγκους υποδοχής, στους ανελκυστήρες και στα κλιμακοστάσια πρέπει να υπάρχει ένα απλοποιημένο διάγραμμα των χώρων, σε σχέδιο και σε ανάγλυφο, πάνω στο οποίο να σημειώνονται ευκρινώς όλοι οι χώροι κοινού (αίθουσες και εξυπηρετήσεις) καθώς και το σημείο στο οποίο βρίσκεται ο επισκέπτης τη στιγμή που κοιτά το διάγραμμα (βελάκι με τη φράση «βρίσκεστε εδώ»). Η σχέση του διαγράμματος με τον πραγματικό χώρο οφείλει να είναι λογική και εύκολα αντιληπτή⁶². Σε κάθε σημείο όπου μπορεί να υπάρχει αμφιβολία για την διαδρομή που πρέπει να ακολουθήσει κανείς πρέπει να μπαίνει η κατάλληλη σήμανση⁶³, αλλά χρήσιμο είναι να υπάρχουν κατά διαστήματα πινακίδες που να σημειώνουν την κατεύθυνση και την απόσταση από σημαντικούς χώρους (λ.χ. από κάποια αίθουσα με διάσημα εκθέματα, από μια περιοδική έκθεση, από τις εξυπηρετήσεις κοινού).

⁶⁰ Φυσικά είναι σημαντικό η ξεχωριστή αυτή είσοδος να είναι πάντοτε προσπελάσιμη, κι όχι να πρέπει κανείς να έχει ειδοποιήσει για την άφιξή του για να μπορέσει να την χρησιμοποιήσει. Πολύ περισσότερο πρέπει οι υπάλληλοι που τη φυλάσσουν και επιτρέπουν την είσοδο από αυτή, να μην έχουν δικαίωμα να κρίνουν αν κάποιος δικαιούται ή όχι να την χρησιμοποιεί ανάλογα με το πόσο φανερό είναι το κινητικό πρόβλημα που έχει. Γιατί άτομα με καρδιοαναπνευστικά προβλήματα λ.χ. μπορεί να θέλουν να αποφύγουν τις κλίμακες χωρίς να έχουν μαζί τους βεβαίωση από ιατρό ότι πράγματι είναι ασθενείς.

⁶¹ Βλέπε σχήμα 1 στο παράρτημα Β.

⁶² Bitgood (1992, 150).

⁶³ Bitgood (1992, 150).

Η σήμανση είναι άχρηστη αν δεν έχει κάποια τυποποίηση που να την καθιστά άμεσα αναγνωρίσιμη. Δημιουργεί σύγχυση και δεν διευκολύνει κανέναν αν ο κάθε οργανισμός χρησιμοποιεί λ.χ. διαφορετικό εικονόγραμμα για να σηματοδοτήσει ποιος χώρος υγιεινής είναι για γυναίκες και ποιος για άνδρες, προς τα πού είναι η έξοδος ή πού βρίσκεται ο ανελκυστήρας. Για κάθε πινακίδα με χρήση ίδια σε όλους τους δημόσιους χώρους πρέπει να χρησιμοποιούνται τα εικονογράμματα, τα κείμενα, τα χρώματα και τα μεγέθη που έχει προδιαγράψει ο αρμόδιος φορέας⁶⁴, όπως το κίτρινο τρίγωνο για προειδοποίηση κινδύνου ή ο κόκκινος κύκλος για απαγόρευση. Για την εσωτερική σήμανση του μουσείου (ονόματα αιθουσών, διαγράμματα κίνησης, πληροφορίες κατεύθυνσης, αρίθμηση και χρήση χώρων) πρέπει να χρησιμοποιείται χρωματική και τοπολογική ομοιομορφία η οποία να γίνεται γρήγορα αντιληπτή από τον επισκέπτη, ώστε από ένα σημείο και πέρα να ξεχωρίζει από μακριά τη θέση μιας πινακίδας, όταν την ψάχνει. Όλες οι εξυπηρετήσεις ή οι χώροι για τα ΑμεΑ πρέπει να επισημαίνονται με το ΔΣΠ, εκτός αν πρόκειται για ειδικές εξυπηρετήσεις (λ.χ. διερμηνέας Νοηματικής, κειμενοηλέφωνο, σημείο παραλαβής πληροφοριών σε Braille), όπου πρέπει να χρησιμοποιούνται τα αντίστοιχα ειδικά σύμβολα. Πρέπει όμως να τονιστεί ότι το ΔΣΠ δεν αφορά μόνο τους κινητικά ανάπηρους, αλλά χρησιμοποιείται για όλα τα είδη αναπηρίας και σημαίνει όλους τους προσβάσιμους χώρους και εξυπηρετήσεις, (όχι μόνο τις ράμπες και τους ανελκυστήρες, για τους οποίους άλλωστε υπάρχει ειδική σήμανση)⁶⁵.

Το μέγεθος και το χρώμα των γραμματοσειρών να είναι κατάλληλα, ώστε τα κείμενα να γίνονται εύκολα αντιληπτά και να έχουν έντονη χρωματική αντίθεση με το υπόβαθρό τους, χωρίς όμως να μπερδεύουν άτομα με αχρωματοψία⁶⁶.

⁶⁴ Στην Ελλάδα δεν υπάρχει ιδιαίτερη τυποποίηση, παρά μόνο στην οδική σήμανση η οποία ορίζεται στον ΚΟΚ. Βασικές αρχές σχεδιασμού και οδηγίες τοποθέτησης πινακίδων υπάρχουν στο ΥΠΕΧΩΔΕ «Οδηγίες για την αυτόνομη διακίνηση και διαβίωση των ΑμεΑ» (κεφ.6).

⁶⁵ Για τα διάφορα σύμβολα, βλέπε εικόνες 2-6 στο παράρτημα.

⁶⁶ Περισσότερα στην §2.2.3.2 για τα κείμενα και τις πινακίδες στο χώρο εκθέσεων και στην §2.2.9 για τα χρώματα και τον φωτισμό στο χώρο των εκθέσεων. Λεπτομερείς προδιαγραφές για τον σχεδιασμό και την τοποθέτηση πινακίδων στο ΥΠΕΧΩΔΕ «Οδηγίες για την αυτόνομη διακίνηση και διαβίωση των ΑμεΑ» (κεφ.6, §4).

Φυσικά όπου εμφανίζεται κείμενο, πρέπει να χρησιμοποιούνται τουλάχιστον δύο γλώσσες (ελληνικά-αγγλικά).

Στο δάπεδο των κοινόχρηστων χώρων πρέπει να κατασκευάζεται οδηγός τυφλών, μία ανάγλυφη λωρίδα 0.30μ. με διαφορετικό χρώμα από το υπόλοιπο δάπεδο και σε απόσταση 0.50μ. από κάθε εμπόδιο, για να βοηθά την ασφαλή διακίνηση ατόμων με προβλήματα όρασης. Αντί αυτού του οδηγού, θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί συνεχής χειρολισθήρας που να εκτείνεται κατά μήκος όλων των διαδρομών μέσα στο μουσείο, βοηθώντας τα άτομα με προβλήματα όρασης, όχι μόνο να μετακινηθούν με ασφάλεια, αλλά και να προσανατολιστούν μέσα στον χώρο, γιατί στον χειρολισθήρα μπορεί να ενσωματωθεί κείμενο σε γραφή Braille με πληροφορίες κατεύθυνσης ή και με πληροφορίες για τα εκθέματα μπροστά από τα οποία περνάει. Η ύπαρξη συνεχούς χειρολισθήρα βοηθάει - ίσως πιο πολύ ψυχολογικά - και τα άτομα με προβλήματα κίνησης, γιατί αισθάνονται πως μπορούν να στηριχθούν σε αυτόν αν κουραστούν ή χάσουν την ισορροπία τους.

Οι διαφορές επιπέδων, οι κλίμακες, οι ράμπες και οι αλλαγές κατεύθυνσης θα πρέπει να έχουν προειδοποιητική σήμανση με λωρίδες, κάθετες στον άξονα της κίνησης, πλάτους 0,30-0,60μ, διαφορετικής υφής και χρώματος από το δάπεδο. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, τα κλιμακοστάσια και οι ράμπες καλό είναι να έχουν διπλό συνεχή χειρολισθήρα, ο οποίος να ξεκινά νωρίτερα και να τελειώνει αργότερα από την αλλαγή επιπέδου για να αποτελεί ένα είδος σήμανσης για τα άτομα με προβλήματα όρασης. Οι γυάλινες πόρτες και οι διαφανείς επιφάνειες (λ.χ. βιτρίνες) θα πρέπει να φέρουν την κατάλληλη σήμανση σε ύψος 1.40-1.60μ, ώστε να μην υπάρχει φόβος τραυματισμού των ατόμων με μειωμένη όραση.

Γενικά είναι καλό να χρησιμοποιούνται έντονες χρωματικές αντιθέσεις μεταξύ των τοίχων και του δαπέδου, όπως και μεταξύ των τοίχων και των θυρών.

Αναγκαίο για την διευκόλυνση των ατόμων με αισθητηριακά προβλήματα είναι να υπάρχει ηχητική και φωτεινή αναγγελία άφιξης του ανελκυστήρα σε κά-

θε όροφο του κτιρίου και ηχητική και φωτεινή αναγγελία ορόφου μέσα στον θάλαμο.

2.1.5 Παροχές

Η επίσκεψη στο μουσείο θα γινόταν πιο ευχάριστη για τα άτομα με προβλήματα κίνησης που δεν χρησιμοποιούν μεν αμαξίδιο, αλλά κινούνται πιο αργά και κουράζονται πιο εύκολα, αν γνώριζαν ότι μπορούν να δανειστούν ένα αμαξίδιο ή ένα πτυσσόμενο ελαφρύ κάθισμα κατά την είσοδό τους στο μουσείο και να το χρησιμοποιούν όποτε αισθάνονται κουρασμένοι. Βέβαια είναι σημαντικό να υπάρχει πρόβλεψη καθιστικών σε κάθε αίθουσα και στον χώρο της εισόδου, γιατί όλοι κουράζονται από την ορθοστασία σε ένα μουσείο. Στα σημεία αυτά πρέπει να υπάρχει πρόβλεψη χώρου 0.80μ. x 1.30μ. δίπλα ή ανάμεσα στις θέσεις, ώστε να μπορεί να σταθμεύει αμαξίδιο και ο χρήστης του να μην απομονώνεται από τους συντρόφους του, καθώς και κάποιες θέσεις με χειρολαβές και πλάτη, των οποίων τα καθίσματα να είναι σκληρά (σε ύψος 45 με 50 εκ. από το δάπεδο), για τα άτομα που δυσκολεύονται να σηκωθούν και να κάτσουν.

Κανένας χώρος, όσο καλά σχεδιασμένος κι αν είναι, δεν μπορεί να θεωρηθεί πλήρως προσβάσιμος αν δεν περιλαμβάνει χώρους υγιεινής κατάλληλους για ΑμεΑ. Ιδανικό είναι να υπάρχει τουλάχιστον ένας τέτοιος χώρος ανά όροφο και να λειτουργεί ταυτόχρονα και ως χώρος υγιεινής οικογενειακού τύπου, δηλαδή να έχει την κατάλληλη υποδομή και για την περιποίηση μωρών. Υπάρχουν σαφείς προδιαγραφές για τους χώρους αυτούς⁶⁷, όμως πάρα πολύ συχνά παρατηρείται στην πράξη να μην εφαρμόζονται αυτές σωστά, καθιστώντας τους χώρους ουσιαστικά άχρηστους. Μερικές λεπτομέρειες είναι πολύ σημαντικές, ειδικά για την χρήση του χώρου από άτομα με αμαξίδιο, δεδομένου ότι το αμαξίδιο έχει σταθερές διαστάσεις και μπορεί να εκτελέσει μόνο συγκεκριμένες κινήσεις. Η τοποθέτηση της λεκάνης (με τις απαραίτητες ανακλινόμενες χειρολαβές) μέσα στον χώρο έτσι ώστε να είναι δυνατή η πλάγια και η μετωπική προσέγγιση της, η εξασφάλιση ικανού χώρου για την στροφή αμαξιδίου, η τοποθέ-

⁶⁷ Λεπτομερείς προδιαγραφές για τους χώρους υγιεινής στο ΥΠΕΧΩΔΕ «Οδηγίες για την αυτόνομη διακίνηση και διαβίωση των ΑμεΑ» (κεφ.8).

τηση ειδικού συστήματος κλήσεως κινδύνου χαμηλά σε όλη την περίμετρο του τοίχου (για την περίπτωση που κάποιος πέσει) και η εξασφάλιση ότι θα μπορεί κάποιος να χρησιμοποιήσει το νυττήρα χωρίς να χτυπήσει τα γόνατά του στην αποχέτευση είναι μερικές από τις αρχές σχεδιασμού που πρέπει οπωσδήποτε να εφαρμόζονται.

Τέλος, και όλες οι υπόλοιπες παροχές για επισκέπτες που υπάρχουν στο μουσείο πρέπει να είναι φιλικές σε όλους τους χρήστες. Επί παραδείγματι, ο χώρος του **αναψυκτηρίου – εστιατορίου** πρέπει να έχει φαρδείς διαδρόμους, κατάλληλο ύψος τραπεζιών, ικανό χώρο για στροφή αμαξιδίου, καθίσματα με χειρολαβές, πάγκο ταμείου και παραλαβής προϊόντων ύψους 0.80μ. από το δάπεδο σε ένα τμήμα του μήκους τουλάχιστον 1.00μ, κατάλογο προϊόντων σε γραφή Braille, σωστό φωτισμό και έντονες χρωματικές αντιθέσεις στις διαφορετικές επιφάνειες.

2.1.6 Ασφάλεια

Η ασφάλεια των επισκεπτών του μουσείου είναι πολύ σημαντική και πρέπει να εξασφαλίζεται σε όλες τις περιπτώσεις. Δηλαδή είναι εξίσου αναγκαίο να μην υπάρχουν επικίνδυνα σημεία αφύλακτα, αλλά και να υπάρχει πρόβλεψη για την εύκολη εκκένωση των χώρων σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης.

Το πρώτο σκέλος επιτυγχάνεται καταρχάς με τον σωστό σχεδιασμό των χώρων. Πρέπει η διαρρύθμιση να ακολουθεί μια ενιαία λογική, να βοηθά στον προσανατολισμό και οι λειτουργίες να διαχωρίζονται με τρόπο που να μην επιτρέπει να βρεθεί κάποιος κατά λάθος σε έναν χώρο που εγκυμονεί κινδύνους. Πρέπει τα καλώδια και οι σωλήνες παροχής ηλεκτρικού ρεύματος, θέρμανσης και νερού να τοποθετούνται σε σημεία απρόσιτα. Επιπλέον πρέπει να εξασφαλίζεται η προστασία της περιφέρειας των κλιμακοστασίων και των ράμπων με κιγκλιδώματα, η σωστή μόνωση των σωληνώσεων ζεστού νερού, η τοποθέτηση θυρών που κλειδώνουν σε χώρους με επικίνδυνα υλικά, η αποφυγή αιχμηρών ακμών στις κατασκευές και η κατάλληλη σήμανση των εμποδίων ώστε να γίνονται εγκαίρως αντιληπτά από όλους τους επισκέπτες. Αυτοί είναι μερικοί τρόποι για να αποφευχθούν τα ατυχήματα.

Για την πυροπροστασία του κτιρίου πρέπει να ακολουθούνται οι διατάξεις του ΓΟΚ και οι οδηγίες της πυροσβεστικής υπηρεσίας. Πρέπει όμως να επισημάνουμε ορισμένα σημαντικά στοιχεία. Ο ηχητικός και ο οπτικός συναγερμός είναι απαραίτητοι για να ενημερωθούν εγκαίρως όλοι (και τα άτομα με προβλήματα ακοής ή όρασης) για τον κίνδυνο, όπως απαραίτητη είναι και η διαμόρφωση τουλάχιστον ενός ανελκυστήρα του κτιρίου ως ανεξάρτητου *πυροδιαμερίσματος* με παροχή ρεύματος ασφαλείας, ώστε να είναι δυνατό να διαφύγουν τα άτομα με κινητικές δυσκολίες. Για τον ίδιο λόγο πρέπει να υπάρχουν τουλάχιστον δύο προσβάσιμες εισοδοί – έξοδοι στο κτίριο. Ο σχεδιασμός των οδεύσεων διαφυγής και η ανάλογη σήμανση είναι ένα μόνο κομμάτι της αντιμετώπισης περιπτώσεων έκτακτης ανάγκης. Ζωτικής σημασίας για τα ΑμεΑ είναι οι οδηγίες και η βοήθεια που θα προσφέρει το προσωπικό στους επισκέπτες. Γιαυτό πρέπει να υπάρχει σχέδιο αντιμετώπισης έκτακτων καταστάσεων και να έχουν γίνει ανάλογες ασκήσεις ώστε να ελεγχθεί η αποτελεσματικότητά του.

2.2 Πώς θα βελτιωθεί η πρόσβαση στην έκθεση του μουσείου

Η σύγχρονη τάση των μουσείων είναι να «ανοίξουν» τους χώρους τους στο ευρύ κοινό, ειδικά στις ομάδες που βρίσκονται γεωγραφικά κοντά τους αλλά δεν τα επισκέπτονται για πολιτιστικούς, κοινωνικούς ή πρακτικούς λόγους⁶⁸. Η πρόσβαση όλων των επισκεπτών στα αντικείμενα και τα νοήματα κάθε έκθεσης πρέπει να απασχολεί τους συντελεστές της σε όλες τις φάσεις παραγωγής της, από τη σύλληψη της ιδέας και το σχεδιασμό της παρουσίασης ως την φάση αξιολόγησης του αποτελέσματος και της λειτουργίας. Γιατί η έκθεση είναι ο χώρος στον οποίο χτυπά η καρδιά του μουσείου. Αποτελεί τον κύριο πόλο έλξης του κοινού και ταυτόχρονα απασχολεί το μεγαλύτερο μέρος του προσωπικού του. Στον χώρο των εκθέσεων πρέπει να επιτυγχάνεται η απρόσκοπτη και α-

⁶⁸ Εκτός από τα ΑμεΑ, στην ομάδα αυτή ανήκουν άτομα με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο, άτομα που έχουν φοιτήσει μόνο στις χαμηλές βαθμίδες εκπαίδευσης, έφηβοι, ηλικιωμένοι κ.τ.λ. Περισσότερα στο Μουσούρη (1999, 65).

σφαλούς φυσική⁶⁹ πρόσβαση, σε συνδυασμό όμως με την εξασφάλιση της αισθητηριακής πρόσβασης, καθώς και της πρόσβασης στα νοήματα και την γνώση. Μαζί με τα ανθρωπομετρικά στοιχεία που έχουν ήδη αναφερθεί, πρέπει να ληφθούν υπόψη οι τέσσερις τύποι προσανατολισμού μέσα στην έκθεση - *γεωγραφικός, διανοητικός, εννοιολογικός και ψυχολογικός*⁷⁰ - για τον σχεδιασμό του χώρου, την επιλογή του θέματος, την επιλογή των ερμηνευτικών μέσων και την οργάνωση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Η χρήση διαφόρων εκπαιδευτικών μεθόδων, καθώς και τρόπων παρουσίασης που να απευθύνονται σε όλες τις αισθήσεις, επιβάλλεται για να γίνει η επίσκεψη στο μουσείο μία γόνιμη και ευχάριστη εμπειρία για όλους τους επισκέπτες, γιατί *οι εκθέσεις είναι σύνθετες παρουσιάσεις που απαρτίζονται από κεντρικές ιδέες και εκθέματα και διεγείρουν τις αισθήσεις*.⁷¹

2.2.1 Το θέμα της έκθεσης

Το θέμα που θα επιλεγεί για μια καινούργια έκθεση παίζει καθοριστικό ρόλο στην προσέλκυση νέων επισκεπτών. Γιατί τα κατάλληλα θέματα μπορούν να κινήσουν την περιέργεια⁷² ατόμων που δεν είχαν σκεφθεί να επισκεφτούν το μουσείο. Αντίθετα, η επιλογή ιδιαίτερα εξειδικευμένων θεμάτων μπορεί να λει-

⁶⁹ Ως φυσική πρόσβαση εννοείται η σωματική πρόσβαση (physical access), σε αντιδιαστολή με την πρόσβαση μέσω των αισθήσεων (sensory access) και με την πρόσβαση στα νοήματα (intellectual access). Dodd και Sandell (1998, 14).

⁷⁰ Σύμφωνα με τον Belcher (1991):

- *γεωγραφικός προσανατολισμός* σημαίνει να γνωρίζει ο επισκέπτης πού βρίσκεται και προς τα πού να κινηθεί ανάλογα με τις επιθυμίες του. Αυτό επιτυγχάνεται κυρίως με την καλή σήμανση και με την χάραξη απλών διαδρομών με εμφανείς εξόδους.

- *διανοητικός προσανατολισμός* είναι η προετοιμασία του μυαλού με μία πορεία από το γνωστό προς το άγνωστο, ώστε να γίνουν εύκολα αντιληπτά τα καινούργια νοήματα που παρουσιάζονται στην έκθεση. Αυτό επιτυγχάνεται με τη σωστή διάρθρωση των θεματικών ενοτήτων και με τη χρήση εισαγωγικών πινακίδων και προβολών ή ακόμα με την μελέτη υλικού πριν την επίσκεψη στο μουσείο.

- *εννοιολογικός προσανατολισμός* σημαίνει να είναι εύκολα αντιληπτή η ερμηνευτική προσέγγιση και η οργάνωση του υλικού της έκθεσης. Αυτό μπορεί να γίνει με σαφή διαχωρισμό των θεματικών ενοτήτων μέσω χρωματικών διαφοροποιήσεων ή αρίθμησης και με την διανομή πληροφοριακού υλικού όπου παρουσιάζεται η δομή της έκθεσης.

- *ψυχολογικός προσανατολισμός* είναι η επίτευξη της κατάλληλης διάθεσης για να είναι ο επισκέπτης δεκτικός στα ερεθίσματα που θα δεχθεί μέσα στο μουσείο. Η κατάλληλη ψυχολογική προετοιμασία περιλαμβάνει μουσειοσκευές, υλικό προώθησης της έκθεσης, διαφήμιση, σχετικές ομιλίες, εκπαιδευτικά προγράμματα σε σχολεία κ.τ.λ.

⁷¹ Smithsonian εισαγωγή, μετάφραση VSA Hellas.

⁷² «...το μουσείο ...ικανοποιεί δυο βαθιά ανθρώπινες ανάγκες...την ανάγκη για ικανοποίηση της περιέργειας και κατάκτηση της γνώσης και...την ανάγκη της εμπέδωσης της συλλογικής ταυτότητας των κοινωνικών συνόλων.» (Τσαούσης 2004², 31).

τουργήσει αποτρεπτικά για ένα μεγάλο μέρος του κοινού γιατί δημιουργείται η εντύπωση ότι χρειάζονται ειδικές γνώσεις για την κατανόησή τους, καθιστώντας το μουσείο στη συνείδησή τους ως ένα χώρο για την πνευματική ελίτ.

Δεν αρκεί λοιπόν η εξασφάλιση προσβάσιμων χώρων και παροχών για να αυξηθεί ο αριθμός των επισκεπτών με αναπηρία. Για να αποφασίσουν ΑμεΑ να επισκεφθούν ένα τέτοιο χώρο πρέπει να τους ενδιαφέρει και το θέμα της έκθεσης. Κι επειδή κάθε άνθρωπος ασχολείται εντονότερα με ό,τι νιώθει ότι τον αφορά ή είναι κομμάτι της καθημερινότητάς του, μπορούν να επιλεγούν θέματα που προβάλλουν την αποδοχή της διαφορετικότητας, καταδεικνύουν τον ρατσισμό ή αναδεικνύουν τη συμβολή κάποιων ΑμεΑ στην τέχνη και την επιστήμη.

Βέβαια δεν είναι απαραίτητο το θέμα να αφορά την αναπηρία για να είναι ενδιαφέρουσα η έκθεση. Τέτοια μηνύματα μπορούν να υπάρχουν μέσα σε οποιαδήποτε έκθεση, της οποίας το θέμα σχετίζεται με τις συλλογές και τους στόχους του μουσείου. Η ύπαρξη τέτοιων μηνυμάτων συνάδει με τον κοινωνικό και εκπαιδευτικό ρόλο του μουσείου⁷³, γιατί βοηθά στην εκπαίδευση της κοινωνίας για την αποδοχή και την ενσωμάτωση των ατόμων με αναπηρία. Επίσης η επιλογή θεμάτων που αμφισβητούν την ύπαρξη μιας απόλυτης αλήθειας στην ερμηνεία του παρελθόντος⁷⁴ ή που δίνουν στοιχεία για την δημιουργία μιας νέας συλλογικής ταυτότητας κάποιων κοινωνικών ομάδων⁷⁵ μπορεί να λειτουργήσουν θετικά στην προσέλκυση κοινού.

Όμως και οποιοδήποτε άλλο θέμα γενικού ενδιαφέροντος παρουσιασμένο με έναν πρωτότυπο και ενδιαφέροντα τρόπο, που θα έκανε την επίσκεψη στο μουσείο μια ευχάριστη εμπειρία για όλους, θα μπορούσε να φέρει νέους επισκέπτες στο μουσείο.

⁷³ «...Η νέα ανθρωποκεντρική αντίληψη του μουσείου είναι το αποτέλεσμα μιας σειράς πολιτικών, κοινωνικών και ιδεολογικών αλλαγών των τελευταίων τριάντα χρόνων. Στη βάση αυτής της θεώρησης βρίσκεται η συνειδητοποίηση του ανερχόμενου κοινωνικού ρόλου των μουσείων στο πλαίσιο μιας διευρυνμένης αντίληψης για την εκπαίδευση και την ανάπτυξη της κοινότητας στην οποία το μουσείο ανήκει ή απευθύνεται...» (Γκαζή 2004, 4).

⁷⁴ Οικονόμου (1999,53).

⁷⁵ Τσαούσης (2002, 31).

2.2.2 Η δομή μιας έκθεσης

Η δομή της έκθεσης πρέπει να λαμβάνει υπόψη της τις σύγχρονες θεωρίες για την εκπαίδευση και τη διδασκαλία⁷⁶, και να επιλέγεται αυτή που ταιριάζει στο κοινό – στόχο. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι άνθρωποι με προβλήματα μάθησης και μνήμης συγκρατούν ευκολότερα πληροφορίες παρουσιασμένες με τη βοήθεια μιας ξεκάθαρης αφηγηματικής γραμμής ή ενός επαναλαμβανόμενου στοιχείου. Η μεθοδική παρουσίαση του θέματος προσφέρει σημεία αναφοράς που δημιουργούν ένα συνδετικό νήμα για την κατανόησή του⁷⁷. Από την άλλη πολλά άτομα προτιμούν να κινούνται ελεύθερα μέσα στην έκθεση, να επιλέγουν τα στοιχεία που τους κινούν το ενδιαφέρον και να μην εγκλωβίζονται σε συγκεκριμένες υποχρεωτικές διαδρομές.

Εφόσον ενδιαφερόμαστε για το πλήρως προσβάσιμο μουσείο, ίσως θα έπρεπε να εξεταστεί η δυνατότητα συνύπαρξης στοιχείων από περισσότερες από μία θεωρίες μάθησης. Αυτό θα μπορούσε να επιτευχθεί με τον συνδυασμό του κονστρουκτιβιστικού⁷⁸ με το διδακτικό⁷⁹ μοντέλο. Δηλαδή μέσα σε μία έκθεση που παρουσιάζει το θέμα της μέσα από διαφορετικές οπτικές γωνίες, να υπάρχει μία σημειωμένη γραμμική διαδρομή που να οδηγεί τον επισκέπτη από την πιο απλή προς την πιο περίπλοκη ιδέα. Η διαδρομή αυτή θα μπορούσε να σημειώνεται με τη χρήση ενός χαρακτηριστικού χρώματος στις προθήκες, στις πινακίδες και στα λοιπά εκθέματα και να περιγράφεται σε φυλλάδια διαθέσιμα στην είσοδο του χώρου, τα οποία θα έπρεπε να υπάρχουν και σε γραφή Braille. Μια τέτοια λύση θα έδινε τη δυνατότητα σε άτομα που ίσως μπερδεύονται όταν τους δίνονται πολλές εκδοχές (λ.χ. άτομα με νοητική υστέρηση ή με δυσκολίες αντίληψης) ή σε άτομα που προτιμούν μια σύντομη επίσκεψη, να επιλέξουν την απλούστερη διαδρομή, ενώ η πλήρης έκθεση θα έδινε νέα ερεθίσματα στους επι-

⁷⁶Το διδακτικό, το συμπεριφοριστικό, το ανακαλυπτικό και το κονστρουκτιβιστικό μοντέλο εκπαίδευσης. Προκύπτουν από τους διαφορετικούς συνδυασμούς των θεωριών για τη γνώση και των θεωριών για τη μάθηση, βλέπε Hein (on-line) και Γκαζή 2001.

⁷⁷ Smithsonian- I. *Exhibition Content*, μετάφραση VSA Hellas.

⁷⁸ Το οποίο δίνει την ελευθερία να φτάσει ο καθένας στα προσωπικά του συμπεράσματα, μέσα από τον πειραματισμό και τη σύνδεση του θέματος με προσωπικές εμπειρίες.

⁷⁹ Το οποίο με διδακτικά κείμενα και μέσα από μία γραμμική πορεία οδηγεί τον επισκέπτη από την πιο απλή προς την πιο περίπλοκη ιδέα.

οσκέπτες που ενδιαφέρονται να «χτίσουν» τη δική τους ερμηνεία⁸⁰ για ένα θέμα πιθανώς ήδη γνώριμο.

2.2.3 Τα ερμηνευτικά μέσα

Η επιλογή των κατάλληλων ερμηνευτικών μέσων είναι το κλειδί για τη δημιουργία μιας έκθεσης φιλικής για όλους τους επισκέπτες. Μέσω της χρήσης ποικίλων ερμηνευτικών μέσων, που να απευθύνονται σε όλες τις αισθήσεις, δεν διευκολύνονται μόνο τα άτομα με κάποια αναπηρία αλλά δίνεται η δυνατότητα στον κάθε επισκέπτη να επιλέξει το μέσο ή τα μέσα που του ταιριάζουν.⁸¹

Οι συντελεστές της έκθεσης πρέπει να συνδυάσουν διάφορους τρόπους παρουσίασης του κάθε εκθέματος ή ενότητας, έτσι ώστε να γίνεται η πληροφορία κατανοητή από όλους. Γιατί οι επισκέπτες με προβλήματα ακοής χρειάζονται τις ακουστικές πληροφορίες σε έντυπη μορφή, οι επισκέπτες με προβλήματα όρασης χρειάζονται τις έντυπες και οπτικές πληροφορίες σε ηχητική και απτική μορφή και οι επισκέπτες με μαθησιακές ή νοητικές δυσκολίες επωφελούνται από την επανάληψη των πληροφοριών σε όλες τις προαναφερθείσες μορφές⁸². Από την άλλη, υπάρχουν άνθρωποι που μπερδεύονται από τα πολλαπλά ερεθίσματα και δεν μπορούν να συγκεντρωθούν για να κατανοήσουν το κυρίως θέμα. Πρέπει, λοιπόν, η ποικιλία των ερμηνευτικών μέσων να χρησιμοποιείται με φειδώ και να υπάρχουν εναλλακτικές λύσεις.

Θα μπορούσε, λοιπόν, η έκθεση να συνδυαστεί με μία εισαγωγική προβολή (με υπότιτλους, για τα άτομα με προβλήματα ακοής), που να εξηγεί την κεντρική ιδέα της έκθεσης και να παρουσιάζει τα κύρια εκθέματα. Στην είσοδο του εκθεσιακού χώρου να προσφέρεται ένα φυλλάδιο με μία προτεινόμενη διαδρομή (όπως αναφέρθηκε στην 2.2.2), η οποία να περιλαμβάνει τα κύρια σημεία της έκθεσης. Έτσι τα άτομα που προτιμούν μια πιο απλή διαδρομή θα ξέρουν προς

⁸⁰ Γκαζή (2004, 10).

⁸¹ Γιατί, σύμφωνα με τον Gardner (2005), υπάρχουν τουλάχιστον οκτώ τύποι νοημοσύνης και το κάθε άτομο έχει τον δικό του τρόπο να μαθαίνει. Βλ. Γκαζή (2004, 10).

⁸² Smithsonian- I. *Exhibition Content*, μετάφραση VSA Hellas.

τα πού να κινηθούν, και δε θα περιπλανηθούν μέσα σε μία μεγάλη έκθεση κοιτώντας αποσπασματικά κομμάτια χωρίς συνοχή.

Τα ακουστικά συστήματα περιγραφής της έκθεσης για τα άτομα με προβλήματα όρασης, και κάθε άλλο ενδιαφερόμενο, θα πρέπει να έχουν αποκωδικοποιητή που θα συνδέεται με αντίστοιχους υποδοχείς στα εκθέματα για να μην ενοχλεί ο ήχος τους υπόλοιπους επισκέπτες. Επίσης κάθε ήχος που συνοδεύει κάποιο έκθεμα να ακούγεται μέσα από ακουστικά που βρίσκονται δίπλα του. Έτσι, περιορίζονται οι επικαλυπτόμενοι ήχοι και εξασφαλίζεται σωστό ακουστικό περιβάλλον, πράγμα σημαντικό για όλους τους επισκέπτες. Τα άτομα με μειωμένη ακοή μπορούν να ακούνε τις πληροφορίες για το ένα έκθεμα, χωρίς να μπερδεύονται από τους ήχους του διπλανού εκθέματος, τα άτομα με μειωμένη όραση προσανατολίζονται καλύτερα σε έναν χώρο χωρίς επικαλυπτόμενους ήχους και όλοι οι επισκέπτες συγκεντρώνονται ευκολότερα στα εκθέματα.

Οι επεξηγηματικές πινακίδες θα μπορούσαν να παρουσιάζουν τις σημαντικότερες πληροφορίες με μεγάλα γράμματα και απλή γλώσσα και ταυτόχρονα να περιέχουν πιο εξειδικευμένες πληροφορίες και περίπλοκους όρους σε ένα εκτενέστερο κείμενο με λίγο μικρότερους χαρακτήρες. Έτσι το μάτι του επισκέπτη πέφτει πρώτα στο πιο «εύκολο» κείμενο, ενώ όποιος ενδιαφέρεται για περισσότερες πληροφορίες μπορεί να διαβάσει με μεγαλύτερη προσοχή το πυκνότερο κείμενο. Ένας άλλος τρόπος παροχής πληροφοριών σε δύο επίπεδα (απλό - εξειδικευμένο) είναι να συνδυάζονται οι σύντομες επεξηγηματικές πινακίδες με φυλλάδια που περιέχουν περισσότερες λεπτομέρειες. Έτσι θα μπορεί κανείς να μελετήσει το φυλλάδιο σε μία πιο άνετη στιγμή - λ.χ. ενώ κάθεται σε παρακείμενο καθιστικό.

Θα μελετήσουμε ξεχωριστά πώς το κάθε είδος ερμηνευτικού μέσου μπορεί να βοηθήσει τα ΑμεΑ.

2.2.3.1 Τα αντικείμενα της έκθεσης

Ένας από τους στόχους του μουσείου είναι να «εκθέτει υλικές μαρτυρίες του ανθρώπου και του περιβάλλοντός του»⁸³, δηλαδή τα αντικείμενα που έχει στη συλλογή του. Τα λεγόμενα παραδοσιακά, «στατικά», εκθέματα (σε αντιδιαστολή με τα διαδραστικά που θα μελετηθούν παρακάτω), χρησιμοποιούνται για να έρθει ο επισκέπτης σε επαφή με τη συλλογή του μουσείου και να δει από κοντά αντικείμενα στα οποία αποδίδεται ιδιαίτερη ιστορική, αισθητική, κατασκευαστική (ή άλλη) αξία. Η παρουσίασή τους σε συνδυασμό με πληροφοριακό υλικό δίνει την ευκαιρία στους επισκέπτες να τα μελετήσουν και να τα εκτιμήσουν έχοντας παραπάνω ερεθίσματα από κάποιον που βλέπει τα ίδια αντικείμενα σε ένα βιβλίο ή σε μια προβολή.

Σε αυτό το πλαίσιο η απτική επαφή με τα εκθέματα, η οποία είναι απαραίτητη για τα άτομα με προβλήματα όρασης, βοηθά και τους υπόλοιπους επισκέπτες να αποκτήσουν μια πιο ολοκληρωμένη εμπειρία. Η παροχή αυτής της υπηρεσίας είναι συχνά δύσκολο να επιτευχθεί, γιατί υπεισέρχονται ζητήματα προληπτικής συντήρησης και ασφάλειας. Τα περισσότερα αντικείμενα της συλλογής ενός μουσείου είναι ευαίσθητα στο φως, στην υγρασία, στις αλλαγές θερμοκρασίας και ταυτόχρονα εύθραυστα. Επίσης, αν πρόκειται για μικρά αντικείμενα που βγαίνουν από τις προθήκες για να τα αγγίσουν οι επισκέπτες, υπάρχει πάντα ο κίνδυνος να κλαπούν. Παρακάτω θα εξεταστούν διάφοροι τρόποι για να περιληφθεί και η απτική εμπειρία στις παροχές ενός μουσείου.

Καταρχάς η συλλογή ενός μουσείου συνήθως περιλαμβάνει και αντικείμενα που δεν θεωρούνται ιδιαίτερης σημασίας για να εκτεθούν, γιατί υπάρχουν άλλα αντιπροσωπευτικότερα αυτού του είδους. Στο πλαίσιο μιας έκθεσης, επομένως, θα μπορούσε το «σημαντικό» δείγμα να είναι μέσα σε προθήκη και ένα ανθεκτικότερο «όχι τόσο σημαντικό» να είναι δίπλα του, στερεωμένο σε ένα χαμηλό τραπέζι, για απτική εξέταση. Υπάρχουν άλλωστε ειδικά γάντια αφής, τα οποία είναι πολύ λεπτά και προστατεύουν το αντικείμενο από το λίπος που έχουν τα

⁸³ Ορισμός ICOM (1974).

ανθρώπινα δάχτυλα χωρίς να μειώνουν ιδιαίτερα την αίσθηση της αφής. Όταν η χρήση ενός αυθεντικού αντικειμένου είναι αδύνατη, μπορούν να προσφέρονται πιστά αντίγραφα για αυτόν τον σκοπό. Οι παραπάνω λύσεις μπορούν να εφαρμοσθούν σε αντικείμενα στα οποία ο όγκος και η υφή είναι βασικά στοιχεία (λ.χ. γλυπτά, ενδύματα, κεραμικά, χρηστικά αντικείμενα). Αν όμως πρόκειται για αντικείμενα χωρίς ιδιαίτερο όγκο, όπως ζωγραφικά έργα, ψηφιδωτά, κολλάζ κ.τ.λ. πρέπει να χρησιμοποιηθούν άλλες μέθοδοι. Σε αυτές τις περιπτώσεις είναι χρήσιμο να συνδυάζεται η ακουστική περιγραφή της εικόνας με την απτική εξέταση μιας πινακίδας στην οποία έχουν εφαρμοσθεί τα υλικά με τα οποία έχει κατασκευαστεί η εικόνα, για τη επίτευξη μιας πιο ολοκληρωμένης εμπειρίας. Όλοι οι επισκέπτες θα επωφελούνταν της ευκαιρίας να δοκιμάσουν την υφή του καμβά, του χρώματος λαδιού περασμένου με σπάτουλα/ με χοντρό πινέλο ή με λεπτό πινέλο, του ακρυλικού, της ψηφίδας κ.ο.κ.⁸⁴

Υπάρχουν όμως εκθέματα των οποίων το μέγεθος δεν επιτρέπει να γίνουν αντιληπτά με απλή απτική εξέταση (λ.χ. μεγάλα γλυπτά), όπως και αντικείμενα τα οποία μπορούν να γίνουν κατανοητά μόνο ως τμήματα ενός μεγαλύτερου συνόλου (λ.χ. η ζωφόρος ή οι κίονες ενός ναού). Επίσης υπάρχουν διάσημα κτιριακά σύνολα - τμήματα των οποίων μπορεί να παρουσιάζονται στην έκθεση - τα οποία είναι οικεία στους περισσότερους επισκέπτες, άλλα τα άτομα με προβλήματα όρασης έχουν ακούσει μόνο την περιγραφή τους. Σε αυτές τις περιπτώσεις είναι ιδιαίτερος χρήσιμα τα προπλάσματα σε μικρότερη κλίμακα⁸⁵, τα οποία βοηθούν τα άτομα με προβλήματα όρασης να αποκτήσουν μια πιο συνολική εικόνα, αλλά δίνουν και στους βλέποντες επισκέπτες την ευκαιρία να αντιληφθούν καλύτερα ένα κτιριακό σύνολο ή ένα μεγάλο γλυπτό το οποίο έχουν δει αποσπασματικά. Στην περίπτωση των προπλασμάτων κτιρίων ακόμη πιο

⁸⁴ Βλέπε εικόνα 7 στο παράρτημα Δ.

⁸⁵ Επί παραδείγματι στο μουσείο Αφής του Φάρου τυφλών υπάρχει πρόπλασμα του βράχου της Ακροπόλεως με όλα τα κτίσματα που είχε κατά τον 5^ο π.Χ. αιώνα. Βλέπε εικόνα 25 στο παράρτημα Δ.

ενδιαφέρον είναι να υπάρχουν τμήματα αποσπώμενα ή ανοιγόμενα, τα οποία να αποκαλύπτουν περισσότερες λεπτομέρειες του εσωτερικού τους⁸⁶.

Στην επαφή των επισκεπτών με τα αντικείμενα μιας έκθεσης παίζει σημαντικό ρόλο και ο τρόπος τοποθέτησής τους. Το ύψος της βάσης στην οποία τοποθετούνται, η απόσταση από την οποία μπορεί να τα παρατηρήσει κανείς, η αντίθεσή τους με το υπόβαθρο και ο φωτισμός είναι οι κύριοι παράγοντες που επηρεάζουν την καλή οπτική επαφή του επισκέπτη - ειδικά του επισκέπτη με κάποια αναπηρία - με το έκθεμα.

Η ζώνη της βέλτιστης ορατότητας για όλους τους επισκέπτες είναι από 0,75 ως 2,00μ. από το δάπεδο⁸⁷. Όλες οι προθήκες, εικόνες και αντικείμενα πρέπει να είναι τοποθετημένα μέσα σε αυτή τη ζώνη. Όσα εκθέματα είναι ιδιαιτέρως μικρά και πρέπει να τα παρατηρήσει κανείς από κοντά καλύτερα να μην τοποθετούνται ψηλότερα από 1,00μ. από το δάπεδο, διαφορετικά πολλά άτομα σε αμαξίδιο και παιδιά θα τα κοιτούν από χαμηλότερη στάθμη⁸⁸. Επίσης όλα τα κείμενα είναι καλύτερα αντιληπτά όταν βρίσκονται μεταξύ 1.20 και 1.60μ. από το δάπεδο. Τα μικρά αντικείμενα που στέκονται όρθια και τα κοιτά κανείς συνήθως μετωπικά πρέπει να βρίσκονται στο μπροστινό μέρος της προθήκης, ώστε να μπορούν να τα δουν από κοντά άτομα που κινούνται με αμαξίδιο, άτομα με χαμηλό ανάστημα και παιδιά. Για τον ίδιο λόγο, τα μικρά αντικείμενα που κοιτά κανείς από πάνω δεν πρέπει να τοποθετούνται ψηλότερα από τα 85εκ., ώστε το τζάμι της προθήκης να μην βρίσκεται ψηλότερα από 90εκ. από το δάπεδο⁸⁹, ενώ ταυτόχρονα να υπάρχει χώρος για τα πόδια του χρήστη αμαξιδίου ώστε να μπορεί να πλησιάσει⁹⁰. Εναλλακτικά, κάποια πολύ επίπεδα αντικείμενα (λ.χ. χειρόγραφα, βιβλία, εικόνες) θα μπορούσαν να τοποθετούνται πάνω σε κεκλι-

⁸⁶ Μπενάκη-Πολυδώρου (2004², 115).

⁸⁷ Nolan (1997, 9).

⁸⁸ Smithsonian- II. *Exhibition Items*.

⁸⁹ Smithsonian- II. *Exhibition Items*. βλέπε σχέδια 16-18 στο παράρτημα Γ.

⁹⁰ Περισσότερες λεπτομέρειες στην §2.2.5 για τον εξοπλισμό του χώρου εκθέσεων.

μένα επίπεδα, από 30° ως 45° πάνω από το οριζόντιο επίπεδο της προθήκης, ώστε να είναι πιο εύκολα ορατά⁹¹.

Τα μεγάλα αντικείμενα που τοποθετούνται κατευθείαν στο δάπεδο ή σε χαμηλά βάθρα, πρέπει να έχουν αρκετό χώρο γύρω τους ώστε να μπορεί κανείς να δει το σύνολο από μακριά χωρίς να στρίβει σε έντονη γωνία τον αυχένα του (κάτι που είναι δυσάρεστο για όλους τους επισκέπτες και ιδιαίτερα για όσους έχουν δυσκαμψία στον αυχένα). Η απόσταση αυτή συνήθως υπολογίζεται ως το διπλάσιο της μέγιστης διαγωνίου διάστασης του αντικειμένου⁹². Φυσικά είναι σημαντικό η απόσταση αυτή να μένει καθαρή και να μην περιλαμβάνει τον χώρο όδευσης του κοινού.

Το υπόβαθρο (φόντο) μπροστά στο οποίο στέκεται το έκθεμα πρέπει να είναι απλό και να έχει έντονη αντίθεση με το αντικείμενο⁹³. Η συνήθης πρακτική, τοποθέτησης ενός αντικειμένου μπροστά σε μια φωτογραφία της περιοχής στην οποία βρέθηκε, μειώνει την ευκρίνεια αντίληψης του εκθέματος, ειδικά για τα άτομα με δυσκολία διάκρισης των επιπέδων του χώρου (διαταραχή κατά την οποία δεν ξεχωρίζει κανείς ένα αντικείμενο όταν βρίσκεται μπροστά από ένα περίπλοκο φόντο ή ανάμεσα σε ένα πλήθος άλλων αντικειμένων⁹⁴). Γι' αυτό καλό είναι να αποφεύγεται και η τοποθέτηση αντικειμένων σε πολλά επίπεδα (το ένα μπροστά από το άλλο) μέσα στην ίδια προθήκη. Επίσης είναι σημαντικό όλα τα αντικείμενα να φωτίζονται καλά και να μην πέφτουν πάνω τους σκιές από τους επισκέπτες που πλησιάζουν να τα δουν⁹⁵. Όταν για λόγους προστασίας δεν επιτρέπεται ο δυνατός φωτισμός κάποιου αντικειμένου, πρέπει να εξασφαλίζεται η χρήση υπόβαθρου με την μεγαλύτερη δυνατή αντίθεσή, ο γενικός φωτισμός του χώρου να είναι ίδιας έντασης με το φωτισμό της προθήκης και να

⁹¹Neal (1987², 149). Βλέπε εικόνα 2 στο παράρτημα Δ.

⁹²Nolan (1997, 12). Βλέπε σχέδιο 10 στο παράρτημα Γ.

⁹³Στο Smithsonian- II. *Exhibition Items*, αναφέρεται πως η απαιτούμενη αντίθεση μεταξύ πρώτου επιπέδου και βάθους είναι 70%, η οποία υπολογίζεται με τον τύπο $[(B1-B2)/B1] \times 100$ όπου $B1$ =η τιμή αντανάκλασης φωτός της φωτεινότερης περιοχής και $B2$ = η τιμή αντανάκλασης φωτός της σκοτεινότερης περιοχής. Η τιμή αντανάκλασης φωτός (Light Reflectance Value) είναι ένας σχετικός όρος που περιγράφει πόσο καλά αντανακλά το φως μία επιφάνεια (μετάφραση VSA Hellas).

⁹⁴Smithsonian- II. *Exhibition Items*.

⁹⁵Περισσότερες λεπτομέρειες στην §2.2.6 για τα χρώματα και τον φωτισμό του χώρου εκθέσεων.

εξασφαλίζεται η, κατά το δυνατόν, εγγύτερη στον θεατή τοποθέτηση του εκθέματος. Έτσι διευκολύνονται τα άτομα με προβλήματα όρασης να αντιληφθούν τα εκθέματα. Στις περιπτώσεις που εκ των πραγμάτων κάποια εκθέματα δεν μπορούν να γίνουν ορατά σε τέτοιες συνθήκες (λ.χ. στην παρουσίαση βραχογραφιών που βρίσκονται σε έναν συνολικά σκοτεινό χώρο), πρέπει να εξασφαλίζεται η εναλλακτική παρουσίαση του εκθέματος σε σχέδιο ή φωτογραφία σε έναν πιο φωτεινό χώρο. Επίσης τα ιδιαιτέρως μικρά εκθέματα μέσα σε προθήκες είναι χρήσιμο να συνοδεύονται από φωτογραφίες τους σε μεγέθυνση σε ένα σημείο με καλό φωτισμό, ώστε οι επισκέπτες να μπορούν να αντιληφθούν τις λεπτομέρειές τους με μεγαλύτερη ευκολία.

2.2.3.2 Τα κείμενα και οι πινακίδες

Οι πινακίδες είναι εξίσου σημαντικές με τα εκθέματα της έκθεσης, γιατί χωρίς αυτές δύσκολα μπορεί κανείς να ερμηνεύσει τα αντικείμενα. Από τις μεγάλες πληροφοριακές και ερμηνευτικές πινακίδες ως τις επεξηγηματικές λεζάντες των αντικειμένων, όλες πρέπει να σχεδιαστούν με προσοχή και η τοποθέτησή τους να συνυπολογιστεί εξ αρχής στον σχεδιασμό της έκθεσης. Ιδανικά θα έπρεπε κάθε πινακίδα να υπάρχει και σε Braille. Για να επιτευχθεί αυτό χωρίς να σπαταληθεί χώρος για διπλές πινακίδες και λεζάντες, μία πρακτική λύση είναι (εφόσον το γραπτό κείμενο βρίσκεται σε σημείο που μπορεί να το αγγίξει κανείς) πάνω από το γραπτό κείμενο να τοποθετείται ένα λεπτό φύλλο από σκληρό, διαφανές πλαστικό πάνω στο οποίο να είναι ανάγλυφοι οι χαρακτήρες Braille, χωρίς να εμποδίζουν την ανάγνωση του συμβατικού κειμένου⁹. Η διατήρηση ενιαίου ύφους και δομής, βοηθά τους επισκέπτες να τις διαβάσουν ευκολότερα. Οι βασικές αρχές σχεδιασμού και τοποθέτησης, που τις καθιστούν εύκολα αναγνώσιμες από την πλειοψηφία των επισκεπτών (συμπεριλαμβανομένων ατόμων με σχετικά μειωμένη όραση και ατόμων με μαθησιακές δυσκολίες), αναλύονται εδώ.

⁹Η τακτική αυτή χρησιμοποιείται στο Μουσείο Αφής του Φάρου Τυφλών. Βλ. εικόνα 28 παράρτημα Δ.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η ζώνη ορατότητας των επισκεπτών είναι μεταξύ 0.75μ. και 2.00μ. Κείμενα τοποθετημένα από 1.20μ. ως 1.60μ. από το δάπεδο, είναι εύκολα αναγνώσιμα και από όρθιους και από άτομα σε αμαξίδιο⁹⁷. Αν κάποια πινακίδα τοποθετηθεί χαμηλότερα από το 1.20μ, πρέπει να έχει κλίση από 30° ως 45° προς τα πάνω, ώστε να είναι αναγνώσιμη από ψηλά⁹⁸. Κείμενα, τίτλοι και εικόνες τοποθετημένα ψηλότερα από το 1.60μ. πρέπει να τυπώνονται με μεγαλύτερη γραμματοσειρά και καλύτερα να επαναλαμβάνονται και χαμηλότερα. Πινακίδες σε Braille πρέπει να τοποθετούνται περίπου στο 1.00μ, για να τις φτάνουν τα άτομα με προβλήματα όρασης είτε είναι όρθια, είτε κινούνται με αμαξίδιο. Πρέπει όμως να τοποθετούνται βάσει κάποιου συστήματος (λ.χ. πάντοτε δεξιά από το έκθεμα, σε συγκεκριμένο ύψος και με ανάλογη σήμανση στο δάπεδο), το οποίο να γνωστοποιείται στους ενδιαφερόμενους κατά την είσοδό τους στον χώρο, ώστε να ξέρουν προς τα πού να κινούνται κάθε φορά.

Οι επεξηγηματικές λεζάντες πρέπει να τοποθετούνται όσο το δυνατόν πιο κοντά στον επισκέπτη (στο μπροστινό τμήμα της προθήκης ή του βάθρου) και να είναι αναγνώσιμες από το σημείο που είναι ταυτόχρονα ορατό και το αντικείμενο στο οποίο αναφέρονται. Σε περίπτωση που υπάρχουν πολλά αντικείμενα στην προθήκη πρέπει να είναι ξεκάθαρο, με κατάλληλη αρίθμηση ή σχεδιασμό του περιγράμματος, σε ποιο αντικείμενο αναφέρεται το κείμενο⁹⁹.

Είναι δύσκολο να προσδιοριστεί ακριβώς ποια χαρακτηριστικά πρέπει να έχει ένα κείμενο για να είναι εύκολα αναγνώσιμο από όλους τους επισκέπτες. Αυτό εξαρτάται από πολλούς παράγοντες. Το σημείο τοποθέτησης, ο φωτισμός της περιοχής, η απόσταση από την οποία το βλέπει κανείς, η αντίθεση των γραμμάτων με το υπόβαθρο, το υλικό πάνω στο οποίο έχει γίνει η εκτύπωση, το είδος και το μέγεθος της γραμματοσειράς, η απόσταση των χαρακτήρων μεταξύ τους, το διάστιχο των σειρών, η στοίχιση του κειμένου, το μήκος της κάθε γραμμής, το

⁹⁷ Nolan (1997, 11).

⁹⁸ American Association of Museums and the Metropolitan Museum of Art (εφεξής AAM&MMA) (1995, 33). Βλέπε εικόνα 4 στο παράρτημα Δ.

⁹⁹ Nolan (1997, 11).

μέγεθος του κειμένου και το λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται είναι μερικοί από τους παράγοντες που επηρεάζουν την αναγνωσιμότητα μιας πινακίδας¹⁰⁰.

Το χρώμα του υπόβαθρου και το χρώμα της εκτύπωσης πρέπει να έχουν την μεγαλύτερη δυνατή αντίθεση, γιατί αν είναι παραπλήσιας τονικότητας δεν θα ξεχωρίζουν. Τα ανοιχτόχρωμα γράμματα σε σκούρο φόντο, είναι μεν αναγνώσιμα όμως συνήθως είναι κουραστικά όταν πρόκειται για μεγάλο κείμενο¹⁰¹. Καλύτερα να χρησιμοποιούνται μόνο για εντυπωσιασμό σε τίτλους ή σήμανση των χώρων και να προτιμώνται τα σκούρα γράμματα σε ανοιχτόχρωμο υπόβαθρο για τα υπόλοιπα κείμενα. Επιπλέον, πρέπει να αποφεύγονται οι συνδυασμοί που μπερδεύουν τα άτομα με αχρωματοψία και ηλικιωμένους (σύμφωνα με όσα περιγράφονται στην §2.2.6 για τα χρώματα).

Η γραμματοσειρά δεν πρέπει να έχει «ουρίτσες» και άνισες άκρες στα γράμματα (τύπος sans-serif). Καλύτερα να αποφεύγεται η χρήση μόνο κεφαλαίων όταν δε χρειάζεται, γιατί μπερδεύει τους αναγνώστες, όπως επίσης και η χρήση πλάγιων ή έντονων χαρακτήρων σε μεγάλο τμήμα του κειμένου. Το διάστιχο και η απόσταση χαρακτήρων πρέπει να είναι παντού το ίδιο και να είναι αρκετά μεγάλο, ώστε να ξεχωρίζουν οι γραμμές κάθε γράμματος χωρίς να ακουμπούν στο διπλανό τους. Η αριστερή στοίχιση βοηθά στην ευκολότερη ανάγνωση του κειμένου. Ο χωρισμός λέξεων στο τέλος της γραμμής μπορεί να δυσκολέψει κάποιους επισκέπτες, καλύτερα να αποφεύγεται και να προτιμάται να αλλάζει η σειρά με ολόκληρη λέξη.

Το απαραίτητο μέγεθος των γραμμάτων εξαρτάται κυρίως από την απόσταση από την οποία θα τα διαβάσει κανείς. Το μικρότερο αποδεκτό μέγεθος γραμμάτων για κείμενα τα οποία μπορεί να πλησιάσει κανείς (λ.χ. κρεμασμένα στον τοίχο σε ύψος κατά μέσο όρο 1.35μ. από το δάπεδο), είναι 6 χιλιοστά¹⁰². Το ΥΠΕΧΩΔΕ στις οδηγίες του¹⁰³ δίνει μια ένδειξη της σχέσης του ύψους των γραμ-

¹⁰⁰ Οι παράγοντες αυτοί αναφέρονται στο Nolan (1997, 14) και στο AAM&MMA (1995, 13).

¹⁰¹ AAM&MMA (1995, 26).

¹⁰² ¼ της ίντσας, σύμφωνα με το AAM&MMA (1995, 16) – όπου το μέγεθος αντιστοιχεί στο ύψος που έχει το κεφαλαίο γράμμα «Χ».

¹⁰³ ΥΠΕΧΩΔΕ «Οδηγίες για την αυτόνομη διακίνηση και διαβίωση των ΑμεΑ» (κεφ. 6, § 4.5).

γραμμάτων με την απόσταση ανάγνωσης: 10εκ. για δυνατότητα ανάγνωσης από απόσταση 3μ.

Το πλήθος των λέξεων και η δομή του κειμένου επηρεάζουν το βαθμό κατανόησης του¹⁰⁴. Οι τίτλοι πρέπει να είναι σύντομοι και εντοπιστικοί. Αν χρειάζονται επεξήγηση, καλύτερα να χρησιμοποιηθεί υπότιτλος. Το σύνολο δεν πρέπει να ξεπερνά τις 10 λέξεις. Τα εισαγωγικά κείμενα στην αρχή της έκθεσης, ή στην αρχή μιας νέας ενότητας μπορεί να φτάνουν τις 200 λέξεις, όμως πρέπει να είναι ξεκάθαρα δομημένα: πρώτα ο τίτλος, μετά οι σημαντικότερες πληροφορίες σε απλό κείμενο - χωρίς εξεζητημένο λεξιλόγιο και περίπλοκες ιδέες - τυπωμένο με μεγάλα γράμματα και τέλος οι συμπληρωματικές ή πιο εξειδικευμένες πληροφορίες σε πυκνότερο κείμενο. Η χρήση διακριτικών σημαδιών για τον διαχωρισμό εννοιών ή σημείων (λ.χ. κουκκίδες, αρίθμηση), βοηθούν το μάτι του αναγνώστη να εστιάσει στα σημαντικά σημεία και να κατανοήσει τη δομή του κειμένου¹⁰⁵. Οι πινακίδες υποενοτήτων ή συνόλων εκθεμάτων πρέπει να είναι μεταξύ 75 και 150 λέξεων. Οι λεζάντες στις προθήκες και δίπλα σε μεμονωμένα εκθέματα καλό είναι να μην ξεπερνούν τις 50 λέξεις.

Είναι απαραίτητο όλες οι πινακίδες να είναι δίγλωσσες (ελληνικά - αγγλικά), ενώ θα ήταν ιδανικό οι γραπτές πληροφορίες να υπάρχουν σε φυλλάδια σε διάφορες γλώσσες (με έμφαση στις γλώσσες μεγάλων παροικιών της χώρας) και σε εναλλακτικές μορφές: σε ηχητική μορφή, σε φυλλάδια με μεγάλους ευανάγνωστους χαρακτήρες, σε κείμενα Braille, ίσως και σε μορφή κόμικς. Έτσι οι πληροφορίες θα φτάσουν σε όλους τους επισκέπτες ανεξάρτητα από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και το βαθμό μόρφωσης του καθενός.

Οι εικόνες και φωτογραφίες που χρησιμοποιούνται στην έκθεση, πρέπει να είναι εκτυπωμένες στο μεγαλύτερο δυνατό μέγεθος, σε ματ χαρτί με έντονη αντι-

¹⁰⁴ Όλα τα στοιχεία για τον προτεινόμενο αριθμό λέξεων σε κάθε είδος κειμένου, προέρχονται από τις σημειώσεις του μαθήματος «Εισαγωγή στη Μουσειολογία», χειμερινό εξάμηνο 2004-2005, διδάσκουσα Δρ. Α. Γκαζή, ΠΜΣ Πολιτιστική Πολιτική, Διοίκηση και Επικοινωνία, στο Πάντειο Πανεπιστήμιο.

¹⁰⁵ Nolan (1997, 13).

θεση (υψηλό contrast). Αν οι φωτογραφίες δεν έχουν απλώς διακοσμητικό ρόλο, καλύτερα να είναι απλές και το θέμα τους να φαίνεται ξεκάθαρα.

Όπου είναι δυνατό (λ.χ. όταν υπάρχουν χάρτες με σημειωμένες τοποθεσίες ή περιγράμματα διαφόρων τύπων αγγείων) θα μπορούσαν οι εικόνες αυτές να είναι ανάγλυφες, ώστε να δίνουν τις πληροφορίες ταυτόχρονα σε βλέποντες και μη.

2.2.3.3 Οπτικοακουστικά και διαδραστικά εκθέματα

Ο συνδυασμός διαδραστικών και στατικών εκθεμάτων, έχει αποδειχθεί στη πράξη ιδανικός¹⁰⁶ για να κινήσει το ενδιαφέρον των επισκεπτών όλων των ηλικιών και γνωστικών επιπέδων. Τα διαδραστικά μέσα ενθαρρύνουν την ενεργό συμμετοχή των επισκεπτών και προσαρμόζονται στις διαφορετικές ανάγκες των χρηστών¹⁰⁷, αποτελώντας έτσι ιδανικό εργαλείο για τη κατανόηση της έκθεσης από άτομα χωρίς ιδιαίτερες γνώσεις, ανεξάρτητα από τυχόν κινητικά ή αισθητηριακά προβλήματα. Τα διαδραστικά και τα οπτικοακουστικά εκθέματα μαζί, δίνουν την ευκαιρία στους επισκέπτες (ανάλογα και με τον τύπο νοημοσύνης τους κατά Gardner¹⁰⁸) να κάνουν συσχετίσεις και να πάρουν πρόσθετες πληροφορίες για τα στατικά εκθέματα ή για το θέμα της έκθεσης.

Παρολαυτά, είναι σημαντικό να τηρούνται κάποιοι κανόνες κατά το σχεδιασμό τέτοιων εκθεμάτων, ώστε να μπορούν να τα χρησιμοποιήσουν με ευκολία όλοι¹⁰⁹.

Όπου χρησιμοποιούνται οθόνες, πρέπει να μην γυαλίζουν και δημιουργούν αντανακλάσεις που δυσκολεύουν τα άτομα με μειωμένη όραση. Επίσης κάθε μοχλός, ακουστικό, μικρόφωνο ή άλλο βοηθητικό αντικείμενο θα βοηθούσε αν είχε ευμετάβλητες διαστάσεις (ύψος, γωνία κλίσης) για να μπορούν να το χρησιμοποιήσουν άτομα με διαφορετικό ύψος, δύναμη κ.τ.λ.

¹⁰⁶ Βλ. Γκαζή (2004, 10, σημ. 37).

¹⁰⁷ Οικονόμου (1999, 54).

¹⁰⁸ Gardner (2005).

¹⁰⁹ Στοιχεία από το Smithsonian - IV Audiovisuals and Interactives.

Στα οπτικοακουστικά εκθέματα πρέπει να παρέχεται υποτιτλισμός ή ένα φυλλάδιο με το κείμενο της προβολής εκτός αν πρόκειται για ήχους ή μουσική χωρίς στίχους οπότε πρέπει να αναφέρεται σε μία παράπλευρη πινακίδα το είδος των ήχων που ακούγονται, ώστε τα άτομα με προβλήματα ακοής να γνωρίζουν ποιες πληροφορίες χάνουν. Αν κάποια προβολή δεν έχει ήχο, αυτό πρέπει επίσης να δηλώνεται σαφώς, για να γνωρίζουν οι κωφοί ότι δεν υφίσταται επιπλέον πληροφορία για τους ακούωντες. Όταν προβάλλονται εικόνες ή σχήματα σε κάποια οθόνη σε συνδυασμό ή όχι με γραπτό κείμενο, πρέπει να παρέχεται ακουστική περιγραφή στα άτομα με προβλήματα όρασης, με τον ίδιο τρόπο που τους παρέχεται για κάθε άλλο έκθεμα.

Στα διαδραστικά εκθέματα οι οδηγίες να δίνονται σε απλή γλώσσα και σταδιακά (βήμα-βήμα) για να διευκολύνονται τα άτομα με προβλήματα αντίληψης και μνήμης καθώς και όσοι δυσκολεύονται να διαβάσουν. Κάθε κείμενο που εμφανίζεται στην οθόνη πρέπει να ακολουθεί τις προδιαγραφές που δόθηκαν στην §2.2.3.2 για τα κείμενα και να μην έχει γράμματα μικρότερα από 4,5χιλ. Επίσης δε θα πρέπει να ξεπερνά τις 20 λέξεις, καθώς είναι κουραστικό να διαβαστεί¹¹⁰. Οι οδηγίες θα έπρεπε να υπάρχουν και σε εναλλακτική έντυπη μορφή (με μεγάλους χαρακτήρες, σε Braille, με εικονογράμματα κ.ά.) για άτομα με μειωμένη όραση, άτομα που δυσκολεύονται να διαβάσουν και άτομα που δεν γνωρίζουν τη γλώσσα χρήσης.

Τα διαδραστικά μέσα πρέπει να μπορούν να μπαίνουν σε λειτουργία από ανθρώπους με περιορισμένο μυϊκό έλεγχο και από εκείνους που έχουν μόνο ένα χέρι. Δηλαδή πρέπει να μην απαιτούν δυνατή λαβή, σφίξιμο ή στρίψιμο του καρπού ή χρήση δύο χεριών για να λειτουργήσουν. Επίσης οι περιοχές αφής στις οθόνες πρέπει να έχουν διάμετρο τουλάχιστον 7,5εκ. Όταν οι περιοχές είναι μικρότερες τα άτομα με εγκεφαλική παράλυση ή άλλη σχετική αναπηρία, που

¹¹⁰ Από τις σημειώσεις του μαθήματος «Εισαγωγή στη Μουσειολογία», χειμερινό εξάμηνο 2004-2005, διδάσκουσα Δρ. Α. Γκαζή, ΓΜΣ Πολιτιστική Πολιτική, Διοίκηση και Επικοινωνία, στο Πάντειο Πανεπιστήμιο χειμερινό εξάμηνο 2004-2005.

έχουν κακό συντονισμό κινήσεων, δεν μπορούν να τις επιλέξουν με ακρίβεια και ενεργοποιούν λάθος περιοχές.

Κάθε διακόπτης ή μοχλός στον τοίχο δίπλα σε κάποιο έκθεμα πρέπει να βρίσκεται 1,00μ. από το δάπεδο και να ξεχωρίζει χρωματικά από τον τοίχο¹¹¹. Τα τραπέζια δραστηριοτήτων ή Η/Υ πρέπει να είναι μέγιστου ύψους 0.80μ. αλλά να υπάρχει χώρος για τα πόδια του χρήστη αμαξιδίου ώστε να μπορεί να πλησιάσει¹¹². Καλό είναι να υπάρχουν διαθέσιμα ελαφριά καθίσματα για όσα άτομα με προβλήματα κίνησης ή απλώς κουρασμένα θέλουν να κάθονται για να χρησιμοποιήσουν το έκθεμα, ενώ ταυτόχρονα να διασφαλίζεται η απρόσκοπτη προσέγγιση του εκθέματος από όλους τους επισκέπτες ανεξάρτητα αν χρησιμοποιούν κάποιο βοήθημα για την κίνησή τους (αμαξίδιο, βακτηρίες ή μπαστούνι).

Έκτός από τα οπτικοακουστικά και τα διαδραστικά εκθέματα υπάρχουν κι άλλα ερμηνευτικά μέσα¹¹³ που μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε συνδυασμό με τα στατικά εκθέματα και τις πληροφοριακές πινακίδες, ώστε να βοηθήσουν τους επισκέπτες να καταλάβουν τα ζητήματα που πραγματεύεται η έκθεση. Αυτά είναι τα συμμετοχικά εκθέματα, η χρήση αντικειμένων της έκθεσης (όχι μόνο για απτική εξέταση, λ.χ. η δυνατότητα να φορέσει κάποιος ένα ένδυμα ή να ανέβει πάνω σε ένα όχημα). Φυσικά οι νέες τεχνολογίες δίνουν πολλές ακόμη δυνατότητες σε όποιον ενδιαφέρεται να απευθυνθεί σε άτομα με πολύ διαφορετικές ανάγκες (συσκευές με υπέρυθρες ακτίνες που δίνουν οδηγίες κατεύθυνσης σε άτομα με προβλήματα όρασης, PDAs¹¹⁴, δυνατότητα παρουσίασης εκθεμάτων μέσω εικονικής πραγματικότητας κ.τ.λ.). Οι λύσεις που προσφέρουν οι νέες τεχνολογίες είναι πάρα πολλές, εξειδικευμένες και εξελίσσονται συνεχώς. Η μελέτη τους θα μπορούσε να αποτελέσει το θέμα μιας άλλης εργασίας.

¹¹¹ Nolan (1997, 10).

¹¹² Περισσότερες λεπτομέρειες στην §2.2.5 για τον εξοπλισμό του χώρου εκθέσεων.

¹¹³ Κάποια από αυτά αναφέρονται στον πίνακα 2 στο παράρτημα Β.

¹¹⁴ Personal Digital Assistant: φορητή ηλεκτρονική συσκευή που δίνει πληροφορίες για τα εκθέματα.

2.2.4 Ο χώρος και η διαδρομή

Όπως και το υπόλοιπο μουσείο, ο χώρος των εκθέσεων πρέπει να σχεδιάζεται έτσι ώστε να είναι εύκολη η φυσική πρόσβαση σε αυτόν. Πρέπει λοιπόν να εφαρμόζονται όλες οι αρχές που αναφέρονται στην §2.1 και ειδικότερα:

- Το δάπεδο καθ' όλη τη διαδρομή μέσα στην έκθεση να είναι συνεχόμενο και να αποφεύγονται οι άσκοπες υψομετρικές διαφορές. Αν είναι αναγκαίο να γεφυρωθεί κάποια τέτοια διαφορά καλύτερα να υπάρχει μία ελαφριά κλίση –όχι μεγαλύτερη από 5% - σε ένα μήκος της διαδρομής όχι μεγαλύτερο από 10μ, παρά να κατασκευαστούν σκαλοπάτια. Για τις προδιαγραφές του υλικού επικάλυψης ισχύουν όσα αναφέρονται στην §2.1.3. Πρέπει να τονιστεί ιδιαίτερα εδώ πως η μοκέτα - που συνηθίζεται σε χώρους εκθέσεων - είναι το πλέον ακατάλληλο υλικό. Δυσκολεύει την κίνηση των ατόμων με αμαξίδιο με το πέλος της και παραπλανεί τα άτομα με προβλήματα όρασης με την ηχοαπορροφητικότητα της.

- Το πλάτος όδευσης ανάμεσα στα εκθέματα πρέπει να είναι 1.50μ. κατ' ελάχιστον έτσι, ώστε να μπορεί ένα άτομο με αμαξίδιο να σταθεί να κοιτάξει κάποιο έκθεμα χωρίς να εμποδίζει τη διέλευση των άλλων επισκεπτών. Αν η απόσταση αυτή είναι τουλάχιστον 10 - 20εκ. μεγαλύτερη, τότε είναι δυνατό να διασταυρώνονται δύο χρήστες αμαξιδίου ή ένας χρήστης αμαξιδίου με ένα άτομο με βακτηρίες ή με ένα τυφλό άτομο που χρησιμοποιεί μπαστούνι. Αν το πλάτος όδευσης είναι μικρότερο από 1.50μ, τότε πρέπει να προβλέπεται αρκετός χώρος για στροφή αμαξιδίου¹¹⁵ κατά διαστήματα που δεν ξεπερνούν τα 60μ.

- Η διαδρομή μέσα στην έκθεση να είναι οργανωμένη έτσι, ώστε να μπορεί ο χρήστης αμαξιδίου να κάνει τον γύρο κάθε αντικειμένου¹¹⁶ για να το παρατηρεί από όλες τις πλευρές και να συνεχίζει μετά ομαλά την περιήγησή του, χωρίς

¹¹⁵ Για τα απαραίτητα μεγέθη του χώρου στροφής βλ. Smithsonian - V. Circulation, ΥΠΕΧΩΔΕ «Οδηγίες για την αυτόνομη διακίνηση και διαβίωση των ΑμεΑ», κεφ.1- §2.2.1 και σχέδια 1-2 στο παράρτημα Γ.

¹¹⁶ Για τα απαραίτητα μεγέθη του χώρου στροφής γύρω από έκθεμα βλ. Nolan 1997, 7 και σχέδιο 3 στο παράρτημα Γ.

να αναγκάζεται να βγαίνει από στενά σημεία κινούμενος ανάποδα επειδή δεν υπήρχε αρκετός χώρος για στροφή.

- Σε όλο το μήκος της διαδρομής μέσα στην έκθεση να υπάρχει **οδηγός τυφλών** είτε με τη μορφή ανάγλυφης λωρίδας στο δάπεδο, είτε με τη μορφή συνεχούς χειρολισθήρα με ενσωματωμένες πινακίδες σε Braille, όπως περιγράφεται και στην §2.1.4. Άλλωστε, όπως ήδη αναφέρθηκε, ο χειρολισθήρας βοηθά και τα άτομα με προβλήματα κίνησης και ευστάθειας. Εναλλακτικά θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν υπέρυθρες συσκευές με προφορικές οδηγίες κίνησης.

- Κάθε **εμπόδιο** που κρέμεται σε ύψος μεταξύ 0.65μ. και 2.20μ, πρέπει να σημαίνεται με υπερύψωση άνω των 20εκ. στο δάπεδο, για να μην κινδυνεύουν να τραυματιστούν άτομα με μειωμένη όραση, τυφλοί που κυκλοφορούν με μπαστούνι ή κάποιοι απλώς αφηρημένοι. Αν το εμπόδιο εξέχει λιγότερο από 10εκ. από κάποιο τοίχο παράλληλα με τη φορά κίνησης (λ.χ. μία επίπεδη οθόνη προβολών ή μια πινακίδα σήμανσης) δεν χρειάζεται να σημαίνεται, γιατί σύμφωνα με τις οδηγίες του Smithsonian, τα τυφλά άτομα που χρησιμοποιούν μπαστούνι ελέγχουν με αυτό ένα εύρος 15εκ. μακρύτερα από τον κάθε ώμο τους¹¹⁷ κι έτσι είναι απίθανο να κινδυνεύσουν.

- Η διαδρομή μέσα στην έκθεση καλό είναι να μην είναι **ιδιαίτερα περίπλοκη**, ούτε να έχει συχνά αδιέξοδα σημεία αναγκάζοντας τους επισκέπτες να βγουν από εκεί που μπήκαν και μετά να ακολουθήσουν μια άλλη διαδρομή¹¹⁸. Οι πρακτικές αυτές αυξάνουν την απαιτούμενη μυϊκή προσπάθεια που πρέπει να καταβάλει κανείς για να δει όλη την έκθεση, ενώ ταυτόχρονα μπερδεύουν τα άτομα με προβλήματα προσανατολισμού, τα άτομα με νοητική υστέρηση αλλά και τα άτομα με προβλήματα όρασης.

- Τέλος, σημαντικό είναι να μην υπάρχουν πολύ μεγάλες αίθουσες χωρίς **ενδιάμεση έξοδο**, γιατί έτσι τα άτομα με κάποια δυσκολία, τα οποία κουράζονται εύκολα, αναγκάζονται να διανύσουν μεγάλη απόσταση για να μπορέσουν να

¹¹⁷ Smithsonian – V. *Circulation* βλ. σχέδιο 4 στο παράρτημα Γ.

¹¹⁸ Nolan (1997, 7-8).

βγουν σε περίπτωση που αισθανθούν αδυναμία να συνεχίσουν τη περιήγησή τους.

Οι παραπάνω αρχές σχεδιασμού είναι απαραίτητες για την απρόσκοπτη και χωρίς κινδύνους φυσική προσέγγιση του χώρου από άτομα με προβλήματα κίνησης και όρασης. Όμως η εφαρμογή τους καθιστά επίσης τον χώρο εύχρηστο και εύκολα αντιληπτό στα άτομα με νοητική υστέρηση ή προβλήματα προσανατολισμού και διευκολύνει τελικά και τους επισκέπτες χωρίς αναπηρίες.

2.2.5 Ο εξοπλισμός του χώρου

Ο χώρος της έκθεσης πρέπει να διαθέτει καθιστικά για την ξεκούραση των επισκεπτών. Καλό είναι να υπάρχει τουλάχιστον ένα καθιστικό σε κάθε αίθουσα. Οι προδιαγραφές αναφέρθηκαν στην §2.1.5, όμως είναι χρήσιμο να επισημανθεί πως είναι πολύ πιο ευχάριστο τα καθιστικά να βρίσκονται στο κέντρο της αίθουσας και να έχει κάποιος την ευκαιρία να παρατηρεί τα εκθέματα από μικρή απόσταση καθιστός, παρά να υπάρχουν καθιστικά μόνο στους διαδρόμους ή τους προθαλάμους όπου δεν κάθεται κανείς ευχάριστα. Φυσικά τα καθιστικά δεν πρέπει να μειώνουν το πλάτος όδευσης, ούτε να αποτελούν επικίνδυνο εμπόδιο για τα άτομα με προβλήματα όρασης. Επίσης δεν πρέπει να τοποθετούνται έτσι, ώστε να εμποδίζουν την χρήση άλλων παροχών¹¹⁹.

Όλες οι προθήκες πρέπει να έχουν κατάλληλο ύψος ώστε να μπορούν να δουν το περιεχόμενό τους άτομα καθισμένα σε αμαξίδιο, άτομα με μικρό ύψος και παιδιά σχολικής ηλικίας¹²⁰ και να έχουν βάσεις τέτοιες που να τις καθιστούν αντιληπτές από τυφλά άτομα που κινούνται με μπαστούνι. Όταν έχουν τη μορφή τραπεζιού, το τελικό ύψος τους δεν πρέπει να ξεπερνά τα 90 εκ., αλλά ταυτόχρονα πρέπει στο κάτω μέρος να προβλέπεται ελεύθερος χώρος ύψους 70εκ., βάθους κατ' ελάχιστον 30εκ. και πλάτους τουλάχιστον 80 εκ., ώστε να χωρούν τα πόδια ενός ατόμου σε αμαξίδιο για να μπορεί να πλησιάσει και να κοι-

¹¹⁹ Χώροι που δεν είναι κατάλληλοι για καθιστικό είναι: ακριβώς μπροστά σε πινακίδες, εκθέματα, ψύκτες, τηλέφωνα, διακόπτες κλήσης ανελκυστήρα και διακόπτες κινδύνου ή δίπλα σε πόρτες, σε εξόδους κινδύνου, σε πάγκους πληροφόρησης κ.τ.λ.

¹²⁰ Nolan (1997, 9-10) και Smithsonian- VI. Furniture. Βλ. σχέδιο 17 στο παράρτημα Γ.

τάξει από πάνω τα αντικείμενα¹²¹. Βέβαια το ύψος των 70εκ. καθιστά τα έπιπλα αυτά οριακά αντιληπτά¹²² από τυφλά άτομα που χρησιμοποιούν μπαστούνι, γιατί καλό θα ήταν να υπάρχει ανάγλυφη σήμανση στο δάπεδο γύρω τους.

Όλα τα εκθέματα εκτός προθηκών πρέπει να έχουν κάποια βάση/ βάθρο με διαστάσεις λίγο μεγαλύτερες από το φαρδύτερο σημείο του εκθέματος και ύψος τουλάχιστον 30εκ., ώστε να αποτρέπουν τους επισκέπτες από τον κίνδυνο να προσκρούσουν επάνω τους. Ανάλογη επιδαπέδια σήμανση πρέπει να έχουν και τα αντικείμενα που κρέμονται σε επικίνδυνο ύψος (κάτω από τα 2μ.).

Σε όλες τις γυάλινες επιφάνειες πρέπει να χρησιμοποιείται ειδικό μη ανακλαστικό γυαλί. Μεγάλες επιφάνειες από γυαλί πρέπει να σημαίνονται κατάλληλα, σε ύψος 1.40 - 1.60μ, για να γίνονται αντιληπτές από άτομα με μειωμένη όραση. Είναι καλύτερα να έχουν βάση και πλαϊνά από άλλο υλικό με χρωματική αντίθεση στο χώρο. Ειδικά αν ο χώρος χωρίζεται από γυαλί, ενώ το δάπεδο της αίθουσας συνεχίζεται και στο κλειστό κομμάτι (όπου υπάρχουν π.χ. ανδρικό ντουμένα με ενδύματα κάποιας ιστορικής περιόδου τοποθετημένα σε ανάλογο σκηνικό), μπορεί εύκολα κάποιος να τραυματιστεί γιατί δεν αντιλήφθηκε την ύπαρξη του χωρίσματος. Για την αποφυγή τραυματισμού πρέπει να μην υπάρχουν και αιχμηρές ακμές ή γωνίες στις κατασκευές.

2.2.6 Χρώματα και φωτισμός

Τα χρώματα του χώρου της έκθεσης πρέπει να βοηθούν τον επισκέπτη να αντιλαμβάνεται τα διαφορετικά επίπεδα και αντικείμενα που υπάρχουν γύρω του. Επί παραδείγματι, το χρώμα των τοίχων με το χρώμα των δαπέδων πρέπει να έχουν μια αντίθεση της τάξεως του 70% ή, αν αυτό είναι αδύνατο, πρέπει να υπάρχει μια έντονη διαχωριστική χρωματική λωρίδα μεταξύ τους (λ.χ. ένα έντονο περίζωμα)¹²³. Είναι καλό να υπάρχουν έντονες χρωματικές αντιθέσεις, οι οποίες να ορίζουν την κύρια διαδρομή μέσα στην έκθεση, να επισημαίνουν την ύπαρξη εμποδίων ή στενών περασμάτων, να διαχωρίζουν τους τοίχους από

¹²¹ Βλέπε σχέδιο 17 στο παράρτημα Γ.

¹²² Βλέπε §2.1.3 και σχέδιο 4 στο παράρτημα Γ.

¹²³ Smithsonian – VII. Color.

το δάπεδο και να προειδοποιούν για κινδύνους τα άτομα με μειωμένη όραση αλλά και τα άτομα με νοητική υστέρηση. Καλύτερα να αποφεύγονται τα χρωματιστά σχέδια στα δάπεδα, τους τοίχους ή ως υπόβαθρο στα εκθέματα γιατί μπερδεύουν κάποιους ανθρώπους με προβλήματα αντίληψης και δυσκολεύουν τα άτομα με προβλήματα όρασης να διακρίνουν τυχόν εμπόδια.

Αν κάποιος χώρος έχει σχετικά χαμηλό φωτισμό, είναι καλύτερα να προτιμηθούν τα ανοιχτά-φωτεινά χρώματα για να βοηθήσουν την ευκρίνεια. Καλύτερα να αποφευχθούν οι συνδυασμοί που μπερδεύουν τα άτομα με αχρωματοψία (ο συνδυασμός κόκκινου και πράσινου, άλλα και η ταυτόχρονη χρήση καφέ, πορτοκαλί και κίτρινου χρώματος)¹²⁴ και ο συνδυασμός συμπληρωματικών χρωμάτων, γιατί «θολώνει» τα όρια μεταξύ τους και κουράζει το μάτι. Πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη πως τα ηλικιωμένα άτομα συχνά δυσκολεύονται να διακρίνουν τα βραχέα μήκη κυμάτων, μπερδεύοντας το μπλε με το πράσινο και το άσπρο με το κόκκινο¹²⁵.

Ο χώρος των εκθέσεων δεν πρέπει να έχει μεγάλες αντιθέσεις εντάσεως φωτός, γιατί πολλά άτομα (ειδικά με μειωμένη όραση) θαμπώνονται και δεν μπορούν να διακρίνουν λεπτομέρειες. Πρέπει να εξασφαλίζεται ομοιόμορφος φωτισμός του χώρου, έτσι ώστε να μη χτυπά κατευθείαν στα μάτια των επισκεπτών, ούτε να δημιουργεί αντανakλάσεις σε γυάλινες επιφάνειες, πινακίδες ή οθόνες.

Η χρήση χαμηλού φωτισμού για σκηνογραφικούς λόγους πρέπει να αποφεύγεται ή να χρησιμοποιείται με φειδώ σε μεμονωμένα σημεία, ενώ ταυτόχρονα θα εξασφαλίζεται άπλετος φωτισμός στους διαδρόμους κυκλοφορίας ανάμεσα στα εκθέματα. Αν είναι αναγκαίο για λόγους προληπτικής συντήρησης κάποια αίθουσα να έχει φωτισμό χαμηλότερο από τους χώρους υποδοχής, θα πρέπει να προβλέπεται ένας ενδιάμεσος χώρος για να περνάει κανείς σταδιακά από το έντονο στο χαμηλό φως και να προσαρμόζεται η όρασή του¹²⁶. Σε αυτούς τους υποφωτισμένους χώρους πρέπει να παρέχεται δυνατότερο φως σημειακά: στις

¹²⁴ Nolan (1997, 11).

¹²⁵ AAM&MMA (1995, 26).

¹²⁶ Nolan (1997, 15).

επεξηγηματικές πινακίδες και σε κάποια σημεία στα οποία θα μπορούν να σταθούν άτομα με προβλήματα ακοής για να χρησιμοποιήσουν την Νοηματική. Θα ήταν ιδιαίτερος χρήσιμη η παροχή της δυνατότητας φωτισμού των σημαντικότερων ευαίσθητων εκθεμάτων με χρονοδιακόπτη που θα ενεργοποιούν οι επισκέπτες ή θα λειτουργεί με φωτοκύτταρο¹²⁷. Δηλαδή αντικείμενα που είναι ευαίσθητα να τοποθετούνται σε σκοτεινές βιτρίνες και να φωτίζονται με δυνατότερο φως για μερικά λεπτά (ή δευτερόλεπτα) όταν περνά κάποιος επισκέπτης μπροστά από την προθήκη. Όταν δεν απαγορεύεται για λόγους προληπτικής συντήρησης, σε κάθε αντικείμενο θα πρέπει να παρέχεται φως ελάχιστης έντασης 100 lux (10 κηρίων)¹²⁸, το οποίο είναι το κατώτατο επίπεδο έντασης φωτός που επιτρέπει σε ένα άτομο με μειωμένη όραση να ξεχωρίσει ένα αντικείμενο.

Πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στα είδη των φωτιστικών και στον τρόπο τοποθέτησής τους, ώστε να μην αντανakλά το φως σε γυάλινες επιφάνειες (λ.χ. στις προθήκες, στα προστατευτικά κρύσταλλα έργων ζωγραφικής, σε οθόνες Η/Υ) και να μην δημιουργεί ο παρατηρητής σκιά πάνω στο αντικείμενο που θέλει να παρατηρήσει. Επίσης ο φωτισμός των πινακίδων να είναι ομοιόμορφος και όχι μια δέσμη η οποία φωτίζει σημειακά δυνατότερα το κείμενο, κάνοντας κουραστική την ανάγνωσή του.

Το σωστά φωτισμένο περιβάλλον είναι πολύ σημαντικό για να είναι ευχάριστη και ασφαλής η επίσκεψη στο μουσείο. Μπορεί μια υποδειγματικά σχεδιασμένη έκθεση να γίνει κουραστική λόγω του κακού φωτισμού.

2.3 Ο ρόλος των Εκπαιδευτικών προγραμμάτων

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα ξεκίνησαν ως το κατεξοχήν μέσο επικοινωνίας του μουσείου με τα σχολεία. Στο πλαίσιο τους πραγματοποιούνται ειδικές ξεναγήσεις και οργανώνονται δημιουργικές δράσεις που βοηθούν τα παιδιά να ενδιαφερθούν για τα εκθέματα και να πλουτίσουν τις γνώσεις τους. Είναι ένας

¹²⁷ Nolan (1997, 15).

¹²⁸ Ένα κηρίο ισοδυναμεί με το φωτισμό που παρέχει ένα αναμμένο κερι (μια σταθερή οπτική αναφορά) σε μία απόσταση 305 χιλ (ένα πόδι) και ισοδυναμεί με 10 lux. Από το γλωσσάριο του Smithsonian σε μετάφραση VSA Hellas.

δημοφιλής τρόπος ερμηνευτικής προσέγγισης των μουσειακών αντικειμένων, γιατί προσφέρει τη δυνατότητα για άμεση επικοινωνία και επίλυση αποριών, ενώ εμπλέκει τους μετέχοντες σε ένα δημιουργικό παιχνίδι αξιοποιώντας τις εμπειρίες και τη φαντασία τους¹²⁹. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα κάθε μουσείου είναι ευέλικτα και προσαρμόζονται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της εκάστοτε ομάδας. Αυτό συνήθως επιτυγχάνεται μέσα από τη στενή συνεργασία με τον εκπαιδευτικό-συνοδό της ομάδας¹³⁰.

Είναι λοιπόν φανερό ότι δεν είναι δύσκολο να προσαρμοστούν τα εκπαιδευτικά προγράμματα στις ειδικές ανάγκες ή δεξιότητες ομάδων ΑμεΑ (μαθητών και μη). Σημασία έχει να γνωστοποιηθούν τα ειδικά χαρακτηριστικά της ομάδας στον υπεύθυνο του μουσείου και σε συνεργασία με τον συνοδό-εκπαιδευτικό να οριστεί το θέμα της επίσκεψης (ή να επιλεγεί κάποιο από τα ήδη εφαρμοζόμενα θέματα), να τεθεί ο στόχος της, να επιλεγεί η μέθοδος παρουσίασης που ταιριάζει στην ομάδα και να διερευνηθούν τα πρακτικά προβλήματα (πρόσβαση, εξυπηρέτησεις, χρονική διάρκεια) που μπορεί να προκύψουν κατά την εκτέλεση του προγράμματος¹³¹. Μπορεί το πρόγραμμα να απευθύνεται σε μαθητές και να συνδέεται με κάποιο μάθημά τους ή να απευθύνεται σε εξωσχολική ομάδα.

Στις ομάδες ατόμων με νοητική υστέρηση, βοηθάει η επιλογή μικρότερου όγκου πληροφοριών¹³² και απλούστερου τρόπου παρουσίασης. Πρέπει να υπάρχει μεγαλύτερη αναλογία εκπαιδευτών - παιδιών¹³³ και (ανάλογα με τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν) μπορεί να χρειαστεί να προηγηθεί μια πρώτη γνωριμία μεταξύ τους σε έναν οικείο τους χώρο (λ.χ. στο σχολείο τους)¹³⁴. Αυτό βοηθάει στην ανάπτυξη προσωπικών σχέσεων. Έτσι κατά την άφιξη της ομάδας στο μουσείο, φτάνουν σε έναν άγνωστο χώρο με γνωστά πρόσωπα και μετριάζεται έτσι το άγχος που μπορεί να νοιώσουν. Το πρόγραμμα πρέπει να

¹²⁹ Γκότοης (2004, 208).

¹³⁰ Πίνη (2004, 198).

¹³¹ Βλ. σχετικά Χαλκιά (2002, 301-302).

¹³² Γκότοης (2004, 210).

¹³³ Αντιστοιχία ενός ενήλικα, προς δύο παιδιά. Χρυσουλάκη (2004², 55).

¹³⁴ Χρυσουλάκη (2004², 51).

δίνει έμφαση στα αντικείμενα και την απτική εξέτασή τους, παρά στα κείμενα και να συνδυάζεται με ερωτήσεις που παρακινούν τους συμμετέχοντες να βγάλουν τα δικά τους συμπεράσματα. Επίσης είναι χρήσιμο να πραγματοποιούνται δραστηριότητες που βοηθούν τα άτομα της ομάδας να συγκεντρωθούν σε συγκεκριμένα εκθέματα (λ.χ. να αντιγράψουν τη διακόσμηση ενός αγγείου)¹³⁵.

Στις ομάδες ατόμων με προβλήματα όρασης πρέπει να δίνεται έμφαση στην απτική εμπειρία. Ανάλογα με τις δυνατότητες και την πολιτική του μουσείου, μπορεί να χρησιμοποιούνται αυθεντικά αντικείμενα ή αντίγραφα, που θα έπρεπε όμως να αποτελούν ένα συγκροτημένο σύνολο. Δηλαδή είναι λάθος να επιλέγεται να παρουσιαστεί οποιοδήποτε αντικείμενο μπορούν να αγγίξουν, χωρίς να εντάσσεται στο θέμα και τον στόχο της επίσκεψης. Κατά την επιλογή του θέματος, διερευνάται αν υπάρχουν αρκετά απτικά αντικείμενα που να συμπληρώνουν μια αφηγηματική γραμμή¹³⁶. Το πρόγραμμα μπορεί να εστιάσει στα υλικά και τους τρόπους κατασκευής, τις φόρμες των αντικειμένων, τον ανάγλυφο διάκοσμο που τυχόν έχουν και μέσα από τη συζήτηση να τα τοποθετήσει σε ένα αντίστοιχο κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο¹³⁷. Επίσης, αν υπάρχει τέτοια δυνατότητα, μπορούν να μοιραστούν φυλλάδια με πληροφορίες σε Braille.

Στα άτομα με προβλήματα ακοής πρέπει να δοθεί έμφαση στο οπτικό υλικό, στα αντικείμενα για απτική εξέταση και σε καρτέλες με λέξεις-κλειδιά που θα χρησιμοποιηθούν¹³⁸ (και μπορεί να είναι άγνωστες σε κάποιους). Η επικοινωνία θα γίνεται είτε απευθείας (αν ο μουσειοπαιδαγωγός γνωρίζει Νοηματική) είτε με τη διερμηνεία του συνοδού. Στη δεύτερη περίπτωση, μπορεί να είναι πιο εύκολο να περιοριστεί η προφορική επικοινωνία και να χρησιμοποιηθούν καρτέλες με ερωτήσεις και απαντήσεις, φύλλα εργασιών, προβολή διαφανειών

¹³⁵ Πλατή (2004², 67).

¹³⁶ Γκότσης (2004, 212).

¹³⁷ Χαλκιά (2002, 304).

¹³⁸ Κοκκέβη-Φωτίου (2004, 201).

και εμπλουτισμός του λεξιλογίου με νέες λέξεις που συνδέονται με αντικείμενα.

Τα άτομα με κινητικά προβλήματα, ανάλογα με το είδος του προβλήματος που αντιμετωπίζουν, ίσως μπορούν να πάρουν μέρος σε οποιοδήποτε εκπαιδευτικό πρόγραμμα πραγματοποιείται σε έναν προσβάσιμο χώρο. Ίσως όμως έχουν δυσκολίες δεξιοτήτας στα χέρια, αστάθεια ή σπασμούς, οπότε θα χρειαστεί προσαρμογή του απτικού κομματιού του προγράμματος. Η επιλογή της διαδρομής θα πρέπει να συνυπολογίσει τον αριθμό αμαξιδίων που χωρούν γύρω από ένα έκθεμα, τις μειωμένες αντοχές ατόμων που κινούνται με βακτηρίες, τις δυνατότητες ξεκούρασης που παρέχει ο χώρος και την προσβασιμότητα των εξυπηρετήσεων.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα βοηθούν τα άτομα με αναπηρία (αλλά και τα άτομα που είναι αποκλεισμένα για άλλους λόγους, τους μετανάστες, τους ηλικιωμένους, τους ανήκοντες σε μειονότητες), να έρθουν σε επαφή με το μουσείο και το περιεχόμενό του. Έτσι ανοίγει ο δρόμος για να ξεπεραστούν οι προκαταλήψεις. Η έκθεση γίνεται προσιτή και κατανοητή και το μουσείο ένας χώρος στον οποίο όλοι γίνονται αποδεκτοί και μαθαίνουν ψυχαγωγούμενοι. Μακροπρόθεσμα αυτό έχει σαν αποτέλεσμα (στην περίπτωση των επισκέψεων ειδικών και πολυπολιτισμικών σχολείων) τη δημιουργία μιας νέας γενιάς εκπαιδευμένης να επισκέπτεται τα μουσεία και να επωφελείται των παροχών τους. Από την άλλη, η εμπειρία που αποκτούν οι υπεύθυνοι του μουσείου στις ελεγχόμενες συνθήκες του εκπαιδευτικού προγράμματος, μπορεί να βοηθήσει να βελτιωθεί η προσβασιμότητα του χώρου και των εκθέσεων προς όφελος όλων των επισκεπτών. Τέλος η επαφή όλου του προσωπικού του μουσείου με τις ειδικές αυτές ομάδες τους εξοικειώνει με το ζήτημα της αναπηρίας και τους εκπαιδεύει στην πράξη για το πώς πρέπει να συμπεριφέρονται στα ΑμεΑ.

2.4 Η σημασία της εκπαίδευσης του προσωπικού

Το σύνολο του προσωπικού του Μουσείου πρέπει να είναι κατάλληλα εκπαιδευμένο για την σωστή υποδοχή και εξυπηρέτηση ΑμεΑ, χωρίς προκατάληψη ή υπερβολές. Η αμηχανία μπορεί να οδηγήσει τους υπαλλήλους να εκδηλώσουν

υπερβολική προθυμία και φορτική προσφορά για παροχή βοήθειας, αντίδραση η οποία δημιουργεί αντίστροφες διακρίσεις και συχνά ενοχλεί τα ΑμεΑ εξίσου με την αδιάφορη ή κακότροπη συμπεριφορά.

Επίσης η σωστή εκπαίδευση και η συχνή ενημέρωση του προσωπικού είναι σημαντική για να επιτυγχάνεται πλήρης χρήση των διαθέσιμων παροχών¹³⁹. Όταν λ.χ. προσφέρεται σε έναν χρήστη βακτηριών η δυνατότητα να δανειστεί αμαξίδιο για να διευκολυνθεί στις μετακινήσεις του μέσα στο Μουσείο και κανείς από το προσωπικό δεν το γνωρίζει για να του το προτείνει, ή δεν γνωρίζει που αποθηκεύεται το αμαξίδιο για να το δώσει, στην πραγματικότητα η υπηρεσία αυτή μένει ανεκμετάλλευτη.

Η εκπαίδευση μέσω δραστηριοτήτων που τους βάζουν για λίγο στη θέση ενός ΑμεΑ, αλλάζει την οπτική γωνία των υπαλλήλων. Βοηθά το προσωπικό που είναι υπεύθυνο για τη διοργάνωση των εκθέσεων και για τη δημιουργία νέων υποδομών, να συνειδητοποιήσει ποιες είναι οι πραγματικές ανάγκες που πρέπει να ληφθούν υπόψη κατά το σχεδιασμό μελλοντικών ενεργειών.

Ένα σεμινάριο εκπαίδευσης προσωπικού πρέπει να περιλαμβάνει: γνωριμία με την αναπηρία, ευαισθητοποίηση στα προβλήματα των ΑμεΑ, οδηγίες συμπεριφοράς, ενημέρωση για τις παροχές και τους κανόνες του μουσείου¹⁴⁰.

Στο πλαίσιο του σεμιναρίου είναι σημαντικό να έρθουν σε επαφή οι εργαζόμενοι με κάποια άτομα με διάφορες αναπηρίες, τα οποία εργάζονται σε μουσεία και πολιτιστικούς χώρους, ή είναι, απλώς, επισκέπτες του μουσείου. Αυτοί θα τους εξηγήσουν τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν, ποια συμπεριφορά τους φέρνει σε δύσκολη θέση, τι περιμένουν από την επίσκεψή τους σε έναν πολιτιστικό οργανισμό. Θα τους δέσουν τα μάτια, θα τους καθίσουν σε αμαξίδιο ή θα τους κλείσουν τα αυτιά και θα τους βάλουν να επισκεφθούν το μουσείο, να αγγίξουν τα εκθέματα, να δούνε τις προβολές χωρίς ήχο, να κοιτάξουν τις προθήκες καθισμένοι σε αμαξίδιο. Έτσι θα καταλάβουν εμπειρικά την αναπηρία, και

¹³⁹ Pearson, (1985, 5).

¹⁴⁰ Βλέπε και Καστρινάκη (2004, 239).

ταυτόχρονα θα εκτιμήσουν την αξία της απτικής εξέτασης, των υπότιτλων, του χώρου χωρίς εμπόδια - δηλαδή όλων των παροχών που απευθύνονται στα ΑμεΑ και, όπως θα συνειδητοποιήσουν, διευκολύνουν τελικά όλους τους επισκέπτες.

Είναι επίσης σημαντικό η εκπαίδευση να περιλαμβάνει οδηγίες συμπεριφοράς προς τα άτομα με αναπηρία ώστε να μην έρχονται σε δύσκολη θέση οι επισκέπτες με αναπηρία από την υπερβολική προθυμία ή την απαξιωτική συμπεριφορά των μελών του προσωπικού. Επί παραδείγματι:

-Σε ένα **τυφλό άτομο**, πρέπει κανείς πρώτα να συστήνεται - γιατί δεν είναι φανερό αν φοράει στολή ή καρτελάκι ως εργαζόμενος στο Μουσείο - μιλώντας του καταπρόσωπο, χωρίς όμως να φωνάζει¹⁴¹. Αν το μουσείο προβλέπει την παροχή ενός συνοδού από το προσωπικό και το τυφλό άτομο αποφασίσει να κάνει χρήση της παροχής αυτής, ο συνοδός πρέπει να αφήνει τον τυφλό να τον πιάσει μόνος του από το μπράτσο. Πρέπει να φροντίσει να προπορεύεται κατά μισό βήμα για να είναι ευκολότερο να τον ακολουθεί το τυφλό άτομο και να δίνει ξεκάθαρες οδηγίες κατεύθυνσης και απόστασης όπως και γενικές πληροφορίες για τον χώρο στον οποίο κινούνται¹⁴². Δεν πρέπει να αποφεύγει να χρησιμοποιεί λέξεις όπως το «βλέπω» ή το «κοιτάω», δεν υπάρχουν λέξεις ταμπού. Τέλος πρέπει κανείς να θυμάται πάντα να χαιρετά λεκτικά πριν απομακρυνθεί ώστε να γνωρίζει το τυφλό άτομο πως δεν θα το ακούει κανείς αν συνεχίζει να μιλά¹⁴³.

-Στα **κωφά και βαρήκοα άτομα**, πρέπει να μιλά κανείς κοιτώντας τα κατά πρόσωπο, φροντίζοντας να φωτίζεται σωστά το στόμα και μιλώντας αργά και καθαρά για να διευκολύνεται η χειλεανάγνωση, επαναδιατυπώνοντας τις προτάσεις που δεν έγιναν κατανοητές γιατί περιείχαν δύσκολα αντιληπτές λέξεις (λ.χ. με πολλά σύμφωνα). Ποτέ δεν πρέπει να λέει «δεν πειράζει», αν κάτι δεν έγινε αμέσως κατανοητό, και να σταματάει την επικοινωνία. Φυσικά η ύπαρξη

¹⁴¹ Groff και Gardner (1989, 24).

¹⁴² Groff και Gardner (1989, 26).

¹⁴³ Groff και Gardner (1989, 24), Pearson (1985, 7).

κάποιου υπάλληλου που να γνωρίζει τη Νοηματική θα ήταν η ιδανική λύση. Όμως αν δεν υπάρχει αυτή η δυνατότητα, θα πρέπει ο υπάλληλος να είναι προετοιμασμένος να χρησιμοποιήσει χαρτί και μολύβι για να μπορέσει να επικοινωνήσει.¹⁴⁴ Τέλος πρέπει κανείς να έχει συνείδηση πως όταν κάποιος δεν ακούει, δεν σημαίνει πως δεν καταλαβαίνει.

- Στα άτομα με νοητική υστέρηση, δεν πρέπει να φέρεται κανείς υποτιμητικά, μπορεί η νοητική τους ωριμότητα να μην είναι ανάλογη με την ηλικία τους - όμως αυτό δεν σημαίνει πως είναι για πάντα παιδιά¹⁴⁵. Χρειάζεται να τους μιλά κανείς με απλούστερη γλώσσα, αλλά και με σεβασμό στην ηλικία τους - επιδεικνύοντας σε κάποιες περιπτώσεις μεγαλύτερη ανοχή στην αναστάτωση και το θόρυβο που μπορεί να προκαλούν σε σχέση με άλλους επισκέπτες. Το προσωπικό που θα έρθει σε στενότερη επαφή με άτομα με νοητική υστέρηση (λόγω κάποιας ξενάγησης ή εκπαιδευτικού προγράμματος) θα γίνει συχνά αποδέκτης ενθουσιωδών εκδηλώσεων συμπάθειας, στις οποίες δεν πρέπει επ' ουδενί να δείξει απέχθεια.

- Στα άτομα με προβλήματα συμπεριφοράς και επικοινωνίας (άτομα με διαταραχή ελλειμματικής προσοχής, με μαθησιακές δυσκολίες, με ψυχολογικά προβλήματα, με αυτισμό) πρέπει να φέρεται κανείς όπως στους υπόλοιπους επισκέπτες, με εξαίρεση την ανοχή του σε μη αναμενόμενες συμπεριφορές. Σε καμιά περίπτωση όμως να μην συμπεραίνει πως οι διαταραχές αυτές συνεπάγονται νοητική υστέρηση.

Σε τακτά χρονικά διαστήματα πρέπει να γίνεται ενημέρωση του προσωπικού για τις παροχές που διαθέτει το μουσείο για τα ΑμεΑ, για τις ειδικές εξαιρέσεις που γίνονται σε κάποιες περιπτώσεις (λ.χ. χρήση υπηρεσιακού ανελκυστήρα - ελλείπει ανελκυστήρα κοινού ή δικαίωμα απτικής εξέτασης κατόπιν συνεννόησης) και για το σχέδιο δράσης σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης (στο οποίο ο καθένας θα έχει συγκεκριμένες αρμοδιότητες και θα πρέπει να προβλέπεται η παρουσία ΑμεΑ στο χώρο).

¹⁴⁴ Pearson, (1985, 5).

¹⁴⁵ Καστρινάκη (2004, 241).

Συχνά η ευγένεια, το ενδιαφέρον, η κοινή λογική και η με μέτρο διάθεση για προσφορά είναι αρκετά προσόντα για να υποδεχθεί κανείς χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα, επισκέπτες με κάποια αναπηρία. Το σωστά εκπαιδευμένο και ευ-αισθητοποιημένο προσωπικό όμως, έχει τη δυνατότητα να παρέχει βοήθεια σε κάθε στιγμή, να παρατηρεί τα προβλήματα που προκύπτουν, να συνειδητοποιεί τις αδυναμίες του και να υποβάλλει στους υπευθύνους του μουσείου προτάσεις για τη βελτίωση των παροχών προς το κοινό. Έτσι απλώνεται σε όλους τους χώρους του μουσείου ένα δίκτυο συνεχούς αξιολόγησης, ενώ ταυτόχρονα οι επισκέπτες αισθάνονται ασφαλείς και ευπρόσδεκτοι.

3. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

3.1 Ενέργειες που έχουν γίνει στην Ελλάδα σχετικά με την πρόσβαση των ΑμεΑ στα μουσεία

3.1.1 Τα πρώτα βήματα

Ήδη από τη δεκαετία του '60, υπήρξαν κάποιοι πρωτοπόροι διευθυντές μουσείων, οι οποίοι άνοιξαν τα μουσεία τους στα ΑμεΑ, τους επέτρεψαν να αγγίξουν εκθέματα και να έρθουν σε επαφή με την πολιτιστική κληρονομιά τους, πολύ πριν τεθεί το ζήτημα των ίσων ευκαιριών και της προσβασιμότητας¹⁴⁶. Ουσιαστικά όμως τα τελευταία 20 χρόνια έχει ξεκινήσει στη χώρα μας η συζήτηση και ο προβληματισμός πάνω στο «άνοιγμα» των Μουσείων στα άτομα με αναπηρίες.

Η αρχή έγινε με την οργάνωση των πρώτων εκπαιδευτικών προγραμμάτων γύρω στο 1980. Οι εκπαιδευτικοί των ειδικών σχολείων πολύ γρήγορα εξέφρασαν την επιθυμία να συμμετέχουν οι τάξεις τους στα προγράμματα αυτά, κι ήταν πρόθυμοι να βοηθήσουν με την εμπειρία τους στην προσαρμογή του εκπαιδευτικού προγράμματος στις ανάγκες των παιδιών με αναπηρία¹⁴⁷. Οι επαφές αυτές στην αρχή δεν ήταν συστηματικές και οι υπεύθυνοι των εκπαιδευτικών προγραμμάτων αντιμετώπιζαν πολλές δυσκολίες, σημαντικότερες εκ των οποίων ήταν η άγνοιά τους για το θέμα της αναπηρίας και ο φόβος τους ότι θα κάνουν κάτι λάθος. Σιγά-σιγά και οι δύο πλευρές ξεπέρασαν τους δισταγμούς τους και η επικοινωνία μουσείων και ειδικών σχολείων – χάρη και σε φωτισμένους δασκάλους που το επεδίωξαν- έγινε συχνή και ουσιαστική, προσφέροντας γνώση και εμπειρίες σε όλους τους εμπλεκόμενους¹⁴⁸.

¹⁴⁶ Η κυρία Π. Ζώρα, διευθύντρια του Μουσείου Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης κατά το διάστημα 1956-1980, οργάνωνε ήδη από τη δεκαετία του '60 επισκέψεις ατόμων με προβλήματα όρασης και έβγαζε από τις προθήκες φορεσιές και κοσμήματα για απτική εξέταση.

¹⁴⁷ Ενδεικτικά βλέπε: Βελιώτη-Γεωργοπούλου και Τουνταςάκη 2004², 13 – Χρυσουλάκη 2004², 52 – Ψαρράκη-Μπελεσιώτη 2004², 77.

¹⁴⁸ Ενδεικτικά βλέπε: Χρυσουλάκη (2004², 51-58), Ψαρράκη-Μπελεσιώτη (2004², 74-78), Μαλαμίδου (2004², 95-102).

Το 1993 οργανώθηκε από το ΚΕΚΜΟΚΟΠ¹⁴⁹, τη διεύθυνση Λαϊκού πολιτισμού του ΥΠΠΟ και το Πάντειο Πανεπιστήμιο η ημερίδα «Μουσεία και Άτομα με ειδικές ανάγκες, εμπειρίες και προοπτικές». Αυτή ήταν μια πρώτη ευκαιρία να ανταλλάξουν απόψεις και προβληματισμούς όσοι ασχολούνταν ήδη με το ζήτημα της διανοητικής, σωματικής και αισθητηριακής πρόσβασης των ΑμεΑ στους χώρους και τις συλλογές των μουσείων. Το μεγαλύτερο κομμάτι των εισηγήσεων αφορούσε τα εκπαιδευτικά προγράμματα, όμως υπήρξαν εισηγήσεις που αναφέρονταν στο κοινωνικό ρόλο του μουσείου¹⁵⁰ και διατύπωναν σαφείς προτάσεις για την αυτόνομη διακίνηση των ΑμεΑ στο χώρο του μουσείου¹⁵¹.

Το 2000 η μη κερδοσκοπική *Ελληνική εταιρεία καλλιτεχνικών προγραμμάτων ΑμεΑ - Very Special Arts Hellas*¹⁵² πήρε την πρωτοβουλία να ξεκινήσει ένα πρόγραμμα ξεναγήσεων σε μουσεία της Αθήνας για ομάδες από ειδικά σχολεία και κέντρα αποκατάστασης, αλλά και για μεμονωμένα ΑμεΑ. Οι ξεναγήσεις αυτές συνεχίζονται ως σήμερα, δίνοντας την ευκαιρία σε εκατοντάδες ΑμεΑ να έρθουν σε επαφή με την πολιτιστική κληρονομιά της χώρας.

3.1.2 Τα προβλήματα φυσικής πρόσβασης και η ίδρυση αρμόδιων γραφείων

Η προσέλευση των ειδικών σχολείων στα εκπαιδευτικά προγράμματα κάποιων μουσείων, βοήθησε συχνά τους εργαζόμενους στα μουσεία να συνειδητοποιήσουν τις κτιριακές αδυναμίες των χώρων τους. Τα πρώτα χρόνια οι απλές προτάσεις βελτίωσης κάποιων καίριων σημείων, για την καλύτερη χρήση τους από όλους (λ.χ. η τοποθέτηση χειρολισθήρα σε ένα κλιμακοστάσιο εισόδου¹⁵³) έπεφταν στο κενό ή αργούσαν πολύ να πραγματοποιηθούν. Η ίδρυση, το 1985, του Γραφείου Μελετών για ΑμεΑ στο ΥΠΕΧΩΔΕ, βοήθησε ώστε να βελτιωθεί η υπάρχουσα νομοθεσία και να γίνει υποχρεωτική η εξασφάλιση προσβάσιμων εισόδων σε κάθε νέο κτίριο (δημόσιας ή ιδιωτικής χρήσης) καθώς και σε όλα τα

¹⁴⁹ Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής.

¹⁵⁰ Τσαούσης (2004², 27-34).

¹⁵¹ Πολυχρονίου (2004², 43-50).

¹⁵² Μέλος της διεθνούς οργάνωσης (με έδρα την Ουάσινγκτον) Very Special Arts. Δραστηριοποιείται στην Ελλάδα από το 1988 και συστάθηκε επίσημα το 1990.

¹⁵³ Ψαρράκη-Μπελεσιώτη (2004², 74).

υπάρχοντα κτίρια δημόσιων υπηρεσιών και χώρων συνάθροισης κοινού¹⁵⁴. Το γραφείο αυτό συνέστησε ομάδες εργασίας, οι οποίες κατά το χρονικό διάστημα 1986 - 1990 συνέταξαν τις «Οδηγίες Σχεδιασμού για την Αυτόνομη Διακίνηση και Διαβίωση ΑΜΕΑ» που αποτελούν πολύτιμο εργαλείο για κάθε μηχανικό που ενδιαφέρεται να σχεδιάσει έναν σωστό προσβάσιμο χώρο. Το σημαντικό όμως είναι ότι με την εγκύκλιο αρ.πρ. ΔΙΑΠΔ/26534/02.12.96 κατέστη υποχρεωτική η εφαρμογή των οδηγιών αυτών για όλα τα κτίρια που στεγάζουν υπηρεσίες του ευρύτερου δημόσιου φορέα, πανεπιστήμια, κοινωφελείς οργανισμούς κ.τ.λ.

Από τα μέσα της δεκαετίας του '80 υπήρχε και μέσα στο ΥΠΠΟ ευαισθητοποίηση σχετικά με την πρόσβαση των ΑμεΑ στους χώρους πολιτισμού. Μετά από πολλά χρόνια (το 2003)¹⁵⁵ ιδρύεται το *Γραφείο προσβασιμότητας ΑμεΑ* στη Διεύθυνση Μελετών Μουσείων και Πολιτιστικών κτιρίων του ΥΠΠΟ. Δημιουργείται έτσι, επιτέλους, ένας επίσημος φορέας ελέγχου του σχεδιασμού των νέων και της ανακαίνισης των υπαρχόντων κτιρίων μουσείων σύμφωνα με τις οδηγίες του ΥΠΕΧΩΔΕ. Αξίζει να σημειωθεί ότι και τα δύο προαναφερθέντα γραφεία (στο ΥΠΕΧΩΔΕ και στο ΥΠΠΟ) ιδρύθηκαν χάρη στις πρωτοβουλίες και το ενδιαφέρον μεμονωμένων υπαλλήλων, οι οποίοι πάλεψαν να επιβάλλουν το δικαίωμα των ΑμεΑ στην αυτόνομη διακίνηση και πλήρη πρόσβαση στους δημόσιους (τουλάχιστον) χώρους.

3.1.3 Η ανάληψη των Ολυμπιακών και Παραολυμπιακών αγώνων και το Ευρωπαϊκό έτος ΑμεΑ

Η ανάληψη από τη χώρα μας των Ολυμπιακών και Παραολυμπιακών αγώνων του 2004 και η ανακήρυξη του 2003 ως *Ευρωπαϊκού Έτους Ατόμων με Αναπηρία*, βοή-

¹⁵⁴ Με το Ν.2831/2000 (ΓΟΚ) άρθρο 28. Βέβαια η κείμενη νομοθεσία δεν έχει εφαρμοσθεί ακόμη σε πάρα πολλά από αυτά τα κτίρια, παρόλο που το ΥΠΠΟ με το Ν.3057/2002 επιβάλλει σε όλα τα δημόσια κτίρια και τα κτίρια συνάθροισης κοινού των Ολυμπιακών πόλεων να εξασφαλίσουν την οριζόντια και κατακόρυφη προσπέλαση των χώρων τους από ΑμεΑ ως την 31-12-2003. Τουλάχιστον υπάρχει καταγεγραμμένη η υποχρέωση και μπορούν να την επικαλεσθούν οι ενδιαφερόμενοι. Περισσότερα στο παράρτημα Α.

¹⁵⁵ Η ίδρυση του γραφείου αυτού εντάχθηκε στο σχέδιο δράσης του ΥΠΠΟ για το 2003 Ευρωπαϊκό Έτος για τα ΑμεΑ. Βλ. §3.1.4.

θηκε ώστε να ενεργοποιηθεί το επίσημο κράτος και να γίνουν κάποιες ενέργειες για την άρση των εμποδίων και για την ενημέρωση της κοινωνίας γύρω από θέματα αναπηρίας.

Η Γενική Γραμματεία Ολυμπιακών Αγώνων του ΥΠΠΟ συνεργάστηκε με την V.S.A. Hellas στο πρόγραμμα «*Τέχνη χωρίς Φραγμούς*». Σκοπός του προγράμματος ήταν η προώθηση της μεγαλύτερης συμμετοχής των ΑμεΑ στην τέχνη και την πολιτιστική ζωή μέσω πρακτικών βελτιώσεων των χώρων, εκπαίδευση του προσωπικού των πολιτιστικών οργανισμών και οργάνωσης των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Στο πλαίσιο του προγράμματος αυτού έγινε το 2003 μία έρευνα σε 50 πολιτιστικούς χώρους (μουσεία, θέατρα, πινακοθήκες κ.τ.λ.), από κλιμάκιο ατόμων με και χωρίς αναπηρίες. Τα άτομα αυτά διενεργούσαν αυτοψίες και συμπλήρωναν λεπτομερή ερωτηματολόγια, καταγράφοντας έτσι την πραγματική κατάσταση κάθε χώρου (λ.χ. μπορεί να υπήρχε χώρος υγιεινής ειδικά διαμορφωμένος για ΑμεΑ, αλλά κατά την επίσκεψη να ήταν κλειδωμένος και κλειστός για το κοινό). Τα επιμέρους συμπεράσματα της έρευνας δημοσιοποιήθηκαν από το γραφείο προσβασιμότητας του ΥΠΠΟ. Επίσης στο πλαίσιο του προγράμματος «*Τέχνη χωρίς Φραγμούς*», οργανώθηκε τον Μάρτιο του 2003 από την V.S.A. το «*Ευρωπαϊκό εκπαιδευτικό σεμινάριο για την πρόσβαση στην τέχνη και τον πολιτισμό*», το οποίο παρακολούθησαν εκπρόσωποι πολιτιστικών οργανισμών και εκπρόσωποι συλλόγων ΑμεΑ. Αναλύθηκαν οι αρχές της καθολικής πρόσβασης και παρουσιάστηκαν παραδείγματα άρσης των εμποδίων σε πολιτιστικούς φορείς της Ευρώπης.

Με αφορμή και πάλι το *Ευρωπαϊκό Έτος Ατόμων με Αναπηρία 2003* και την προετοιμασία για τους Ολυμπιακούς και Παραολυμπιακούς αγώνες του 2004, το ΥΠΠΟ διοργάνωσε (τον Οκτώβριο του 2003) ένα ευρωπαϊκό συνέδριο με θέμα «*Πρόσβαση ατόμων με αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού*». Σε μία στιγμή που όλοι οι ενδιαφερόμενοι φορείς και σωματεία είχαν ενεργοποιηθεί, δόθηκε η ευκαιρία να «*προσεγγισθούν τα ζητήματα της αναπηρίας και της προσβασιμότητας με σφαιρικό τρόπο και να φωτιστούν οι διαφορετικές παράμετροι που αφορούν στην άρση των διακρίσεων*»¹⁵⁶, να

¹⁵⁶ Από τον πρόλογο της οργανωτικής επιτροπής στο Τοιτούρη (2004, 17).

γίνει μια γόνιμη ανταλλαγή απόψεων και να παρουσιαστούν υποδειγματικές εφαρμογές. Το συνέδριο βοήθησε να γίνει μια πιο συστηματική καταγραφή της ελληνικής πραγματικότητας και να έρθουν σε επαφή οι εκπρόσωποι των πολιτιστικών φορέων και οι εκπρόσωποι του αναπηρικού κινήματος. Αμέσως μετά την ολοκλήρωση του Συνεδρίου κοινοποιήθηκε το *σχέδιο δράσης του ΥΠΠΟ για το Ευρωπαϊκό Έτος Ατόμων με Αναπηρία 2003*¹⁵⁷ με τους εξής στόχους:

- Να εκδοθούν τα Πρακτικά του Συνεδρίου.
- Να οργανωθούν επιμορφωτικά σεμινάρια υπαλλήλων του ΥΠΠΟ με θέματα «Αρχές σχεδιασμού εκπαιδευτικών προγραμμάτων» και «Συμπεριφορά και διευκολύνσεις για ΑμεΑ σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους».
- Να πραγματοποιηθεί σειρά ξεναγήσεων και ειδικά εκπαιδευτικά προγράμματα σε μαθητές σχολείων ειδικής αγωγής.
- Να δημιουργηθούν «απτικοί χώροι» στα μεγάλα μουσεία των Ολυμπιακών πόλεων.
- Να βελτιωθεί η προσβασιμότητα των αρχαιολογικών χώρων και μνημείων στις Ολυμπιακές πόλεις.
- Να γίνει προσβάσιμος ο διαδικτυακός τόπος του ΥΠΠΟ.
- Να λειτουργήσει το γραφείο προσβασιμότητας του ΥΠΠΟ.

Στις αρχές του 2004 εκδόθηκαν και οδηγίες προς τους υπαλλήλους του ΥΠΠΟ για την διευκόλυνση των ΑμεΑ κατά την επίσκεψή τους σε χώρους πολιτισμού¹⁵⁸.

Κάποια από τα σημεία του σχεδίου δράσης του ΥΠΠΟ έμειναν στα χαρτιά (όπως η δημιουργία απτικών χώρων) και κάποιοι από τους στόχους δεν μπορούσαν να επιτευχθούν σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα (όπως η εκπαίδευση του συνόλου του προσωπικού). Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι το 2004 πραγματοποιήθηκε, μετά από 20 χρόνια¹⁵⁹ αγώνων μεταξύ των υπέρμαχων της προσβασιμότητας και των αρχαιολόγων, ένας στόχος-δώρο σε όλα τα άτομα με κινητικά προβλήματα: έγινε

¹⁵⁷ Έγγραφο με Α.Π. 41462/ 19-11-2003. Βλέπε παράρτημα Ε.

¹⁵⁸ Έγγραφο με Α.Π. 185/ 12-01-2004. Βλέπε παράρτημα Ε.

¹⁵⁹ Καλαντιδής (2004, 107).

δυνατή για όλους η φυσική πρόσβαση στον Βράχο της Ακροπόλεως των Αθηνών¹⁶⁰. Εγκαταστάθηκε ένας ανοιχτός ανελκυστήρας στη βόρεια κλιτύ του Βράχου. Στο υφιστάμενο (παλαιό) μουσείο Ακροπόλεως τοποθετήθηκε ένα μικρό αναβατήριο και κατασκευάστηκαν δύο προσβάσιμοι χώροι υγιεινής. Βέβαια η διαμόρφωση των πεζοδρόμων της Διονυσίου Αρεοπαγίτου και της Αποστόλου Παύλου με ανώμαλους κυβόλιθους και οι αντιρρήσεις στη δημιουργία προσπελάσιμων διαδρόμων πάνω στο Βράχο, κάνουν κουραστική την επίσκεψη για έναν χρήστη αμαξιδίου.

Είναι όμως φανερό πως κατά την περίοδο 2003-2004 έγινε ένα βήμα προς τα εμπρός στο διάλογο για την προσβασιμότητα, και ευαισθητοποιήθηκαν ως ενός σημείου οι αρμόδιοι φορείς.

Επ' ευκαιρία άλλωστε των Ολυμπιακών και Παραολυμπιακών αγώνων, πολλά μουσεία έκαναν ριζική ανακαίνιση. Στο πλαίσιο των εργασιών αυτών, δόθηκαν από το γραφείο προσβασιμότητας του ΥΠΠΟ οδηγίες για τη βελτίωση της φυσικής πρόσβασης στους χώρους τους. Επειδή όμως δεν υφίσταται έλεγχος της εφαρμογής των οδηγιών αυτών, συχνά τα αποτελέσματα δεν ήταν ικανοποιητικά (ως ενός βαθμού φταίει και η άγνοια των μηχανικών για τις προδιαγραφές ενός προσβάσιμου χώρου). Δεδομένου επίσης ότι πολλά από τα μουσεία της χώρας μας στεγάζονται σε κτίρια ιστορικής αξίας, δεν ήταν πάντα εύκολο να γίνουν επεμβάσεις. Όμως παραδείγματα όπως η ανακαίνιση του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου, αποδεικνύουν πως δεν είναι αδύνατο να συνδυαστεί η απαίτηση για φυσική πρόσβαση με την απαίτηση για σεβασμό ενός ιστορικού κτιρίου. Φτάνει να υπάρχει εφευρετικότητα και να γίνουν εκατέρωθεν μικρές παραχωρήσεις. Για την αποτελεσματικότητα ή όχι των ανακαινίσεων, όπως και για την υφιστάμενη κατάσταση των ελληνικών μουσείων θα αναφερθούμε παρακάτω.

¹⁶⁰ Χαρακτηριστική για τη σημασία του επιτεύγματος είναι η φράση του κυρίου Γ. Βαρδακαστάνη σχετικά με τις τεχνικές λύσεις για την προσβασιμότητα «... αν ο άνθρωπος πήγε στο φεγγάρι, μπορεί να πάει και στην Ακρόπολη», στο συνέδριο που έγινε ένα χρόνο πριν την κατασκευή του ανελκυστήρα (Βαρδακαστάνης 2004, 25).

3.2 Εκτίμηση της υπάρχουσας κατάστασης

Παρόλη την μεγάλη πρόοδο που έχει γίνει στη συζήτηση περί προσβασιμότητας σε επίπεδο φορέων και εκπροσώπων του αναπηρικού κινήματος, η εφαρμογή των αρχών της αυτόνομης διακίνησης και των ίσων ευκαιριών στα ελληνικά μουσεία απέχει πολύ από το ιδανικό. Υπάρχει κάποια πρόνοια, η οποία σε μεγάλο βαθμό εξαντλείται στη θεσμοθέτηση της δωρεάν εισόδου για τα ΑμεΑ¹⁶¹. Βέβαια, ανάλογα με το ενδιαφέρον που έδειξαν οι υπεύθυνοί του για βελτίωση των παροχών του και ανάλογα με το κτίριο στο οποίο στεγάζεται, το κάθε μουσείο παρουσιάζει διαφορετικά προβλήματα στην προσβασιμότητά του.

Στο πλαίσιο αυτής της εργασίας έγινε αυτοψία σε τρία συμβατικά μουσεία (Εθνικό Αρχαιολογικό, Κυκλαδικής Τέχνης και Βυζαντινό-Χριστιανικό) και στο Μουσείο Αφής του Φάρου Τυφλών, το οποίο είναι μοναδικό στο είδος του στην Ελλάδα. Τα αποτελέσματα της αυτοψίας περιγράφονται παρακάτω.

3.2.1 Το Εθνικό Αρχαιολογικό μουσείο

Το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο παρέχει, στο μεγαλύτερο κομμάτι του, υποδειγματικές δυνατότητες εισόδου και κίνησης σε άτομα που κινούνται με αμαξίδιο. Κατά την πρόσφατη εκτεταμένη ανακαίνισή του, δημιουργήθηκε μία νέα παράπλευρη είσοδος - πλήρως ενταγμένη στην όψη του ιστορικού κτιρίου - η οποία επικοινωνεί με την οδό Βασιλέως Ηρακλείου μέσω γέφυρας και με τον περιβάλλοντα χώρο μέσω ράμπας με κλίση 5% και πλατύσκαλα ανά διαστήματα. Επίσης στον περιβάλλοντα χώρο, κοντά στην αρχή της ράμπας, παρέχονται θέσεις στάθμευσης για οχήματα ΑμεΑ. Στο εσωτερικό του μουσείου - με ευφυή τρόπο και με ελάχιστη παρέμβαση στο ιστορικό κτίριο¹⁶² - κατασκευάστηκαν δύο ανελκυστήρες. Ο ένας (ο οποίος χωράει μέχρι 5 άτομα σε αμαξίδια) συνδέει το ισόγειο με τον εκθεσιακό χώρο του ορόφου και με την υπηρεσιακή αυλή στο υπόγειο. Ο δεύτερος ανελκυστήρας είναι μικρότερος και συνδέει το ισόγειο με το αίθριο του αναψυκτηρίου στο υπόγειο. Στο αίθριο αυτό, γύρω από το οποίο βρίσκονται το πωλητή-

¹⁶¹ Βέβαια είναι σχετικό πώς αποδεικνύεται πως κάποιος δικαιούται αυτή την παροχή.

¹⁶² Με εκμετάλλευση της ύπαρξης των αιθρίων στο κέντρο του κτιρίου.

ριο και οι χώροι υγιεινής για το κοινό, μπορεί να φτάσει κανείς και με αναβατόριο κλίμακας από τον χώρο της κύριας εισόδου. Φυσικά στους χώρους υγιεινής περιλαμβάνεται και ένας χώρος για ΑμεΑ. Όπου αλλού μέσα στο κτίριο υπήρχε κάποια μικρή υψομετρική διαφορά κατασκευάστηκαν μικρές ράμπες και στην υπερυψωμένη είσοδο της αίθουσας της Θήρας, τοποθετήθηκε αναβατόριο.

Η θετική εντύπωση από τις προαναφερθείσες παρεμβάσεις μειώνεται λόγω της παράλειψης βελτίωσης της κύριας εισόδου του κτιρίου, στην οποία φτάνει κανείς από μία κλίμακα με φάρδος 15μ. και παράπάνω από δέκα λευκά, μαρμάρινα σκαλοπάτια. Η έλλειψη σαφούς σήμανσης της άκρης κάθε σκαλοπατιού με ειδική αντιολισθητική λωρίδα σε χρωματική αντίθεση με το μάρμαρο και η παράλειψη τοποθέτησης χειρολισθήρων, καθιστούν το κλιμακοστάσιο αυτό κουραστικό για τα άτομα με μειωμένη αντοχή, μέτρια κινητικά προβλήματα ή αστάθεια και επικίνδυνο για τα άτομα με προβλήματα όρασης (αλλά και τους υπόλοιπους επισκέπτες) ειδικά τις ημέρες με έντονη ηλιοφάνεια ή με βροχή.

Στον εκθεσιακό χώρο τα πλάτη οδεύσεων ανάμεσα στα εκθέματα είναι παντού ικανοποιητικά. Τα περισσότερα εμπόδια είναι ανιχνεύσιμα από τυφλούς που κινούνται με μπαστούνι, εκτός από την αίθουσα της Θήρας, στην οποία τα εκθέματα έχουν τοποθετηθεί σε ανοιχτόχρωμες επιφάνειες με σκουρόχρωμο κεντρικό πόδι πάνω σε εξίσου σκούρο δάπεδο, και το ύψος τους σε κάποιες περιπτώσεις ξεπερνά τα 70εκ. Αυτό τις καθιστά δύσκολα ανιχνεύσιμες με μπαστούνι, ενώ οι αιχμηρές τους ακμές και η σχετική στενότητα των μεταξύ τους περασμάτων αυξάνουν τη πιθανότητα ελαφρού τραυματισμού. Επίσης σε μερικά σημεία του μουσείου έχουν χρησιμοποιηθεί προστατευτικά διαχωριστικά από γυαλί για να κρατούν τους επισκέπτες σε απόσταση ασφαλείας από μεγάλα κι ευαίσθητα γλυπτά (λ.χ. στον «τζόκεϊ του Αρτεμισίου»). Αυτά είναι δύσκολα αντιληπτά κι επικίνδυνα για τα άτομα με μειωμένη όραση, τα παιδιά και τους αφηρημένους.

Σε κάποιες από τις επιμέρους εκθέσεις (λ.χ. στην έκθεση χαλκών) οι νέες προθήκες λαμβάνουν υπόψη τα διάφορα ύψη θέασης, διαθέτουν κεκλιμένα επίπεδα για την τοποθέτηση λεπτών αντικειμένων και φωτίζονται ικανοποιητικά. Παρατηρείται πως όπου, για λόγους προληπτικής συντήρησης, τα αντικείμενα πρέπει να έχουν

χαμηλό φωτισμό, έχει ληφθεί μέριμνα να μην υπάρχει μεγάλη αντίθεση με τον γενικό φωτισμό της αίθουσας, ενώ ταυτόχρονα οι πινακίδες φωτίζονται ικανοποιητικά.

Η χρωματική αντίθεση δαπέδου, τοίχων και βάσεων δεν είναι παντού η ίδια. Αλλού το δάπεδο είναι από σκούρο υλικό και ξεχωρίζει από τα κάθετα στοιχεία (όπως στη συλλογή χαλκών), αλλού έχουν επιλεγεί σκούρα χρώματα για τους τοίχους και προβάλλονται ικανοποιητικά τα εκθέματα (όπως στην αίθουσα με τον «τζόκεϊ του Αρτεμισίου»), ενώ σε κάποια σημεία οι βάσεις, το δάπεδο και τα εκθέματα είναι από λευκό μάρμαρο και οι τοίχοι είναι επίσης λευκοί, δυσκολεύοντας τον διαχωρισμό αντικειμένων και επιφανειών (όπως στην τελευταία αίθουσα των γλυπτών που οδηγεί στο κλιμακοστάσιο προς τον πρώτο όροφο). Αυτό το τελευταίο φαινόμενο παρατηρείται μάλλον στις αίθουσες στις οποίες έγιναν οι μικρότερες επεμβάσεις. Πάντως το υλικό όλων των δαπέδων είναι ολισθηρό και δεν διαφοροποιείται όταν πλησιάζει κανείς σε κλιμακοστάσιο ή άλλα εμπόδια, ώστε να αντιλαμβάνονται τον κίνδυνο τα άτομα με μειωμένη όραση και οι τυφλοί.

Οι λεζάντες των αντικειμένων και οι πληροφοριακές πινακίδες είναι συνήθως τοποθετημένες σε ύψος κατάλληλο για άτομα σε αμαξίδιο, αλλά και όρθιους, όμως το μέγεθος των γραμμάτων και το υλικό πάνω στο οποίο τοποθετούνται, τις κάνει κάποιες φορές δύσκολα αναγνώσιμες. Η σήμανση των χώρων είναι ανεπαρκής, ο επισκέπτης δύσκολα προσανατολίζεται όταν θέλει να φτάσει σε κάποια συγκεκριμένη αίθουσα ή να βρει την έξοδο. Η επιλογή ημιδιαφανούς plexiglas για το σχεδιάγραμμα των χώρων του μουσείου στην είσοδο το καθιστά αόρατο για τους περισσότερους.

Παρατηρείται μεγάλη έλλειψη καθισμάτων στους εκθεσιακούς χώρους, οι ελάχιστοι πάγκοι κοντά στις εξόδους είναι συνεχώς κατειλημμένοι. Στην αίθουσα της Θήρας κάποιες από τις επιφάνειες που διατρέχουν τον χώρο και περνάνε μπροστά από εκθέματα και πινακίδες, χρησιμοποιούνται συχνά ως καθίσματα από κουρασμένους επισκέπτες. Σε αυτό συμβάλλει το γεγονός ότι στην αίθουσα αυτή υπάρχουν δύο οθόνες, τοποθετημένες σε αυτόν τον συνεχή πάγκο – δηλαδή πολύ χαμηλά για να είναι ικανοποιητικά ορατές από την όρθια θέση – και χωρίς καθίσματα

για να παρακολουθήσει κανείς άνετα τις προβολές. Επιπλέον αν κάποιος στέκεται μπροστά στις εισαγωγικές πινακίδες ή στις πρώτες προθήκες του χώρου, αναγκαστικά μπαίνει ανάμεσα στους θεατές και την προβολή, δυσχεραίνοντας ακόμη περισσότερο την παρακολούθησή της.

Ως προς τη σωστή σήμανση, πρέπει επίσης να αναφερθεί, ότι οι προβολές της αίθουσας της Θήρας δεν έχουν ήχο, ενώ πρόκειται για κάποια εκπομπή με συνεντεύξεις σχετικά με το Ακρωτήρι και τις ανασκαφές που γίνονται εκεί¹⁶³. Όμως πουθενά δεν υπάρχει κάποια πινακίδα που να ενημερώνει ότι η προβολή δεν έχει ήχο. Έτσι οι κωφοί πιστεύουν πώς η ταινία έχει ήχο και αυτοί χάνουν ένα μέρος της πληροφορίας, ενώ οι ακούοντες νομίζουν ότι κάποια σύνδεση έχει χαλάσει. Η έλλειψη σήμανσης προκαλεί αν μη τι άλλο αμηχανία στους επισκέπτες. Σημαντική παράλειψη είναι και η έλλειψη φωτεινού συναγερμού (σε συνδυασμό με τον ηχητικό), μία παροχή απολύτως απαραίτητη για την ασφάλεια των ατόμων με προβλήματα ακοής.

Πρέπει να αναφερθεί πώς στο Μουσείο εργάζονται ως μόνιμοι υπάλληλοι δύο κωφά άτομα (μία αρχαιολόγος και μία συντηρήτρια). Ως εκ τούτου γίνονται ξεναγήσεις στους κωφούς επισκέπτες. Χάρη στις πρωτοβουλίες της αρχαιολόγου κυρίας Κοκκέβη-Φωτίου - και πολύ πριν ιδρυθεί το τμήμα εκπαιδευτικών προγραμμάτων του Μουσείου¹⁶⁴ - ξεκίνησε το 1998 το εκπαιδευτικό πρόγραμμα για κωφά παιδιά με τον τίτλο «Το μάτι ακούει»¹⁶⁵. Ένα πρωτοποριακό πρόγραμμα, το οποίο επαναλαμβάνεται κάθε χρόνο, για κωφούς μαθητές όλων των ηλικιών καθώς και κωφούς απόφοιτους από το εξωτερικό.

Στα εκπαιδευτικά προγράμματα για όλα τα παιδιά, που οργανώνει το νεοσυσταθέν τμήμα εκπαιδευτικών προγραμμάτων του Μουσείου, συμμετέχουν συχνά ομάδες παιδιών από ειδικά σχολεία (κυρίως με κινητικά προβλήματα και νοητική υστέρηση).

¹⁶³ Αποτελεί τακτική του Μουσείου, όπως έγινε γνωστό, για να μην αποσπάται η προσοχή των επισκεπτών.

¹⁶⁴ Το τμήμα αυτό συστάθηκε το 2004 και ξεκίνησε τα προγράμματα στα τέλη του 2005.

¹⁶⁵ Κοκκέβη-Φωτίου (2004, 200-203).

Τέλος δίνεται η δυνατότητα, κατόπιν συνεννόησης, να επισκεφθούν το μουσείο ομάδες ατόμων με προβλήματα όρασης (συνήθως με συνοδούς) και να τους επιτραπεί να αγγίζουν, φορώντας ειδικά γάντια αφής, 10-15 επιλεγμένα γλυπτά από την έκθεση. Σημειώνεται όμως, πως δεν υπάρχει πληροφοριακό υλικό σε Braille.

3.2.2 Το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης

Το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης είναι ένας χώρος τον οποίον δεν είναι αδύνατο να επισκεφθεί ένα ΑμεΑ, όμως ανάλογα με το είδος της αναπηρίας, θα αντιμετωπίσει κάποια προβλήματα. Η κύρια είσοδος του (επί της οδού Νεοφύτου Δούκα) έχει τέσσερα σκαλοπάτια και διαθέτει μεν ράμπα, όμως η κλίση της (~20% !!) δεν επιτρέπει σε κανένα άτομο με αμαξίδιο να την χρησιμοποιήσει. Αυτό ως ενός σημείου αντισταθμίζεται από την μεγάλη προθυμία του προσωπικού να βοηθήσει την είσοδο ατόμων σε αμαξίδιο, όμως σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί να αποτελέσει μόνιμη λύση. Σε περιπτώσεις που επισκέπτονται το μουσείο μετά από συνεννόηση ομάδες ατόμων σε αμαξίδια, τους επιτρέπεται συνήθως να εισέλθουν στο χώρο του υπόγειου χώρου στάθμευσης και από εκεί να μουν κατευθείαν στον χώρο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων ή να χρησιμοποιήσουν τον ανελκυστήρα για να επισκεφθούν τους άλλους χώρους των εκθέσεων. Το κλιμακοστάσιο της κύριας εισόδου διαθέτει έναν χειρολισθήρα και δεν είναι ιδιαίτερα δύσκολο για ένα άτομο με μειωμένη αντοχή ή αστάθεια να ανέβει τα τέσσερα σκαλοπάτια. Ο χώρος υποδοχής, το αναψυκτήριο, το πωλητήριο αντιγράφων και η είσοδος στον ανελκυστήρα είναι ισόπεδα, χωρίς ενδιάμεσα σκαλοπάτια. Όμως ο χώρος των περιοδικών εκθέσεων βρίσκεται τέσσερα σκαλοπάτια ψηλότερα, χωρίς χειρολισθήρα και χωρίς αναβατόριο ή ράμπα.

Ο ανελκυστήρας είναι μικρότερος από τις σημερινές προδιαγραφές, γιατί το κτίριο κατασκευάστηκε το 1985. Ένα άτομο με συμβατικό αμαξίδιο χωρά μεν να μπει, κινδυνεύει όμως να τραυματίσει τα χέρια του (με τα οποία κινεί τις ρόδες) στο άνοιγμα της πόρτας. Στο εσωτερικό δεν μπορεί να στρίψει για να πατήσει τα κουμπιά επιλογής ορόφου και βγαίνει με δυσκολία γιατί πρέπει να κινηθεί ανάποδα και να περάσει από το πολύ στενό άνοιγμα της πόρτας. Αν λοιπόν επισκεφθεί το μουσείο μια ομάδα ατόμων με αμαξίδια, θα πρέπει να ανέβουν στους ορόφους έ-

νας-ένας με τη βοήθεια συνοδών. Σημειώνεται πώς ο ανελκυστήρας δεν έχει ηχητική αναγγελία των ορόφων, ούτε κομβία σε Braille.

Οι χώροι υγιεινής βρίσκονται σε όροφο και η πόρτα τους έχει επίσης διαστάσεις οριακές για τη διέλευση αμαξιδίου, όμως η δυνατότητα αυτή δεν υφίσταται γιατί έχει τοποθετηθεί μηχανισμός επαναφοράς ο οποίος εμποδίζει την πόρτα να ανοίξει πλήρως μειώνοντας απαγορευτικά το πλάτος της. Επίσης ο μηχανισμός αυτός απαιτεί πολύ μεγάλη μυϊκή δύναμη, δυσκολεύοντας ακόμη κι έναν υγιή να ανοίξει την πόρτα, πόσο μάλλον οποιοδήποτε άτομο με μειωμένη αντοχή, αστάθεια, ακρωτηριασμό ή χρήστη βακτηριών. Μέσα στο χώρο υγιεινής υπάρχει μεγάλη στενότητα χώρου και είναι δύσκολο να κινηθεί κάποιος που αντιμετωπίζει κινητικά προβλήματα, ειδικά αν χρειάζεται τη βοήθεια συνοδού.

Το ισόγειο της νέας πτέρυγας στο μέγαρο Σταθάτου είναι προσβάσιμο μέσω του αίθριου του κυρίως μουσείου, όμως στον ανελκυστήρα του μεγάρου δεν χωράνε άτομα με αμαξίδια για να επισκεφθούν το χώρο περιοδικών εκθέσεων στον όροφο.

Ο εκθεσιακός χώρος έχει πολύ ψηλές προθήκες (με βάση περίπου στο 1,00μ.), μέσα στις οποίες με δυσκολία μπορεί να κοιτάξει ένα παιδί ή ένα άτομο σε αμαξίδιο. Επίσης οι επίτοιχες προθήκες εξέχουν από τον τοίχο κατά 50 – 60εκ., χωρίς προειδοποιητικό εμπόδιο χαμηλότερα από το 1,00μ., καθιστώντας τις επικίνδυνες για έναν τυφλό που κινείται με μπαστούνι. Η χρωματική αντίθεση τοίχων και δαπέδου είναι έντονη και εύκολα αντιληπτή, όμως δεν υπάρχει προειδοποιητική σήμανση για εμπόδια και αλλαγές επιπέδων.

Ο φωτισμός είναι σχετικά χαμηλός και προέρχεται εν μέρει από προβολείς πάνω από το κεφάλι του παρατηρητή της προθήκης, δημιουργώντας σκιές στις επεξηγηματικές λεζάντες των εκθεμάτων.

Τα πλάτη όδευσης δεν είναι πολύ μικρά, όμως σε περίπτωση μιας ομαδικής επίσκεψης μπορεί να εμποδίζεται η διέλευση των υπόλοιπων επισκεπτών σε κάποια σημεία. Δεν υπάρχουν καθιστικά -βέβαια οι όροφοι του κεντρικού κτιρίου δεν είναι ιδιαίτερα μεγάλοι- αλλά θα ήταν χρήσιμο να μπορούσε κανείς να ξεκουραστεί για λίγο πριν επισκεφθεί τον επόμενο όροφο.

Στα εκπαιδευτικά προγράμματα παίρνουν μέρος και ομάδες από ειδικά σχολεία (παιδιά με νοητική υστέρηση, παιδιά κωφά και παιδιά τυφλά). Κατόπιν συνεννόησης μπορεί να γίνει ειδική ξενάγηση σε ομάδες τυφλών ατόμων, στα οποία προσφέρονται αντίγραφα για απτική εξέταση – τα πρωτότυπα δεν βγαίνουν από τις προθήκες ούτε για απτική εξέταση με γάντια αφής. Δεν υπάρχει πληροφοριακό υλικό σε Braille, ούτε κάποιος υπάλληλος γνώστης της Νοηματικής (παρόλο που στο μουσείο εργάζεται κάποιο άτομο με μειωμένη ακοή).

3.2.3 Το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο

Το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο έχει αρκετά ικανοποιητικές παροχές για ΑμεΑ, τις οποίες πρόκειται να βελτιώσει περαιτέρω στο πλαίσιο του προγράμματος ACCU¹⁶⁶. Όμως το πρόγραμμα αυτό θα αναλυθεί παρακάτω.

Η είσοδος από την λεωφόρο Βασιλίσσης Σοφίας στο κτίριο υποδοχής του μουσείου γίνεται μέσω ενός κατηφορικού περάσματος, χωρίς σκαλοπάτια αλλά με αρκετά μεγάλη κλίση. Στο χώρο του εκδοτηρίου εισιτηρίων και του πωλητηρίου φτάνει κανείς περνώντας από μια σχετικώς στενή πόρτα, η οποία όμως είναι αυτόματη-συρόμενη και έτσι δεν δημιουργεί ιδιαίτερα προβλήματα προσπέλασης. Μπροστά στον πάγκο του εκδοτηρίου δεν υπάρχει πολύς χώρος και σε περίπτωση συνωστισμού θα είναι ίσως δύσκολο για έναν χρήστη αμαξιδίου να στρίψει για να βγει από τη δεύτερη πόρτα που οδηγεί κατευθείαν στην αυλή. Επιπλέον δεν υπάρχει ανελκυστήρας που να συνδέει το ισόγειο με τον όροφο, όπου βρίσκεται το Γραφείο Εξυπηρέτησης Κοινού.

Το παλιότερο κτίριο του μουσείου (στο οποίο φιλοξενούνται προσωρινά περιοδικές εκθέσεις) είναι το *μέγαρο Γλίτσια* της Δούκισσας της Πλακεντίας, το οποίο κτίστηκε το 1848 και διαμορφώθηκε σε εκθεσιακό χώρο το 1928. Είναι απροσπέλαστο για τα άτομα με κινητικά προβλήματα γιατί σε αυτό φτάνει κανείς από την χαλίκωστη αυλή, και δεν υπάρχει ράμπα που να οδηγεί στο ελαφρώς υπερυψωμένο ισόγειο, ούτε ανελκυστήρας για να ανέβει κανείς στον όροφο – στον οποίο οδηγούν δύο στενά και απότομα κυκλικά κλιμακοστάσια.

¹⁶⁶ Access to Cultural Heritage (ACCU), βλέπε §3.3.3.

Οι νέοι εκθεσιακοί χώροι του μουσείου (δεξιά κι αριστερά από το ιστορικό κτίριο) αποπερατώθηκαν πρόσφατα (1999) και εκτείνονται στο μεγαλύτερο μέρος τους κάτω από την επιφάνεια του εδάφους. Αναπτύσσονται σε πολλαπλά επίπεδα, όμως υπάρχουν ανελκυστήρες που συνδέουν κάθε επίπεδο με το επόμενο¹⁶⁷. Κάθε ένας από αυτούς τους ανελκυστήρες (συνολικά τέσσερις σε κάθε πτέρυγα) χωράει τουλάχιστον τρία άτομα σε αμαξίδια. Είναι ενδιαφέρον πως, παρά την περίπλοκη ανάπτυξη των επιπέδων, τα άτομα με αμαξίδια μπορούν να επισκεφθούν την έκθεση ακολουθώντας την ίδια διαδρομή με κάθε άλλον επισκέπτη, χωρίς να χρειάζεται να χρησιμοποιούν τον κεντρικό ανελκυστήρα, ο οποίος βρίσκεται εκτός του εκθεσιακού χώρου. Ο ανελκυστήρας αυτός συνδέει το κατώτατο επίπεδο της έκθεσης με την έξοδο, ενώ εξυπηρετεί και άλλους χώρους του μουσείου. Το μειονέκτημα που μπορεί να παρατηρήσει κανείς, είναι πως σε περίπτωση κινδύνου τα άτομα με κινητικά προβλήματα που βρίσκονται σε κάποιο από τα ενδιάμεσα εκθεσιακά επίπεδα θα χρειαστεί να χρησιμοποιήσουν δύο διαφορετικούς ανελκυστήρες για να φτάσουν την έξοδο. Πρέπει να σημειωθεί όμως ότι το προσωπικό φύλαξης έμοιαζε καλά ενημερωμένο για τις παροχές του μουσείου και έγινε γνωστό πως υπάρχει λεπτομερές σχέδιο εκκένωσης των χώρων σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης.

Το δάπεδο του εκθεσιακού χώρου είναι από σκουρόχρωμο ξύλο με περίπλοκο σχέδιο, το οποίο μπορεί να μπερδεύει τα άτομα με προβλήματα όρασης. Όμως το σημείο συνάντησής του με τους ανοιχτόχρωμους τοίχους ορίζεται σαφώς από μια μαύρη διαχωριστική λωρίδα, διευκολύνοντας την οπτική αντίληψη του χώρου και όπου υπάρχουν κλίμακες χρησιμοποιείται μονόχρωμο μάρμαρο (αν και χωρίς αντιολισθητική λωρίδα στην άκρη κάθε σκαλοπατιού). Όλα, σχεδόν¹⁶⁸, τα κλιμακοστάσια έχουν χειρολισθήρα, ο οποίος συνεχίζεται και μετά το τέλος τους, όπου το επιτρέπει ο χώρος.

¹⁶⁷ Μόνο ένας μικρός χώρος (ο οποίος φιλοξενεί την ενότητα «Τόπος αναπόδρασης») βρίσκεται λίγο χαμηλότερα από το τελευταίο επίπεδο της έκθεσης, χωρίς να συνδέεται μαζί του με ράμπα ή αναβατόριο. Δεδομένου όμως ότι μπορεί κανείς να σταθεί σε ένα πλάτωμα και να κοιτάξει από μικρή απόσταση τα ογκώδη, σχετικά, εκθέματα, αντισταθμίζεται κάπως το πρόβλημα.

¹⁶⁸ Παρατηρήθηκε πως σε μία κλίμακα υπήρχε χειρολισθήρας μόνο στο ξεκίνημά της και σταματούσε απότομα λόγω κάποιας αλλαγής στο αρχικό σχέδιο.

Τα πλάτη οδεύσεων μεταξύ των εκθεμάτων είναι ικανοποιητικά και όλοι οι επισκέπτες μπορούν να κινούνται με άνεση. Όμως σε πολλά εκθέματα και πινακίδες παρεμβάλλεται μεταξύ της βάσης τους και του δαπέδου ένα χοντρό φύλλο από μέταλλο, το οποίο έχει πάντοτε διαστάσεις μεγαλύτερες από το έκθεμα (και ορίζει την απόσταση που πρέπει να κρατά ο επισκέπτης από το αντικείμενο). Το φύλλο αυτό δεν είναι ανιχνεύσιμο από το μπαστούνι που χρησιμοποιούν οι τυφλοί, κι επιπλέον δεν είναι εύκολα αντιληπτό από τους βλέποντες γιατί δεν έχει αρκετό ύψος. Το πάχος του όμως το καθιστά επικίνδυνο για να σκοντάψουν οι επισκέπτες, ειδικά αν προσπαθούν να πλησιάσουν για να διαβάσουν κάποια πινακίδα, κοιτώντας στο ύψος του κειμένου κι όχι χαμηλά.

Στον μεγαλύτερο χώρο του τελευταίου επιπέδου εκτίθενται (εκτός των άλλων) οι αμφιπρόσωπες ξύλινες εικόνες. Έχει επιλεγεί να στερεωθεί η κάθε εικόνα σε μία επιφάνεια από διαφανές plexiglas, οποία στέκεται ελεύθερα μέσα στον χώρο, ξεκινά από το δάπεδο και υψώνεται ως τα 3,00μ. Αυτός ο τρόπος παρουσίασης είναι ι-διαιτέρως εντυπωσιακός και βοηθά να δίνει ο χώρος μια ανάλαφρη εντύπωση. Όμως είναι δύσκολο για τον επισκέπτη να αντιληφθεί τα όρια του plexiglas και κινδυνεύει να τραυματιστεί, είτε έχει προβλήματα όρασης, είτε όχι. Στον κίνδυνο αυτόν, συντελεί το γεγονός πως έχει χρησιμοποιηθεί και πάλι μεταλλικό φύλλο στη βάση της κατασκευής, καθιστώντας το σύνολο δύσκολα αντιληπτό. Αν στο κάτω μέρος της κατασκευής, τοποθετούνταν χαμηλό βάθρο (γύρω στα 20εκ.), το οποίο όριζε μια απόσταση ασφαλείας, θα μειωνόταν σημαντικά ο κίνδυνος.

Οι πληροφοριακές πινακίδες έχουν ικανοποιητικό μέγεθος γραμμάτων, και δια-βάζονται εύκολα. Όμως οι λεζάντες των εκθεμάτων δεν έχουν επαρκές μέγεθος γραμμάτων και είναι τοποθετημένες σε σημεία όπου είναι δύσκολο να διαβαστούν (λ.χ. πάνω στις χαμηλές βάσεις), ή πάνω σε υλικό που τις κάνει δύσκολα διακριτές (λ.χ. γράμματα τυπωμένα σε διαφανές αυτοκόλλητο, κολλημένα πάνω στο διαφανές plexiglas ή πάνω σε μάρμαρο).

Ο φωτισμός είναι σε κάποια σημεία ιδιαίτερα προβληματικός. Σε χώρους στους οποίους ο συνολικός φωτισμός είναι χαμηλότερος (μάλλον για λόγους προληπτικής συντήρησης), πάνω στις πληροφοριακές πινακίδες παρατηρούνται δέσμες έ-

ντονου σημειακού φωτός. Αυτό δυσκολεύει ιδιαίτερα την ανάγνωσή τους, γιατί άλλα σημεία του κειμένου είναι σκιασμένα και άλλα τόσο φωτεινά που θαμπώνουν το μάτι του αναγνώστη. Σε κάποια αντικείμενα παρατηρείται, επίσης, έντονος σημειακός φωτισμός, που δεν βοηθά στην άνετη παρατήρησή τους. Επίσης συχνά το φως πέφτει από τέτοια γωνία, που κάποιο εμπόδιο ρίχνει σκιά στο αντικείμενο ή την πινακίδα.

Δεν υπάρχουν πουθενά καθιστικά, ούτε μέσα, ούτε έξω από τους εκθεσιακούς χώρους. Αυτό κάνει την επίσκεψη κουραστική. Παρατηρήθηκε πώς οι μουσειοπαιδαγωγοί, που κάνουν συχνά ειδικές ξεναγήσεις, ενθαρρύνουν τα παιδιά να κάθονται στο δάπεδο μπροστά στο εκάστοτε έκθεμα. Αυτό δείχνει την ανάγκη όλων να είναι ξεκούραστοι για να μπορούν να συγκεντρωθούν στην έκθεση, όμως είναι ταυτόχρονα και μία πρακτική λύση για να μην εμποδίζει η πραγματοποίηση του εκπαιδευτικού προγράμματος τους υπόλοιπους επισκέπτες να δουν (έστω κι από κάποια απόσταση) τα εκθέματα.

Το Γραφείο Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του μουσείου είναι ιδιαίτερα ευαισθητοποιημένο¹⁶⁹ και ήδη από το 2000 σχεδιάζει και υλοποιεί εκπαιδευτικές δράσεις για ΑμεΑ. Είναι άξιο λόγου ότι οι δράσεις αυτές ξεκίνησαν, σε μεγάλο μέρος, από πρωτοβουλία του μουσείου να έρθει σε επαφή με αντίστοιχους φορείς. Πραγματοποιούνται προγράμματα για άτομα με κινητικά προβλήματα, για άτομα τυφλά και άτομα με νοητική υστέρηση. Κατ' εξαίρεση επιτρέπεται σε ειδικές ομάδες η απτική εξέταση γλυπτών, ψηφιδωτών και αντικειμένων μικροτεχνίας. Πρέπει επίσης να σημειωθεί πως στο μουσείο εργάζονται τρία άτομα με κινητικά προβλήματα και ένα άτομο με κώφωση.

Το Βυζαντινό και Χριστιανικό μουσείο είναι ένας ζωντανός χώρος, στον οποίο λαμβάνουν χώρα πρωτοποριακές δράσεις με στόχο την στενότερη επαφή και το διάλογο με το κοινό. Παρακάτω θα αναφερθούν οι ενέργειες που εντάσσονται στο πρόγραμμα ACCU.

¹⁶⁹ Βλ. Γκότσης (2004).

3.2.4 Το Μουσείο Αφής του Φάρου Τυφλών

Το μουσείο Αφής είναι ένα από τα πέντε ανάλογα μουσεία που υπάρχουν στον κόσμο και μοναδικό στο είδος του στην Ελλάδα. Τα εκθέματα του είναι πιστά αντιγράφα από αγάλματα, αγγεία, γλυπτά και χρηστικά αντικείμενα τα πρωτότυπα των οποίων εκτίθενται σε μουσεία της Ελλάδας και καλύπτουν από την Κυκλαδική ως την Ελληνιστική και Ρωμαϊκή περίοδο. Διαθέτει επίσης μία αίθουσα αφιερωμένη στους Ολυμπιακούς/ Παραολυμπιακούς αγώνες και ένα μικρό βυζαντινό τμήμα.

Στο τμήμα της κλασικής αρχαιότητας υπάρχει ένα πρόπλασμα του Παρθενώνα σε σμίκρυνση καθώς και ένα πρόπλασμα ολόκληρου του Βράχου της Ακροπόλεως με τα κτίρια που είχε κατά τον 5ο αιώνα π.Χ. Στο τμήμα των Ολυμπιακών/ Παραολυμπιακών αγώνων, εκτός από τα σχετικά γλυπτά, υπάρχουν ανάγλυφοι χάρτες της Αττικής με επισημάνσεις των αθλητικών εγκαταστάσεων και τα σύμβολα των Αγώνων σε ανάγλυφη αναπαράσταση. Στο βυζαντινό τμήμα οι επισκέπτες έχουν την ευκαιρία να αγγίξουν ένα ξυλόγλυπτο τέμπλο, ξυλόγλυπτες εικόνες, ιερατικά αντικείμενα και ένα πρόπλασμα βυζαντινού ναού.

Το κίνητρο για να δημιουργηθεί το μουσείο ήταν να προσφερθεί στους τυφλούς πρόσβαση στην τέχνη, να δημιουργηθεί ένας χώρος όπου δεν απαγορεύεται να αγγίζει κανείς τα εκθέματα. Γρήγορα έγινε αντιληπτό πως η ψηλάφηση αντικειμένων παρέχει ίσες ευκαιρίες παρατήρησης και αισθητικής απόλαυσης στους τυφλούς και στους βλέποντες¹⁷⁰. Σκοπός του μουσείου είναι, λοιπόν, να δοθεί η ευκαιρία σε τυφλούς και βλέποντες να γνωρίσουν μέσω της αφής τους την αρχαία ελληνική τέχνη και να ευαισθητοποιηθεί η κοινωνία πάνω στο θέμα της τυφλότητας.

Ιδρύθηκε το 1984 και στεγάζεται σε ένα διώροφο νεοκλασικό κτίριο, πλήρως προσβάσιμο για άτομα με προβλήματα κίνησης γιατί έχει ράμπα στην είσοδό του και ανελκυστήρα κλίμακας, ο οποίος οδηγεί στον όροφο. Επίσης διαθέτει προσβάσιμους χώρους υγιεινής. Τα εκθέματα είναι τοποθετημένα, ως επί το πλείστον, περι-

¹⁷⁰ Μπενάκη-Πολυδώρου (2004², 117).

μετρικά μπροστά στους τοίχους κάθε χώρου, αφήνοντας ελεύθερο χώρο για την ασφαλή μετακίνηση των επισκεπτών. Οι βάσεις των μεγάλων γλυπτών και τα τραπέζια των μικρότερων αντικειμένων είναι ανιχνεύσιμα από μπάστούνι και είναι όλα στερεωμένα γερά για να τα αγγίζουν οι επισκέπτες χωρίς φόβο τραυματισμού.

Η λειτουργία του δεν μπορεί να συγκριθεί με αυτή των άλλων μουσείων, γιατί δεν διαθέτει το μόνιμο πολυπληθές προσωπικό που απαιτείται. Όμως όλες τις εργάσιμες ημέρες και ώρες μπορεί να το επισκεφθεί κανείς απευθυνόμενος στο Φάρο Τυφλών. Διατίθενται ακουστικά αυτόματης ηχητικής ξενάγησης στα ελληνικά και στα αγγλικά. Οι επεξηγηματικές πινακίδες έχουν μεγάλα γράμματα για τους μερικώς βλέποντες και από πάνω διαφανές πλαστικό φύλλο με το ίδιο κείμενο στη γραφή Braille για τους τυφλούς. Υπάρχει εκτυπωμένο πληροφοριακό φυλλάδιο στα ελληνικά και στα αγγλικά, καθώς και στη γραφή Braille.

Πραγματοποιούνται εκπαιδευτικά προγράμματα για παιδιά δημοτικού και γυμνασίου¹⁷¹, με σκοπό την ευαισθητοποίησή τους σε θέματα τυφλότητας, αλλά και την εκπαίδευσή τους πάνω στην αρχαιολογία και την τέχνη¹⁷². Επί παραδείγματι, στο πρόγραμμα "Ψηλαφίζοντας τα αρχαία χρόνια" (το οποίο πραγματοποιήθηκε το διάστημα 1998-1999) συμμετείχαν βλέποντα και τυφλά παιδιά ηλικίας 11-15 χρόνων. Ένας εκπαιδευτής κινητικότητας έδινε στα βλέποντα παιδιά μάσκες και μπάστούνια και τους έδειχνε πώς να κινούνται και πώς να αντιλαμβάνονται τα γλυπτά με την αφή, ευαισθητοποιώντας τα έτσι σε θέματα τυφλότητας. Μια αρχαιολόγος τους έδειχνε πώς γίνονται οι ανασκαφές, χρησιμοποιώντας ένα μεγάλο κουτί με χώμα όπου βρισκόταν κρυμμένο ένα αντικείμενο, του οποίου έφτιαχναν μετά εκμαγεία για να καταλάβουν πώς δημιουργούνται τα αντίγραφα από το πρωτότυπο¹⁷³.

Στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων του Φάρου Τυφλών για την άρση των διακρίσεων και την ευαισθητοποίηση του ευρύτερου κοινού, πραγματοποιούνται και σε-

¹⁷¹ Κάθε χρόνο επισκέπτονται το μουσείο πάνω από 100 σχολεία. Ασιδέρη (2004, 137).

¹⁷² Ασιδέρη (2004, 137).

¹⁷³ Πληροφορίες από την ιστοσελίδα του μουσείου Αφής, on-line στη διεύθυνση: www.tactualmuseum.gr (τελευταία επίσκεψη 25/04/2006).

μινάρια εκπαίδευσης δασκάλων προσχολικής και σχολικής αγωγής ως ερμηνευτών εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Για τα προγράμματα αυτά χρησιμοποιείται η υποδομή του μουσείου και δίνεται έμφαση σε θέματα τυφλότητας.

Αν ληφθεί υπόψη πως η συλλογή του μουσείου εμπλουτίζεται κυρίως με δωρεές και πως ο σεισμός του 1999 προκάλεσε σοβαρές ζημιές στο κτίριό του και χρειάστηκε να βρεθούν πόροι για την επισκευή του, είναι πραγματικά αξιοθαύμαστος ο πλούτος και η ποικιλία των εκθεμάτων καθώς και οι παροχές για όλα τα ΑμεΑ που διαθέτει το μουσείο Αφής.

3.3 Πώς διαγράφεται το μέλλον

Μέσα από το διάλογο πάνω στο δικαίωμα όλων για πρόσβαση στον πολιτισμό, έχει αναδειχθεί ένα αξιόλογο σύνολο δραστήριων ανθρώπων, καθένας εκ των οποίων έχει να προτείνει λύσεις για την επίτευξη της αυτόνομης πρόσβασης και διακίνησης μέσα στα μουσεία. Το θετικό στοιχείο είναι πως μέλη αυτού του συνόλου βρίσκονται σε θέσεις από τις οποίες μπορούν κάπως να επηρεάσουν τις εξελίξεις (λ.χ. στο ΥΠΕΧΩΔΕ, στο ΥΠΠΟ, σε κρατικά μουσεία και σε οργανισμούς που εκπροσωπούν το αναπηρικό κίνημα).

Ο σχεδιασμός (και η κατασκευή) δύο νέων μουσείων, τα οποία σύμφωνα με τις εξαγγελίες θα είναι πλήρως προσβάσιμα, καθώς και η βελτίωση του Βυζαντινού και Χριστιανικού Μουσείου στο πλαίσιο του προγράμματος ACCU δίνουν ελπίδες για το μέλλον. Μένει να αποδειχθεί κατά πόσον οι εξαγγελίες θα πραγματοποιηθούν. Άλλωστε ο σωστός σχεδιασμός έχει ήδη γίνει. Το δύσκολο είναι να γίνει σωστή εφαρμογή των σχεδίων, να σχεδιαστεί στο πνεύμα της καθολικής πρόσβασης κάθε παροχή, κάθε δραστηριότητα ακόμα και κάθε έπιπλο σε αυτά τα μουσεία και φυσικά να υπάρξει το κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό που θα φροντίσει την απρόσκοπτη λειτουργία όλων των παραπάνω.

Θα παρουσιαστεί εδώ το περιεχόμενο των εξαγγελιών για το κάθε ένα μουσείο ξεχωριστά.

3.3.1 Το νέο Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών¹⁷⁴

Το νέο αρχαιολογικό μουσείο των Πατρών, πρόκειται να είναι ένα λιτό και αναγνωρίσιμο δημόσιο κτίριο. Οι χώροι του αναπτύσσονται γύρω από έναν κεντρικό άξονα, πάνω στον οποίο βρίσκεται και η είσοδος του κτιρίου. Έτσι όλοι οι επισκέπτες θα μπορούν εύκολα να αντιληφθούν τη διαρρύθμιση του και να προσανατολιστούν μέσα στο κτίριο. Έχουν αποφευχθεί οι περιττές διαφορές στάθμης και έχει εξασφαλιστεί η απρόσκοπτη κυκλοφορία από τον περιβάλλοντα χώρο προς το ισόγειο του κτιρίου χωρίς αναβαθμούς και από το ισόγειο προς τα άλλα επίπεδα με ανελκυστήρα.

Ο σχεδιασμός του χώρου θα δίνει τη δυνατότητα να δημιουργηθούν εναλλακτικές διαδρομές. Επιπλέον δημιουργείται ένας κεντρικός εναέριος διάδρομος, ο οποίος θα προσφέρει τη δυνατότητα μιας σύντομης διαδρομής με πανοραμική θέαση των αιθουσών. Στο διάδρομο αυτό προβλέπεται και η δημιουργία ενός μουσείου «εικονικής πραγματικότητας», το οποίο θα δίνει την ευκαιρία στον επισκέπτη να εμβαθύνει σε κάποια θέματα.

Όλοι οι χώροι θα έχουν επιδαπέδια σήμανση για τα άτομα με προβλήματα όρασης, θα δημιουργηθεί μία «απτική διαδρομή με περιμετρικούς χειρολισθήρες οι οποίοι θα έχουν ενσωματωμένες πινακίδες σε Braille. Η σήμανση του μουσείου θα υπάρχει και σε Braille. Θα προσφέρονται βοηθητικές ακουστικές συσκευές και αμαξίδια, σε όσους τα χρειάζονται και θα υπάρχουν καθιστικά σε πολλά σημεία. Τέλος, έχει μελετηθεί η επίδραση του ήχου και του φωτός στην αντίληψη του χώρου και έχουν ληφθεί τα κατάλληλα μέτρα για να γίνεται κατανοητή η προοπτική του χώρου.

3.3.2 Το νέο Μουσείο Ακρόπολης¹⁷⁵

Το νέο μουσείο Ακρόπολης θα είναι ένα μουσείο φιλικό σε όλους τους χρήστες του, χωρίς να διαχωρίζει του επισκέπτες σε ειδικές ομάδες. Θα υπάρχουν δύο σημεία πρόσβασης στο Μουσείο: η κυρία είσοδος με κλιμακοστάσιο από τη οδό Διονυσίου

¹⁷⁴ Βλ. Μπομπότης (2004, 133-135).

¹⁷⁵ Βλ. Παντερμαλής και Δόλλη (2004, 101-104).

Αρεοπαγίτου και μία δεύτερη είσοδος από την οδό Μακρυγιάννη με ελαφρά κεκλιμένο επίπεδο, το οποίο θα ξεκινά κοντά στην έξοδο του ανελκυστήρα του μετρό. Κατά μήκος αυτής της διαδρομής στον περιβάλλοντα χώρο, θα υπάρχουν καθιστικά για την ξεκούραση των επισκεπτών. Οι χώροι του αναπτύσσονται ευθύγραμμα και τα εκθέματα θα είναι διατεταγμένα με χρονολογική σειρά και σύμφωνα με τη θέση τους στα μνημεία. Έτσι η διάταξη των χώρων και των εκθεμάτων θα είναι εύκολα κατανοητή και οι επισκέπτες θα μπορούν να προσανατολιστούν μέσα στο μουσείο.

Όλοι οι χώροι, ακόμη και η ανασκαφή που βρίσκεται στο υπόγειο, θα είναι προσπελάσιμοι με αμαξίδιο. Όλες οι κλίμακες και οι ράμπες θα έχουν χειρολισθήρες και έχει προβλεφθεί να φωτίζονται κατάλληλα ώστε να μην ενέχουν κίνδυνο για τα άτομα με προβλήματα όρασης. Οι παροχές και η σήμανση λαμβάνουν υπόψη τα διαφορετικά ύψη των χρηστών, και οι χώροι κυκλοφορίας είναι κατάλληλοι για τους χρήστες αμαξιδίων και βακτηριών καθώς και για τους τυφλούς που χρησιμοποιούν μπαστούνι ή συνοδό.

Στον σχεδιασμό της έκθεσης εξετάζονται τρόποι για να χρησιμοποιούνται όλες οι αισθήσεις κατά την επίσκεψη στο μουσείο. Ήδη έχουν γίνει δοκιμαστικές εκθέσεις στο παράπλευρο κτίριο Weiler, για να εξεταστούν διάφοροι τρόποι παρουσίασης των εκθεμάτων. Σε αυτές χρησιμοποιήθηκαν γύψινα αντίγραφα από πρωτότυπα έργα της Ακρόπολης για να δοθεί η ευκαιρία στους επισκέπτες να αγγίξουν τα γλυπτά. Μαζί υπήρχαν επεξηγηματικές πινακίδες σε σύστημα Braille και κατάλογος σε Braille, στα ελληνικά και τα αγγλικά¹⁷⁶.

Μελετάται η δημιουργία μιας μόνιμης έκθεσης αφής ανοιχτής σε όλο το κοινό. Αλλά και στους υπόλοιπους εκθεσιακούς χώρους θα υπάρχουν πινακίδες με μεγάλα γράμματα και θα προσφέρονται ακουστικά αυτόματης ηχητικής ξενάγησης. Για να συμπεριληφθεί και η όσφρηση στην εμπειρία της επίσκεψης στο μουσείο, έχουν

¹⁷⁶ Πληροφορίες για τις δοκιμαστικές εκθέσεις στην ιστοσελίδα του Οργανισμού Ανέγερσης Νέου Μουσείου Ακρόπολης, on-line στη διεύθυνση: <http://www.culture.gr/2/21/215/21502/g21514.html> (τελευταία επίσκεψη 25/04/2006).

ήδη φυτευτεί στον περιβάλλοντα χώρο αρωματικά βότανα, θάμνοι και δέντρα που σχετίζονται με το μυθολογικό παρελθόν της αρχαίας Αθήνας.

Τέλος, έχει ανακοινωθεί πως θα δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στη σωστή εκπαίδευση του συνόλου του προσωπικού, ώστε να είναι η επίσκεψη στο νέο μουσείο Ακρόπολης μια ευχάριστη και ασφαλή εμπειρία για όλους τους επισκέπτες.

3.3.3 Το πρόγραμμα ACCU και οι μελλοντικές βελτιώσεις του Βυζαντινού και Χριστιανικού Μουσείου

Το πρόγραμμα *Access to Cultural Heritage: Policies of Presentation and Use* (ACCU), είναι ένα ευρωπαϊκό εγχείρημα συνεργασίας που ξεκίνησε το 2004 και θα ολοκληρωθεί το 2007 στο πλαίσιο του προγράμματος Culture 2000. Σκοπός του είναι η διευκόλυνση της πρόσβασης στους πολιτιστικούς χώρους των ατόμων που συχνά υφίστανται αποκλεισμό, και η προβολή τους μέσα στις διάφορες εκδηλώσεις των χώρων αυτών. Δημιουργείται μια συλλογή με πληροφορίες και οδηγίες για βελτίωση της φυσικής, αισθητηριακής, διανοητικής, πολιτισμικής πρόσβασης. Οι συνεργαζόμενοι φορείς από έξι χώρες της Ευρώπης¹⁷⁷ εφαρμόζουν τις αρχές αυτές στους χώρους ευθύνης τους, δημιουργώντας υποδείγματα τα οποία θα γνωστοποιηθούν μέσα από μια περιοδεύουσα έκθεση στο τέλος του προγράμματος. Ταυτόχρονα επεξεργάζονται την έκδοση των οδηγιών αυτών σε ένα DVD. Στο πλαίσιο του προγράμματος έγινε το 2005 (στη Γερμανία) ένα συνέδριο για την πρόσβαση στους χώρους πολιτιστικής κληρονομιάς και προβλέπεται να πραγματοποιηθεί άλλο ένα το 2007 (στην Ελλάδα). Έχει κατασκευαστεί μια προσβάσιμη ιστοσελίδα στην οποία υπάρχει διαδικτυακός τόπος ανταλλαγής απόψεων πάνω στην προσβασιμότητα¹⁷⁸.

¹⁷⁷ Επικεφαλής του προγράμματος είναι το Finnish National Board of Antiquities (Φινλανδία) και παίρνουν μέρος το Mecklenburg-Vorpommern State Agency for the Management of the Built Heritage (Γερμανία), το Surrey Museums Consultative Committee (Βρετανία), το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο (Ελλάδα) και το Fetsund Lenser Industrial Heritage Memorial, Museum and Nature Information Centre (Νορβηγία). Συνεργάτες στο πρόγραμμα είναι η Finnish National Gallery με το University of Art and Design Helsinki (Φινλανδία) και το Marahrens County Museum (Ρουμανία).

¹⁷⁸ Πληροφορίες για το ACCU on-line στη διεύθυνση: <http://www.accessculture.org> (τελευταία επίσκεψη 20/04/2006).

Το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο, ως συνεργάτης αυτού του εγχειρήματος δημιούργησε την πιλοτική δράση «Μουσείο για τους Πολλούς», με στόχο να προσφέρει ίσες ευκαιρίες πρόσβασης στη συλλογή και τις παροχές του σε όσο το δυνατόν περισσότερες κατηγορίες επισκεπτών. Μέσα από την συνεργασία με φορείς αλλά και με μεμονωμένα άτομα γίνεται καταγραφή των ελλείψεων του χώρου και των παροχών. Το μουσείο προχωρά σε μια σειρά δράσεις, οι οποίες δεν εντάσσονται μόνο στο πλαίσιο του ACCU, αποτελούν μέρος της πολιτικής του μουσείου να εξελίσσεται συνεχώς.

Όπως αναφέρθηκε στην §3.2.3, οι νέοι χώροι του μουσείου δεν έχουν ιδιαίτερα προβλήματα φυσικής πρόσβασης. Προβλέπεται μόνο να τοποθετηθούν κουμπιά σε Braille και σύστημα ηχητικής αναγγελίας στους υπάρχοντες ανελκυστήρες. Πρόκειται να βελτιωθεί η διαμόρφωση της (εν μέρει χαλικοστρωτης) υπαίθριας διαδρομής και του παλαιού κτιρίου (το οποίο θα αλλάξει και χρήση). Θα εξασφαλιστούν θέσεις στάθμευσης για ΑμεΑ και θα βελτιωθεί η σήμανση και οι παροχές.

Πρόκειται να κατασκευαστεί μια προσβάσιμη ιστοσελίδα του μουσείου. Επίσης σχεδιάζεται η δημιουργία μιας απτικής διαδρομής μέσα στην έκθεση, η οποία θα συνοδεύεται από πληροφοριακό υλικό σε Braille και από αυτόματο σύστημα ηχητικής ξενάγησης.

Το τμήμα εκπαιδευτικών προγραμμάτων, το οποίο όπως αναφέρθηκε στην §3.2.3 είναι ιδιαίτερα δραστήριο, προσαρμόζει τις δράσεις του με στόχο να προσελκύσει ηλικιωμένους, μέλη μειονοτήτων, παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες, παιδιά από τα ειδικά και τα πολυπολιτισμικά σχολεία της πόλης και να τους φέρει σε επαφή με το μουσείο και τη συλλογή του.

Επίσης, σχεδιάζεται η περαιτέρω εκπαίδευση του προσωπικού, για την καλύτερη υποδοχή και εξυπηρέτηση του κοινού και για την πλήρη εκμετάλλευση όλων των παροχών. Πρέπει να σημειωθεί πως ένα μέλος του προσωπικού του Γραφείου Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων ήδη μαθαίνει την ελληνική Νοηματική και μέχρι την ολοκλήρωση του προγράμματος θα μπορεί να εξυπηρετήσει κωφούς επισκέπτες. Επίσης, μετά την διαπίστωση ότι οι Έλληνες τυφλοί προτιμούν να επισκέπονται

τους άγνωστους χώρους με συνοδό κι όχι μόνοι με το μπαστούνι τους, κάποια άτομα από το προσωπικό θα εκπαιδευτούν ως συνοδοί τυφλών.

Είναι σημαντικό να σημειωθεί πως με την ολοκλήρωση του προγράμματος θα γίνει αξιολόγηση του βαθμού πραγματοποίησης των στόχων που είχαν τεθεί και της επίδρασης που είχε η εφαρμογή τους στο κοινό και τους εργαζόμενους του μουσείου. Τα αποτελέσματα αυτής της αξιολόγησης καθώς και η μορφή που θα έχει το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο κατά την ολοκλήρωσή της, ίσως επηρεάσει τις μελλοντικές προσπάθειες άλλων ελληνικών μουσείων για βελτίωση της προσβασιμότητάς τους.

Η χρήση του μουσείου αυτού ως υπόδειγμα και η εκμετάλλευση των πρακτικών γνώσεων που αποκτήθηκαν κατά τη διάρκεια του προγράμματος (οι οποίες θα υπάρχουν καταγεγραμμένες στο προαναφερθέν DVD), θα βοηθήσουν ώστε να πάψει να θεωρείται η καθολική πρόσβαση κάτι ουτοπικό. Ίσως έτσι επηρεαστεί και η κοινωνία (όπως αναφέραμε στην §1.3.3), και αρχίσει να αλλάζει στάση απέναντι στα ΑμεΑ, βγάζοντας τα από το περιθώριο.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Αναντίρρητα τα τελευταία χρόνια έχει γίνει μεγάλη πρόοδος στη συζήτηση περί προσβασιμότητας σε επίπεδο φορέων και εκπροσώπων του αναπηρικού κινήματος. Ένα πρόβλημα όμως που παρατηρείται στην Ελλάδα, είναι ότι τα άτομα χωρίς αναπηρία αγνοούν τις ανάγκες, τις ικανότητες και τελικά την ίδια την ύπαρξη των εμποδιζόμενων ατόμων και δεν πιστεύουν στη δυνατότητα παροχής ίσων ευκαιριών σε όλους¹⁷⁹.

Όμως αυτό που πρέπει να γίνει κατανοητό είναι πως στην πραγματικότητα δεν υπάρχουν ανάπηροι άνθρωποι, υπάρχουν ανάπηρα περιβάλλοντα¹⁸⁰ και η ευθύνη για τη δημιουργία τους βαρύνει όλους μας. Υπάρχει συλλογική αλλά και ατομική ευθύνη¹⁸¹. Γιατί η προσβασιμότητα είναι η βαθύτερη έννοια της συμμετοχής στην κοινωνία, στην οικονομία και στη ζωή. Είναι μια βαθιά ιδεολογική υπόθεση...¹⁸² η οποία πρέπει να γίνει συνείδηση όλων (του κράτους και των πολιτών – ανάπηρων και μη). Μόνο έτσι θα δημιουργηθούν οι κατάλληλες προϋποθέσεις και συνθήκες ώστε να πετύχουμε στο μέλλον την καθολική προσβασιμότητα στο περιβάλλον και στην κοινωνία.

Παρατήρησα, πως όταν ρωτούσα τους υπεύθυνους των μουσείων αν είναι προβάσιμο το μουσείο τους, κοινή συνισταμένη των απαντήσεών τους ήταν πως «προσβάσιμος χώρος» σημαίνει «ράμπα και ανελκυστήρας». Παρατηρείται η ύπαρξη ενός διπλού στερεότυπου. Πρώτον (όπως επισημάνθηκε στην §1.1.1) άτομο με αναπηρία θεωρείται μόνο το άτομο σε αμαξίδιο και δεύτερον προσβασιμότητα θεωρείται μόνο η φυσική¹⁸³ πρόσβαση στους χώρους. Η παρανόηση μάλιστα εί-

¹⁷⁹ Ο κάθε άνθρωπος που αντιμετωπίζει μια προσωρινή ή μόνιμη μικρή δυσκολία (οπισσόμενο πόδι, δισκοπάθεια, αρθρίτιδα, καταρράκτη κ.τ.λ.) αισθάνεται πως δεν έχει τίποτα κοινό με τα ΑμεΑ και απλώς παλεύει καθημερινώς να τα βγάλει πέρα στο αφιλόξενο περιβάλλον που έτυχε να ζει, και για το οποίο αισθάνεται πως δεν έχει καμιά ευθύνη.

¹⁸⁰ Κι όπως αναφέρθηκε στην §1.2.2 δεν υπάρχει «μέσος» άνθρωπος και όλοι είμαστε εν δυνάμει εμποδιζόμενα άτομα.

¹⁸¹ Γιατί κανείς δεν λέει τίποτα λ.χ. στο γείτονά του όταν τον βλέπει να σταθμεύει πάνω στο πεζοδρόμιο. Αντιθέτως καταλήγει να κάνει το ίδιο με τη δικαιολογία πως «όλοι οι υπόλοιποι έχουν ήδη σταθμεύσει πάνω στο πεζοδρόμιο, δεν πρόκειται να αλλάξει τίποτα αν δεν το κάνω εγώ».

¹⁸² Βαρδακαστάνης (2004, 25).

¹⁸³ Ως φυσική πρόσβαση εννοείται η σωματική πρόσβαση (physical access). Βλ. υποσημείωση 69.

ναι μεγαλύτερη, γιατί οποιαδήποτε ράμπα και οποιοσδήποτε ανελκυστήρας, ανεξαρτήτως προδιαγραφών, θεωρούνται επαρκείς παροχές.

Ένα **πρώτο βήμα** που πρέπει να γίνει είναι να καταλάβουν όλοι:

1. Πως υπάρχουν αισθητηριακές, νοητικές και σωματικές αναπηρίες, οι οποίες δεν είναι πάντα οφθαλμοφανείς, και πως πρέπει να καλυφθούν ποικίλες ανάγκες για να θεωρηθεί ένας χώρος φυσικά προσβάσιμος για όλους.
2. Πως πρέπει οι απαιτούμενες τεχνικές προδιαγραφές που υπάρχουν να εφαρμόζονται με ακρίβεια. Διαφορετικά έχουμε χώρους φυσικά προσβάσιμους μόνο κατ' όνομα¹⁸⁴.
3. Πως είναι απαραίτητο να καλούνται ΑμεΑ να χρησιμοποιήσουν έναν χώρο ο οποίος θεωρείται φυσικά προσβάσιμος, για να γίνουν κατανοητές οι αδυναμίες του, αλλά και για να καταγραφούν επιμέρους ανάγκες των ΑμεΑ οι οποίες δεν σχετίζονται με την εφαρμογή προδιαγραφών¹⁸⁵.

Ένα **δεύτερο βήμα** είναι να γίνει κατανοητό ότι ένας χώρος δεν θα είναι καθολικά προσβάσιμος απλώς και μόνο επειδή εφαρμόστηκαν οι τεχνικές προδιαγραφές φυσικής προσβασιμότητας. Αν δεν γίνει αισθητηριακά και νοητικά προσβάσιμος, αν δεν υπάρχει ανάλογη συμπεριφορά του προσωπικού και των χρηστών του, αν δεν οργανωθούν όλες οι υπηρεσίες και παροχές μέσα στο χώρο ώστε να είναι κι αυτές προσβάσιμες κι αν ο χώρος αυτός δεν συνδέεται με ένα προσβάσιμο περιβάλλον δημιουργώντας μια αλυσίδα, τότε έχουμε απλώς μια **νησίδα προσβασιμότητας**¹⁸⁶.

¹⁸⁴ Όπως για παράδειγμα είναι το Κυκλαδικό μουσείο, του οποίου η ράμπα δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί από άτομα με αμαξίδιο.

¹⁸⁵ Π.χ. από συζητήσεις με τυφλά άτομα έγινε κατανοητό πως οι περισσότεροι θα φοβούνταν να επισκεφθούν μόνοι τους τον άγνωστο χώρο ενός μουσείου, ακόμα κι αν γνώριζαν πως έχει όλες τις παροχές που τον καθιστούν ασφαλή και εύχρηστο (ανάγλυφες οδεύσεις, αντικείμενα για απτική εξέταση, πινακίδες σε Braille, ανιχνεύσιμα εμπόδια κ.τ.λ.). Αν λοιπόν ετίθετο το δίλημμα: ανάγλυφες οδεύσεις στο δάπεδο ή παροχή βλέποντα συνοδού, οι περισσότεροι θα προτιμούσαν το δεύτερο παρόλο που οι οδηγίες για τον σχεδιασμό προσβάσιμων χώρων συστήνουν το πρώτο.

¹⁸⁶ Βλ. § 1.2.2.

Ένα **τρίτο βήμα** είναι να συνειδητοποιήσουν όλοι πως η δημιουργία καθολικά προσβάσιμου περιβάλλοντος δεν σχετίζεται μόνο με τη διευκόλυνση των ΑμεΑ, αλλά βελτιώνει τις συνθήκες ζωής όλων μας.

Η δημιουργία ειδικών εκθέσεων ή εξαιρέσεων από τους κανόνες για συγκεκριμένα άτομα (πράγμα το οποίο συχνά προτείνεται ως απάντηση στο αίτημα για απτική επαφή με τα εκθέματα), δεν μπορεί να θεωρηθεί κατάλληλη παροχή. Άλλωστε η επίσκεψη στο μουσείο είναι και κοινωνική εκδήλωση. Τέτοιες λύσεις θεωρούν ως δεδομένο πως ΑμεΑ και άτομα χωρίς αναπηρία δεν έρχονται μαζί στο μουσείο, δεν αποτελούν συντροφιά ή οικογένεια. Ο διαχωρισμός των επισκεπτών σε δικαιούχους ή όχι μίας παροχής διαιωνίζει την ανισότητα και την περιθωριοποίηση των ΑμεΑ και στερεί από τους υπόλοιπους επισκέπτες μια εμπειρία που θα τους βοηθούσε πιθανώς να καταλάβουν καλύτερα τα εκθέματα.

Από τις αυτοψίες που έγιναν, είναι φανερό πως τα ελληνικά μουσεία απέχουν πολύ από το ιδανικό της πλήρως αυτόνομης πρόσβασης και διακίνησης. Βέβαια έχει επιδειχθεί μεγάλος ζήλος στον τομέα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, οι υπεύθυνοι των οποίων συνήθως είναι και οι μόνοι που μπορούν να δώσουν πληροφορίες για τη προσβασιμότητα και τις παροχές του μουσείου τους. Επίσης κάποια θετικά βήματα έχουν γίνει τα τελευταία χρόνια στις στοιχειώδεις παροχές για τα άτομα με κινητικά προβλήματα (λόγω και των ανακαινίσεων που έγιναν σε αρκετά μουσεία). Τις περισσότερες φορές όμως δεν έγιναν ολοκληρωμένες μελέτες επανέκθεσης και εξοπλιστικών, ώστε να γίνουν πιο φιλικοί σε όλα τα ΑμεΑ οι εκθεσιακοί χώροι. Ακόμα κι όταν μπαίνουν καινούργιες προθήκες με σωστές προδιαγραφές, οι λεζάντες και οι πινακίδες συνεχίζουν να είναι δύσκολα αναγνώσιμες. Η σήμανση είναι παντού ελλιπής και ο φωτισμός πολύ συχνά ανεπαρκής. Δεν υπάρχουν πουθενά ενημερωτικά φυλλάδια σε Braille, πολύ περισσότερο δεν υπάρχουν πινακίδες μέσα στους εκθεσιακούς χώρους σε Braille. Η απτική εξέταση αντικειμένων επιτρέπεται σπάνια, και μόνο κατόπιν συνεννόησης, σε ομάδες ατόμων με μειωμένη όραση. Πολύ λίγα μουσεία διαθέτουν κάποιον υπάλληλο που να γνωρίζει τη Νοηματική.

Σε όλα τα μουσεία μπορούν να γίνουν επισκέψεις ομάδων ΑμεΑ κατόπιν συνεννόησης. Αυτό όμως δε λύνει το πρόβλημα. Πρέπει να γίνουν ακόμα πολλές βελτιώσεις στο σχεδιασμό εκθέσεων και πληροφοριακού υλικού κατάλληλου για ΑμεΑ, όπως και στην εκπαίδευση του προσωπικού για την υποδοχή και εξυπηρέτηση ΑμεΑ, ώστε να μπορούν μεμονωμένα ΑμεΑ να επισκέπτονται χωρίς ιδιαίτερη προσunenνόηση το μουσείο της αρεσκείας τους.

Βέβαια για να επισκεφθεί κάποιος ένα μουσείο, δεν αρκεί να μην υπάρχουν εμπόδια, πρέπει να αισθάνεται πως έχει θέση εκεί. Πρέπει το εμποδιζόμενο κοινό να μάθει ότι ο χώρος είναι προσβάσιμος και να πειστεί πως η έκθεση το αφορά. Αυτό επιτυγχάνεται με δύο τρόπους. **Πρώτον** πρέπει να γίνουν γνωστές οι παροχές του μουσείου και **δεύτερον** πρέπει να εκπαιδευτούν οι εν δυνάμει επισκέπτες να μην θεωρούν το μουσείο έναν απλησίαστο χώρο φτιαγμένο για την πνευματική ελίτ. Μπορούν να οργανώνονται κάθε τόσο ειδικές εκδηλώσεις, ανοιχτές ημέρες, προγράμματα ξεναγήσεων, ομιλίες σε δήμους, ΚΑΠΗ, κέντρα αποκατάστασης κ.ά. Επίσης η συστηματική επαφή με τα σχολεία, μέσω των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, βοηθά ώστε να δημιουργηθεί μια νέα γενιά που θα έχει μάθει ότι η επίσκεψη στο μουσείο είναι κάτι ενδιαφέρον και ψυχαγωγικό.

Μελετώντας τις εξελίξεις των τελευταίων ετών σχετικά με τη προσβασιμότητα στην Ελλάδα, δεν μπορεί κανείς παρά να παρατηρήσει πως οι Ολυμπιακοί και Παραολυμπιακοί αγώνες έδωσαν ώθηση σε κάποιες δράσεις που είχαν ξεκινήσει χρόνια πριν. Προσφέρθηκε ένα βήμα για να εκφραστούν οι πρωτοπόροι στον τομέα, αποκρυσταλλώθηκαν κάποιες βασικές αρχές, βελτιώθηκαν οι νομοθετικές ρυθμίσεις και έγιναν κάποια μεγάλα έργα που ήταν αναγκαία εδώ και χρόνια¹⁸⁷.

Φαίνεται πως τα νέα μουσεία, που κατασκευάζονται πλέον, θα είναι πλήρως προσβάσιμα. Θα απευθύνονται σε όλες τις αισθήσεις (ακοή, αφή όραση, όσφρη-

¹⁸⁷ Όπως η ανακαίνιση του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου.

ση ακόμα και γεύση σε κάποιες περιπτώσεις¹⁸⁸) και θα είναι ανοιχτά σε όλους τους επισκέπτες. Οι εξαγγελίες αυτές είναι πολύ ευχάριστες. Πρέπει όμως να διασφαλιστεί η πραγματοποίησή τους και η λειτουργία των νέων μουσείων σύμφωνα με αυτές. Δηλαδή αυτές οι παροχές να κατασκευαστούν σωστά¹⁸⁹, να συντηρηθούν με προσοχή και να υπάρχει το κατάλληλο προσωπικό για να τις θέσει σε λειτουργία ή να τις προσφέρει στους επισκέπτες. Φυσικά είναι εξίσου σημαντικό οι επικεφαλές αυτών των χώρων να είναι ευαισθητοποιημένοι και να διερευνούν πάντα τρόπους για περαιτέρω βελτίωση της λειτουργίας, των παροχών και του ανθρώπινου δυναμικού του μουσείου τους.

Τέλος, πρέπει να συνεχίσει να τίθεται η απαίτηση για τη δημιουργία καθολικά προσβάσιμου περιβάλλοντος και να προωθείται η συνειδητοποίηση πως το περιβάλλον αυτό είναι απαραίτητο για όλους, ανεξαρτήτως φυσικής, αισθητηριακής ή διανοητικής κατάστασης.

¹⁸⁸ Νανιόπουλος και Μαρκή (2004, 127).

¹⁸⁹ Γιατί παρατηρείται δυσκολία από μέρους του κράτους να ελέγξει την εφαρμογή των εγκριμένων σχεδίων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

- Ασιδέρη, Δ. 2004, «Μουσείο Αφής» στο Τσιτούρη, Α. (επιμ.) 2004, *Πρόσβαση ατόμων με αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού*, Πρακτικά συνεδρίου, Θεσσαλονίκη 30 Οκτωβρίου-1 Νοεμβρίου 2003, ΥΠΠΟ, Αθήνα, ΥΠΠΟ, 136-38
- Βαρδακαστάνης, Γ. 2004, «Η δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας: Από τον πατερναλισμό στην ισότιμη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στην κοινωνική, οικονομική, πολιτική και πολιτιστική ζωή» στο Τσιτούρη, Α. (επιμ.) 2004, *Πρόσβαση ατόμων με αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού*, Πρακτικά συνεδρίου, Θεσσαλονίκη 30 Οκτωβρίου - 1 Νοεμβρίου 2003, ΥΠΠΟ, Αθήνα, ΥΠΠΟ, 22-26
- Βελιώτη-Γεωργοπούλου, Μ. και Τουνταςάκη, Ε. (επιμ.) 2004², *Μουσεία και άτομα με ειδικές ανάγκες: εμπειρίες και προοπτικές*, Πρακτικά ημερίδας, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, 27 Μαΐου 1993, Κέντρο Κοινωνικής Πολιτικής, ΥΠΠΟ διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού, Αθήνα, Gutenberg
- Γκαζή, Α. 2001, *Μουσειολογία: Επικοινωνία και μάθηση στο μουσείο. Σημειώσεις και φωτοτυπίες*, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Παιδαγωγικό Τμήμα Ειδικής Αγωγής
- Γκαζή, Α. 2004, «Μουσεία για τον 21^ο αιώνα», *Τετράδια Μουσειολογίας*, 1, 3-12
- Γκότοης, Στ. 2004, «Ερμηνευτικά-εκπαιδευτικά προγράμματα για ομάδες ατόμων με αναπηρίες: το παράδειγμα του Βυζαντινού και Χριστιανικού Μουσείου» στο Τσιτούρη, Α. (επιμ.) 2004, *Πρόσβαση ατόμων με αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού*, Πρακτικά συνεδρίου, Θεσσαλονίκη 30 Οκτωβρίου-1 Νοεμβρίου 2003, ΥΠΠΟ, Αθήνα, ΥΠΠΟ, 207-13
- Ευρωπαϊκό εκπαιδευτικό Σεμινάριο για την πρόσβαση στην τέχνη και τον πολιτισμό - Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο 20-22 Μαρτίου 2003, Αθήνα, Very Special Arts Hellas
- Καλαντίδης, Γ. 2004, «Πόλη προσβάσιμη από όλους» στο Τσιτούρη, Α. (επιμ.) 2004, *Πρόσβαση ατόμων με αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού*, Πρακτικά συνεδρίου, Θεσσαλονίκη 30 Οκτωβρίου-1 Νοεμβρίου 2003, ΥΠΠΟ, Αθήνα, ΥΠΠΟ, 105-7
- Καστρινάκη, Κ. 2004, «Επιμόρφωση προσωπικού υποδοχής σε μουσεία και πολιτιστικούς χώρους» στο Τσιτούρη, Α. (επιμ.) 2004, *Πρόσβαση ατόμων με αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού*, Πρακτικά συνεδρίου, Θεσσαλονίκη 30 Οκτωβρίου-1 Νοεμβρίου 2003, ΥΠΠΟ, Αθήνα, ΥΠΠΟ, 238-41
- Κοκκέβη-Φωτίου, Δ. 2004², «Το δικαίωμα συμμετοχής των Κωφών στην πνευματική και πολιτιστική κληρονομιά ως προϋπόθεση για τη μορφωτική τους άνοδο και ένταξη στην κοινωνία» στο Βελιώτη-Γεωργοπούλου, Μ. και Τουνταςάκη, Ε. (επιμ.) 2004², *Μουσεία και άτομα με ειδικές ανάγκες: εμπειρίες και προοπτικές*, Πρακτικά ημερίδας, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, 27 Μαΐου 1993, Κέντρο Κοινωνικής Πολιτικής, ΥΠΠΟ διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού, Αθήνα, Gutenberg, 89-92
- Κοκκέβη-Φωτίου, Δ. 2004, «Ειδικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα για κωφούς» στο Τσιτούρη, Α. (επιμ.) 2004, *Πρόσβαση ατόμων με αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού*, Πρακτικά συνεδρίου, Θεσσαλονίκη 30 Οκτωβρίου-1 Νοεμβρίου 2003, ΥΠΠΟ, Αθήνα, ΥΠΠΟ, 200-3

- Λεβέντη, Α. 2004, «Σχεδιάζοντας με φροντίδα για όλους χωρίς αποκλεισμούς» στο Τσιτούρη, Α. (επιμ.) 2004, *Πρόσβαση ατόμων με αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού*, Πρακτικά συνεδρίου, Θεσσαλονίκη 30 Οκτωβρίου-1 Νοεμβρίου 2003, ΥΠΠΟ, Αθήνα, ΥΠΠΟ, 29-33
- Μαλαμίδου, Τ. 2004², «Απόπειρα πρόσβασης μαθητών ειδικού σχολείου σε μουσείο. Συμμετοχή στα εκπαιδευτικά προγράμματα και εφαρμογή τους» στο Βελιώτη-Γεωργοπούλου, Μ. και Τουνταςάκη, Ε. (επιμ.) 2004², *Μουσεία και άτομα με ειδικές ανάγκες: εμπειρίες και προοπτικές*, Πρακτικά ημερίδας, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, 27 Μαΐου 1993, Κέντρο Κοινωνικής Πολιτικής, ΥΠΠΟ διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού, Αθήνα, Gutenberg, 93-104
- Μουσουρή, Θ. 1999, «Μουσεία για όλους; Προγράμματα προσέγγισης στο διεθνή χώρο», *Αρχαιολογία και τέχνες*, 73, 65-69
- Μπενάκη-Πολυδώρου, Ι. 2004², «Πρόσβαση ατόμων με ειδικές ανάγκες στην Τέχνη. Το Μουσείο Αφής του Φάρου Τυφλών Ελλάδος» στο Βελιώτη-Γεωργοπούλου, Μ. και Τουνταςάκη, Ε. (επιμ.) 2004², *Μουσεία και άτομα με ειδικές ανάγκες: εμπειρίες και προοπτικές*, Πρακτικά ημερίδας, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, 27 Μαΐου 1993, Κέντρο Κοινωνικής Πολιτικής, ΥΠΠΟ διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού, Αθήνα, Gutenberg, 111-23
- Μπομπότης, Θ. 2004, «Νέο Μουσείο Πατρών» στο Τσιτούρη, Α. (επιμ.) 2004, *Πρόσβαση ατόμων με αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού*, Πρακτικά συνεδρίου, Θεσσαλονίκη 30 Οκτωβρίου-1 Νοεμβρίου 2003, ΥΠΠΟ, Αθήνα, ΥΠΠΟ, 133-35
- Νανιόπουλος, Α. και Μαρκή, Ε. 2004, «Προσβασιμότητα και αντιληπτικότητα μνημείων και αρχαιολογικών χώρων από εμποδιζόμενα άτομα. Προκαταρκτική διερεύνηση εφαρμογής μιας μεθοδολογίας στους χώρους ευθύνης της 9^{ης} Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων» στο Τσιτούρη, Α. (επιμ.) 2004, *Πρόσβαση ατόμων με αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού*, Πρακτικά συνεδρίου, Θεσσαλονίκη 30 Οκτωβρίου-1 Νοεμβρίου 2003, ΥΠΠΟ, Αθήνα, ΥΠΠΟ, 126-32
- Νάσκου-Περράκη, Π., Γάκη, Μ. και Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου (επιμ.) 2004, *Η νομοθεσία για τα άτομα με αναπηρίες*, Αθήνα-Κομοτηνή, Α.Ν. Σάκουλα
- Οικονόμου, Μ. 1999, «Μουσεία για τους ανθρώπους ή για τα αντικείμενα;», *Αρχαιολογία και τέχνες*, 72, 50-55
- Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα-10 Δεκεμβρίου 1948, Αθήνα, Γράμματα
- Παντερμαλής, Δ. και Δόλλη, Ν. 2004, «Το νέο Μουσείο Ακρόπολης: πρόσβαση ατόμων με αναπηρίες» στο Τσιτούρη, Α. (επιμ.) 2004, *Πρόσβαση ατόμων με αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού*, Πρακτικά συνεδρίου, Θεσσαλονίκη 30 Οκτωβρίου-1 Νοεμβρίου 2003, ΥΠΠΟ, Αθήνα, ΥΠΠΟ, 101-4
- Πετρίδου, Κ. 2004, «Πρόσβαση στην ελεύθερη Κύπρο - Ιστορικό και θεσμικό πλαίσιο» στο Τσιτούρη, Α. (επιμ.) 2004, *Πρόσβαση ατόμων με αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού*, Πρακτικά συνεδρίου, Θεσσαλονίκη 30 Οκτωβρίου-1 Νοεμβρίου 2003, ΥΠΠΟ, Αθήνα, ΥΠΠΟ, 34-37
- Πίνη, Ε. 2004, «Σχεδιάζοντας αρχαιολογικά εκπαιδευτικά προγράμματα για άτομα με αναπηρίες» στο Τσιτούρη, Α. (επιμ.) 2004, *Πρόσβαση ατόμων με αναπηρίες σε χώρους πο-*

- λιτισμού και αθλητισμού, Πρακτικά συνεδρίου, Θεσσαλονίκη 30 Οκτωβρίου-1 Νοεμβρίου 2003, ΥΠΠΟ, Αθήνα, ΥΠΠΟ, 196-199
- Πλατή, Μ. 2004², «Επισκέψεις ΑμεΑ στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, ίδρυμα Ν.Π. Γουλανδρή» στο Βελιώτη-Γεωργοπούλου, Μ. και Τουνταςάκη, Ε. (επιμ.) 2004², *Μουσεία και άτομα με ειδικές ανάγκες: εμπειρίες και προοπτικές*, Πρακτικά ημερίδας, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, 27 Μαΐου 1993, Κέντρο Κοινωνικής Πολιτικής, ΥΠΠΟ διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού, Αθήνα, Gutenberg, 65-69
- Πολυχρονίου, Ι. 2003α, *Δημόσια - Πολιτιστικά Κτίρια. Οδηγίες σχεδιασμού - Νομοθεσία*, Αθήνα, ΥΠΠΟ - Γραφείο Προσβασιμότητας ΑμεΑ
- Πολυχρονίου, Ι. 2003β, «Σχεδιασμός προσβάσιμων δημόσιων και πολιτιστικών κτιρίων» στο Τσιτούρη, Α. (επιμ.) 2004, *Πρόσβαση ατόμων με αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού*, Πρακτικά συνεδρίου, Θεσσαλονίκη 30 Οκτωβρίου-1 Νοεμβρίου 2003, ΥΠΠΟ, Αθήνα, ΥΠΠΟ, 80-85
- Πολυχρονίου, Ι. 2004², «Αυτόνομη διακίνηση ατόμων με ειδικές ανάγκες στα Μουσεία» στο Βελιώτη-Γεωργοπούλου, Μ. και Τουνταςάκη, Ε. (επιμ.) 2004², *Μουσεία και άτομα με ειδικές ανάγκες: εμπειρίες και προοπτικές*, Πρακτικά ημερίδας, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, 27 Μαΐου 1993, Κέντρο Κοινωνικής Πολιτικής, ΥΠΠΟ διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού, Αθήνα, Gutenberg, 43-50
- Rovira-Beleta, Ε. 2003, «Προσβασιμότητα: Πλεονέκτημα για όλους» στο φωτοτυπημένο υλικό για το Ευρωπαϊκό εκπαιδευτικό σεμινάριο για την πρόσβαση στην τέχνη και τον πολιτισμό, Αθήνα 20-22 Μαρτίου 2003, Very Special Arts Hellas
- Σταυρουλάκη, Φ. 2004, «Πρόσβαση ατόμων με αναπηρίες στα εκπαιδευτικά προγράμματα της Διεύθυνσης Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Αρχαιοτήτων, των Εφορειών Βυζαντινών Αρχαιοτήτων και του Μουσείου Βυζαντινού πολιτισμού» στο Τσιτούρη, Α. (επιμ.) 2004, *Πρόσβαση ατόμων με αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού*, Πρακτικά συνεδρίου, Θεσσαλονίκη 30 Οκτωβρίου-1 Νοεμβρίου 2003, ΥΠΠΟ, Αθήνα, ΥΠΠΟ, 204-206
- Τσαούσης, Δ.Γ. 2004², «Μουσεία και κοινωνική πολιτική» στο Βελιώτη-Γεωργοπούλου, Μ. και Τουνταςάκη, Ε. (επιμ.) 2004², *Μουσεία και άτομα με ειδικές ανάγκες: εμπειρίες και προοπτικές*, Πρακτικά ημερίδας, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, 27 Μαΐου 1993, Κέντρο Κοινωνικής Πολιτικής, ΥΠΠΟ διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού, Αθήνα, Gutenberg, 27-34
- Τσιτούρη, Α. 2005, «Καθολική πρόσβαση ατόμων με αναπηρία σε χώρους πολιτισμού. Πραγματικότητα ή ουτοπία;», *Τετράδια Μουσειολογίας*, 2, 37-42
- Χαλκιά, Α. 2002, «Ένα βήμα πιο κοντά στο Μουσείο - Σχεδιάζουμε ένα φύλλο εργασίας και οργανώνουμε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα σε Μουσείο» στο Κόκκινος, Γ. και Αλεξάκη, Ε. (επιμ.) 2002, *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη μουσειακή αγωγή*, Αθήνα, Μεταίχμιο, 297-307
- Χριστοπούλου, Ε. 2004, «Η Ευρωπαϊκή Ένωση Κωφών - Κωφά άτομα και ευρύτετη πρόσβαση στον πολιτισμό» στο Τσιτούρη, Α. (επιμ.) 2004, *Πρόσβαση ατόμων με αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού*, Πρακτικά συνεδρίου, Θεσσαλονίκη 30 Οκτωβρίου - 1 Νοεμβρίου 2003, ΥΠΠΟ, Αθήνα, ΥΠΠΟ, 60-62
- Χρυσουλάκη, Σ. 2004², «Η προσαρμογή των εκπαιδευτικών προγραμμάτων του ΚΕΠ του ΥΠΠΟ για παιδιά με ειδικές ανάγκες» στο Βελιώτη-Γεωργοπούλου, Μ. και Τουνταςάκη, Ε. (επιμ.) 2004², *Μουσεία και άτομα με ειδικές ανάγκες: εμπειρίες και προοπτικές*,

Πρακτικά ημερίδας, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, 27 Μαΐου 1993, Κέντρο Κοινωνικής Πολιτικής, ΥΠΠΟ διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού, Αθήνα, Gutenberg, 51-58

Ψαρράκη-Μπελεσιώτη, Ν. 2004², «Εκπαιδευτικά προγράμματα στο Μουσείο Μπενάκη για άτομα με ειδικές ανάγκες» στο Βελιώτη-Γεωργοπούλου, Μ. και Τουνταςάκη, Ε. (επιμ.) 2004², *Μουσεία και άτομα με ειδικές ανάγκες: εμπειρίες και προοπτικές*, Πρακτικά ημερίδας, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, 27 Μαΐου 1993, Κέντρο Κοινωνικής Πολιτικής, ΥΠΠΟ διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού, Αθήνα, Gutenberg, 71-79

Ξενογλώσσηση

American Association of Museums 1992, *The Accessible Museum Model programmes of accessibility for disabled and older people*, Washington, D.C., The American Association of Museums

American Association of Museums and the Metropolitan Museum of Art 1995, *Standards Manual For Signs and Labels*, Washington D.C., Technical Information Service - American Association of Museums

Belcher, M. 1991, *Museum Exhibitions*, Leicester, Leicester University Press

Bitgood, St. 1992, «Visitor orientation and circulation: Some general principles», αναδημοσίευση στο Durbin, G. (επιμ.), *Developing Exhibitions for Lifelong Learning*. London, The Stationery Office, 149-51

Bone, W.- McGinnis, B. και Welsen, M. 1993, *Discovering Museums - A Guide in the United Kingdom for Blind and Partially Sighted People*, London, HMSO

Davidson, B., Lee Heald, C. και Hein, E.G. 1994, «Increased exhibit accessibility through multisensory interaction» στο Hooper-Greenhill, E. (επιμ.) 1999, *The Educational Role of the Museum*, London, Routledge, 179-94

Dodd, J. και Sandell, R. 1998, *Building Bridges. Guidance for museums and galleries on developing new audiences*, London, Museums & Galleries Commission

Fondation de France και ICOM (επιμ.) 1991, *Museums Without Barriers A New Deal for Disabled People*, London and New York, Routledge

Groff, G. και Gardner, L. 1989, *What Museum Guides Need to Know Access for Blind and Visually Impaired Visitors*, New York, American Foundation for the Blind

Hooper-Greenhill, E. 1994, *Museums and their Visitors*, London, Routledge

Hooper-Greenhill, E. 1994 (επιμ.), *The Educational Role of the Museum*, London, Routledge

Kavanagh, G. (επιμ.) 1994, *Museum Provision and Professionalism*, Leicester Readers in Museum Studies, London & New York, Routledge

Museums and Galleries Commission 1994, «Guidelines on disability and quality of service for museums and galleries in the United Kingdom» στο Kavanagh, G. (επιμ.) 1994, *Museum Provision and Professionalism*, Leicester Readers in Museum Studies, London & New York, Routledge, 326-35

Neal, A. 1987², *Help for the Small Museum. Handbook of Exhibit Ideas and Methods*, Boulder, Colorado, Prouett Publishing Company

- Nolan, G. 1997, *Designing Exhibitions to Include People with Disabilities—A Practical Guide*, Edinburgh, National Museums of Scotland
- Pearson, A. 1985, *Arts for Everyone Guidance on Provision for Disabled People*, London, Carnegie U.K., Trust and Center on Environment for Handicapped
- Royal Ontario Museum (επιμ.) 1980, *The Museum and the Visually Impaired. The report of the Work Group on Facilities for the Visually Impaired*, Toronto, Royal Ontario Museum
- Sagramola, S. 2004, «EuCAN - Ευρωπαϊκή αντίληψη για ένα δίκτυο προσβασιμότητας» στο Τσιτούρη, Α. (επιμ.) 2004, *Πρόσβαση ατόμων με αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού*, Πρακτικά συνεδρίου, Θεσσαλονίκη 30 Οκτωβρίου - 1 Νοεμβρίου 2003, ΥΠΠΟ, Αθήνα, ΥΠΠΟ, 38-41
- Wycliffe Noble, C. και Lord, G. 2003, *Access for Disabled People to Arts Premises: The Journey Sequence*, Oxford, Architectural Press - Elsevier

Πηγές πληροφόρησης στο διαδίκτυο

- Access for All to Surrey Museums Part 3: The Survey*, on-line στη διεύθυνση:
<http://www.surreymuseums.free-online.co.uk/zz9/access3.html#method> (τελευταία επίσκεψη 25-01-2006)
- Association of Science and Technology Centers, *Accessible Practices* on-line στη διεύθυνση: <http://www.astc.org/resource/access/> (τελευταία επίσκεψη 25-01-2006)
- European Concept for Accessibility Network (EuCAN) και Aragall, F. 2003, *European Concept for Accessibility – Technical Assistance Manual* on-line στη διεύθυνση <http://homepage.eircom.net/~lidd/> (τελευταία επίσκεψη 12/03/2006)
- Gardner, H. 2005, *Multiple lenses on the mind*, on-line στη διεύθυνση http://www.pz.harvard.edu/Pls/HG_Multiple_Lenses.pdf (τελευταία επίσκεψη 22/04/2006)
- Hein, G., *The constructivist museum* on-line στη διεύθυνση: <http://www.gem.org.uk/hein.html> (τελευταία επίσκεψη 20/02/2005)
- Hetherington, K. 2003, «Accountability and disposal: visual impairment and the museum», *museum and society*, 1(2), 104-115, on-line στη διεύθυνση: <http://www.le.ac.uk/ms/m&s/mshetherington.pdf> (τελευταία επίσκεψη 06-07-2005)
- Smithsonian Accessibility Program, Office of the Provost, *Smithsonian Guidelines for Accessible Exhibition Design*, on-line στη διεύθυνση: <http://www.si.edu/opa/accessibility/exdesign/start.htm> (τελευταία επίσκεψη 19-05-2005), ελληνική μετάφραση διαθέσιμη από το Very special arts Hellas
- The Americans with disabilities act 1995, *Checklist for readily achievable barrier removal. Checklist for existing facilities version 2.1*, Adaptive Environment Center Inc. & Barrier Free Environments Inc., on-line στη διεύθυνση: <http://www.adaptenv.org/publications/checklist-pdf.pdf> (τελευταία επίσκεψη 25-01-2006)
- United Nations 1993, *The Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities*, on-line στη διεύθυνση <http://www.un.org/esa/socdev/enable/dissre00.htm> (τελευταία επίσκεψη 22-04-2006)

Έρευνα για τα ΑμεΑ, on-line στη διεύθυνση:

http://www.esaea.gr/index.php?module=documents&JAS_DocumentManager_op=viewDocument&JAS_Document_id=106 (τελευταία επίσκεψη 15/04/2006)

Κατσογιάννου, Μ. 2002, *Η Ελληνική Νοηματική Γλώσσα, ένα άλλο μέσο επικοινωνίας*,

on-line στη διεύθυνση: <http://www.translatum.gr/journal/2/greek-sign-language.htm> (τελευταία επίσκεψη 3/5/2006)

Μουσείο Αφής του Φάρου Τυφλών Ελλάδας, on-line στη διεύθυνση:

www.tactualmuseum.gr (τελευταία επίσκεψη 25/04/2006)

Οικονόμου, Μ. 2004, «Νέες τεχνολογίες και Μουσεία: Εργαλείο, τροχοπέδη ή συρμός»,

Μουσειολογία – διεθνές επιστημονικό ηλεκτρονικό περιοδικό 1, on-line στη διεύθυνση:

<http://www.aegean.gr/culturaltec/museology/issues/issue1/papers/EconomouMaria.pdf> (τελευταία επίσκεψη 03/05/2006)

Οργανισμός Ανέγερσης Νέου Μουσείου Ακρόπολης, on-line στη διεύθυνση:

<http://www.culture.gr/2/21/215/21502/g21514.html> (τελευταία επίσκεψη 25/04/2006)

Στοιχεία για την τυφλοκώφωση, on-line στη διεύθυνση:

www.pi-schools.gr/special_education/tiflokofosi/tiflokofosi-kef-1.pdf (τελευταία επίσκεψη 8/3/2006)

Σύνδρομα Down, Rett και Angelman, on-line στη διεύθυνση:

<http://www.noesi.gr/book/syndrome> (τελευταία επίσκεψη 8/3/2006)

ΥΠΕΧΩΔΕ, *Οδηγίες για την αυτόνομη διακίνηση και διαβίωση των ΑμεΑ*, on-line στη διεύ-

θυνση: <http://www.minenv.gr/1/16/162/16203/g1620300.html> (τελευταία επίσκεψη 25-01-2006)

ΥΠΕΧΩΔΕ, *Στατιστικά στοιχεία και διαγράμματα που αφορούν σε εμποδιζόμενα άτομα και άτομα με ειδικές ανάγκες*, on-line στη διεύθυνση:

<http://www.minenv.gr/1/16/162/16202/g1620201.html> (τελευταία επίσκεψη 25-01-2006)

ΥΠΕΧΩΔΕ, *Σχεδιάζοντας για όλους-Άτομα με ειδικές ανάγκες*, on-line στη διεύθυνση:

<http://www.minenv.gr/4/47/g4700.html> (τελευταία επίσκεψη 25-01-2006)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ -Α

Α. Κύρια σημεία του ελληνικού νομικού πλαισίου

(πηγές: <http://www.minenv.gr/4/47/docs/2.pdf>, Πολυχρονίου 2003, Νάσκου-Περράκη και Γάκη 2004)

Β. Ανάλυση νομικού πλαισίου (από το: Πολυχρονίου 2003, 9-12)

ΚΥΡΙΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΝΟΜΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ

για τις κατασκευές/εγκαταστάσεις και τον τρόπο αντιμετώπισης των Ατόμων με Αναπηρία στα κτίρια συνάθροισης κοινού και στις υπηρεσίες του δημόσιου/ ευρύτερου δημόσιου τομέα

(πηγές: <http://www.minenv.gr/4/47/docs/2.pdf>, Πολυχρονίου 2003, Νάσκου-Περράκη και Γάκη 2004)

Σύνταγμα των Ελλήνων, Άρθρο 21 και Άρθρο 25

Ν. 3057/'02 (Φ.Ε.Κ. 239/ Α' /10.10.2002) «Τροποποίηση και συμπλήρωση του Ν. 2725/1999, ρύθμιση θεμάτων Υπουργείου Πολιτισμού και άλλες διατάξεις», άρθρο 82 «Θέματα Ολυμπιακής Προετοιμασίας και άλλες διατάξεις», § 5.

Ν.3010/'02 (Φ.Ε.Κ. 91/ Α' /25.04.2002) άρθρο 11 & 14 (τροποποίηση διατάξεων του Ν.960/'79).

Ν.2963/'01 (Φ.Ε.Κ. 268/ Α' /23.11.2001) «Οργάνωση και λειτουργία των δημόσιων επιβατικών μεταφορών και άλλες διατάξεις», άρθρο 15

Ν.2831/'00 (Φ.Ε.Κ. 140/ Α' /13.06.2000) «Τροποποίηση διατάξεων του Ν.1577/'85 Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός και άλλες πολεοδομικές ρυθμίσεις». Ειδικότερα τα άρθρο 18 και άρθρο 28. ΥΠΕΧΩΔΕ

Ν.2817 (Φ.Ε.Κ. 78/ Α' /14.03.2000) «Εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και άλλες διατάξεις»

Ν.2696/'99 (Φ.Ε.Κ. 57/ Α' /23.03.1999) «Κύρωση του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας», άρθρο.4 Σήμανση οδών με πινακίδες, ειδικότερα οι πινακίδες Ρ-70, Ρ-71, Ρ-72, Π-60, Π-71, Πρ-4δ, Πρ-4ε, και τις §11 και 12 του ίδιου άρθρου, καθώς και το άρθρο 34 § ιζ' και ιη', το άρθρο 48 §2, άρθρο 52 §3, άρθρο 84 §4, καθώς και το άρθρο 102 §2. Υπ. Μεταφορών

Ν.2430/'96 (Φ.Ε.Κ. 156/ Α' /10.07.1996), «Υιοθέτηση παγκοσμίου προγράμματος δράσης και κανόνων ισών ευκαιριών για άτομα με ειδικές ανάγκες» των Ηνωμένων Εθνών. Βουλή των Ελλήνων

Ν.1772/'88 (Φ.Ε.Κ. 597/ Δ' /10.08.1988). Ειδικότερα τα άρθρο 3 §2, άρθρο 17 §1, άρθρο 19 §1, άρθρο 26 §2γ, άρθρο 29 §5α και 5β. ΥΠΕΧΩΔΕ

Ν.1577/'85 (Φ.Ε.Κ. 210/ Α' /18.12.1985) «Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός», όπως τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε με την Υπ. Απόφ. 9152/426/'86 (Φ.Ε.Κ. 41/ Β' /'86) και τους Ν.1647/'86 και

ΠΔ. 1/'93 (Φ.Ε.Κ. 1161/ Δ' /03.09.1993) «Στάθμευση Αυτοκινήτων». ΥΠΕΧΩΔΕ

ΠΔ.16/'96 (Φ.Ε.Κ. 10/ Α' /18.01.1996) «Προσαρμογή ελληνικής νομοθεσίας περί ασφάλειας των εργαζομένων προς τις διατάξεις της Οδηγίας 654/89 της Ε.Ο.Κ.». Υπ. Εργασίας

Τριμερής Υ.Α. ΔΜΕΟ/στ'/3430/'93 «Διεξαγωγή Ομαλής κυκλοφορίας οχημάτων κλπ» Ιδιαίτερα το άρθρο 5.δ. (Φ.Ε.Κ. 456/Β'/24.06.1993 Τροποποίηση Τρ/ρούς Υπ. Απόφ. Δ2/3311/1991 Φ.Ε.Κ. 3/Β'/08.01.1992).

Υ.Α. ΟΙΚ. 52487/'01 «Ειδικές ρυθμίσεις για την εξυπηρέτηση ΑμεΑ σε υφιστάμενα κτίρια» (Φ.Ε.Κ. 18/Β'/15.01.2002). ΥΠΕΧΩΔΕ

Υ.Α. ΟΙΚ. 52488/'01 «Ειδικές ρυθμίσεις για την εξυπηρέτηση ΑμεΑ σε κοινόχρηστους χώρους των οικισμών που προορίζονται για την κυκλοφορία πεζών» (Φ.Ε.Κ. 18/Β'/15.01.2002). ΥΠΕΧΩΔΕ

Υ.Α. 98728/7722 (Φ.Ε.Κ. 167/Δ'/02.03.1993) «Προδιαγραφές για την κατασκευή χώρων στάθμευσης που εξυπηρετούν τα κτίρια» άρθρο 5. ΥΠΕΧΩΔΕ

Υ.Α. ΔΙΑΔΠ/Α6/27299/'92, για «Άμεση και κατά προτεραιότητα εξυπηρέτηση ΑμεΑ». Υπ. Προεδρίας

Υ.Α. 3046/304/'88 (Φ.Ε.Κ. 59/Δ'/03.02.1989) «Κτιριοδομικός Κανονισμός», όπως αυτή τροποποιήθηκε με την Υπ. Απόφ. 49977/3068/'89. Ειδικότερα τα άρθρο 3 §1, άρθρο 4, άρθρο 13, άρθρο 14, άρθρο 15, άρθρο 16, άρθρο 21, άρθρο 24, άρθρο 29, άρθρο 32, άρθρο 39 (πρώην 38). ΥΠΕΧΩΔΕ

Εγκύκλιος 13/'04 περί «Εργασίες δόμησης μικρής κλίμακας» (Φ.Ε.Κ. 114/Δ/'04). ΥΠΕΧΩΔΕ

Εγκύκλιος 26/'04 αριθ. πρωτ. 8298/3.03.'04 «Οδηγός Τυφλών». ΥΠΕΧΩΔΕ

Εγκύκλιος 5/'04, αριθ. πρωτ. 4490/29.01.'04, περί «Εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 18 του Ν.2831/'00 και σε εκτός σχεδίου πόλεως νομίμως υφιστάμενα κτίρια». ΥΠΕΧΩΔΕ

Εγκύκλιος αριθ. πρωτ. ΔΙΑΠΔ/4291/17.02, «Εξυπηρέτηση ατόμων με ειδικές ανάγκες από τις Δημόσιες Υπηρεσίες και τους φορείς του Δημοσίου Τομέα». Υπ. Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Δ/νη Απλούστευσης Διαδικασιών και Παραγωγικότητας

Εγκύκλιος ΔΙΑΔΠ/Γ2Γ/589/8.01.'02, Υπ. Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης

Εγκύκλιος ΔΙΑΔΠ/Β/10056/27.05.'02, Υπ. Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης

Εγκύκλιος ΔΙΑΔΠ/Β/18036/23.09.'02 περί «Εξασφάλιση πρόσβασης των ΑΜΕΑ σε κτίρια του Δημοσίου Τομέα». Υπ. Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης

Εγκύκλιος Γ.Γ.Δ.Δ.18522/25.09.'02 περί «Προσβασιμότητα ΑΜΕΑ σε κτίρια που στεγάζουν Υπουργεία και Περιφέρειες». Υπ. Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης

Εγκύκλιος αρ. πρ. ΔΙΑΠΔ/Γ2Γ/20752/21.9.2000. «Ειδικές ρυθμίσεις για την εξασφάλιση της πρόσβασης των ΑμεΑ στα κτίρια βάσει του νέου ΓΟΚ (Ν. 2831/2000)». Υπ. Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Δ/νη Απλούστευσης Διαδικασιών και Παραγωγικότητας

Εγκύκλιος αριθ. πρωτ. ΔΙΑΠΔ/Γ2Γ/5750/29.03.'99, «Εξασφάλιση πρόσβασης και διευκολύνσεις εμποδιζομένων ατόμων στις Δημόσιες Υπηρεσίες». Υπ. Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Δ/νση Απλούστευσης Διαδικασιών και Παραγωγικότητας

Εγκύκλιος αρ. πρ. ΔΙΑΠΔ/4291/17.02.'97 «Εξυπηρέτηση ατόμων με ειδικές ανάγκες από τις Δημόσιες Υπηρεσίες και τους Φορείς του Δημοσίου Τομέα». Υπ. Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Δ/νση Απλούστευσης Διαδικασιών και Παραγωγικότητας

Εγκύκλιος αριθ. πρωτ. ΔΙΑΔΠ/26534/2.12.'96, «Εξασφάλιση πρόσβασης εμποδιζομένων ατόμων-εφαρμογή των Οδηγιών Σχεδιασμού του ΥΠΕΧΩΔΕ για την άρση των αρχιτεκτονικών εμποδίων». Υπ. Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Δ/νση Απλούστευσης Διαδικασιών και Παραγωγικότητας

Εγκύκλιος Υπουργού αριθ.14/'91 αριθ. πρωτ. ΟΙΚ: 3400/27.03.'91 «Έλεγχος ειδικών κτιρίων για την αυτόνομη διακίνηση ατόμων με ειδικές ανάγκες». ΥΠΕΧΩΔΕ

Επιστολή Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ προς τους Νομάρχες με αριθ. πρωτ. οικ. 8678/'95 περί «Προσωρινή Σύνδεση Αυθαιρέτων κτισμάτων με τα δίκτυα».

Εγκύκλιος 3066/1281/15.09.'92 «Κατασκευές στους Ιερούς Ναούς πρόσβασης ηλικιωμένων και ατόμων με ειδικές ανάγκες», Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος,

Γ.Γ. ΕΟΤ Αποφ. 522843/'95, ΕΟΤ.92/7/'95 περί «Προδιαγραφές Τουριστικών Εγκαταστάσεων».

ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ

(από το: Πολυχρονίου 2003, 9-12)

Το Σύνταγμα της Ελλάδας

Κατά την αναθεώρηση του Συντάγματος της Ελλάδας, στο άρθρο 21 προστέθηκε η § 6, που αναφέρει ότι «Τα άτομα με αναπηρίες έχουν δικαίωμα να απολαμβάνουν μέτρων που εξασφαλίζουν την αυτονομία, την επαγγελματική ένταξη κι τη συμμετοχή τους στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας».

Τα δικαιώματα του ευρωπαίου πολίτη

Η Ευρωπαϊκή Ένωση στο κείμενο του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων που επεξεργάστηκαν οι «15» στη Σύνοδο Κορυφής της Νίκαιας τον Δεκέμβριο του 2000 και θα αποτελέσει το πρόπλασμα του Συντάγματος της Ε.Ε., πρόβλεψε στο άρθρο 26 «Ένταξη των ατόμων με ειδικές ανάγκες», ότι «Η Ένωση αναγνωρίζει και σέβεται το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρίες να επωφελούνται μέτρων που θα τους εξασφαλίζουν την αυτονομία, την κοινωνική και επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή», ενώ στο άρθρο 25 για τα δικαιώματα των ηλικιωμένων αναφέρεται ότι «Η Ένωση αναγνωρίζει και σέβεται το δικαίωμα των ηλικιωμένων προσώπων να διάγουν μια αξιοπρεπή και ανεξάρτητη ζωή μια να συμμετέχουν στον κοινωνικό και πολιτιστικό βίο».

Τα τελευταία χρόνια έχει εκδοθεί σειρά διατάξεων, εγκυκλίων και οδηγιών σχετικά με την εξυπηρέτηση των αναπήρων ατόμων:

Ν. 2831/2000 «Τροποποίηση των διατάξεων του Ν. 1577/1985 “Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός” και άλλες πολεοδομικές διατάξεις» (Φ.Ε.Κ. 140/Α/13.06.200) άρθρο 18 και άρθρο 28 (το άρθρο 28 του Ν. 2831/2000 αντικατέστησε τις παραγράφους 5α, 5β του άρθρου 29 του Ν. 1577/1985).

Το άρθρο 18 επιτρέπει, κατά παρέκκλιση των κείμενων διατάξεων την εγκατάσταση ανελκυστήρα που εξυπηρετεί ΑμεΑ σε υφιστάμενα κτίρια, ενώ το άρθρο 28 «Ειδικές ρυθμίσεις για άτομα με ειδικές ανάγκες» επιβάλλει να εξασφαλίζονται η οριζόντια και κατακόρυφη προσπέλαση από ΑμεΑ στους χώρους των νέων κτιρίων στους οποίους στεγάζονται υπηρεσίες του δημοσίου, Ν.Π.Δ.Δ., Ν.Π.Ι.Δ. του ευρύτερου δημόσιου τομέα, κοινωφελείς οργανισμοί, οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης ή έχουν χρήσεις συνάθροισης κοινού, εκπαίδευσης, υγείας - πρόνοιας, γραφείων και εμπορίου, καθώς επίσης και στους χώρους στάθμευσης αυτοκινήτων των κτιρίων αυτών. Το άρθρο αυτό βελτιώνει και επεκτείνει κατά πολύ τις πρόνοιες που προβλέπονται στον ΓΟΚ του 1985 για τις προσβάσεις. Το πλάτος της εισόδου στον ανελκυστήρα γίνεται 0.85μ και η κλίση της ράμπας 5%, ενώ επιβάλλεται η κατασκευή χώρων υγιεινής ΑμεΑ σε ποσοστό 5% των χώρων υγιεινής κοινού, στους κοινόχρηστους χώρους των οικισμών και στους χώρους των προαναφερθέντων κτιρίων όπου μάλιστα πρέπει να υπάρχει ένας τουλάχιστον χώρος υγιεινής ανά όροφο. Στα υφιστάμενα κτίρια των προηγούμενων κατηγοριών, εκτός αυτών που στεγάζουν ιδιωτικές δραστηριότητες είναι υποχρεωτική η κατασκευή υποδομών που θα τα κάνουν προσβάσιμα και από ΑμεΑ. Ακόμη όμως και στα υφιστάμενα κτίρια που δεν είναι υπο-

χρεωτική η εφαρμογή των παραπάνω διατάξεων, επιτρέπεται κατά παρέκκλιση κάθε γενικής ή ειδικής διάταξης, η εγκατάσταση ή κατασκευή στοιχείων για την διευκόλυνση της πρόσβασης, στους κοινόχρηστους χώρους αυτών, ΑμεΑ. Τέλος κατά τη διαμόρφωση ή ανακατασκευή των κοινόχρηστων χώρων των οικισμών, που προορίζονται για την κυκλοφορία των πεζών, επιβάλλεται να εξασφαλίζεται η δυνατότητα πρόσβασης ΑμεΑ με οδεύσεις πεζών, οδεύσεις τυφλών, ράμπες κλίσης 5% και χώρους στάθμευσης αναπηρικών αυτοκινήτων.

Απόφαση ΥΠΕΧΩΔΕ αρ. οικ. 52487/16-11-2001 «Ειδικές ρυθμίσεις για την εξυπηρέτηση ΑμεΑ σε υφιστάμενα κτίρια» και Απόφαση ΥΠΕΧΩΔΕ αρ. οικ. 52488/16-11-2001 «Ειδικές ρυθμίσεις για την εξυπηρέτηση των ΑμεΑ σε κοινόχρηστους χώρους των οικισμών που προορίζονται για την κυκλοφορία πεζών» Φ.Ε.Κ. 18/Β'/2002).

Οι δύο αποφάσεις συμπληρώνουν το άρθρο 28 και επιβάλλουν προδιαγραφές η μεν πρώτη στη διαμόρφωση των λειτουργικών χώρων των υφιστάμενων κτιρίων που στεγάζουν υπηρεσίες του Δημοσίου, Ν.Π.Δ.Δ., Ν.Π.Ι.Δ., ευρύτερου δημόσιου τομέα, οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης α' και β' βαθμίδας, κοινωφελείς οργανισμούς, τράπεζες και ανταλλακτήρια τραπεζών, καθώς και κτίρια με χρήση κοινού, η δε δεύτερη στην κατασκευή κοινόχρηστων χώρων.

Κτιριοδομικός Κανονισμός Υπ. Απόφαση 3046/3068 άρθρο 3 §1, άρθρο 4, άρθρο 13, άρθρο 29, άρθρο 32, άρθρο 39 (πρώην 38).

Συμπληρώνει τον ΓΟΚ. Όσον αφορά τους ανελκυστήρες, τα κλιμακοστάσια και τους κοινόχρηστους χώρους κυκλοφορίας πεζών.

Εγκύκλιος αρ. 14 ΥΠΕΧΩΔΕ αρ. πρωτ. ΟΙΚ3400/27-03-91 «Προσαρμογή ελληνικής νομοθεσίας περί ασφάλειας των εργαζομένων προς τις διατάξεις της Οδηγίας 654/89 της Ε.Ο.Κ.», άρθρο 10 παράρτημα Ι, παράγραφος 22 και παράρτημα ΙΙ, παράγραφος 21.

Καθιστά υποχρεωτική την ύπαρξη πρόσβασης και εξυπηρέτησης ΑμεΑ σε όλες τις επιχειρήσεις ανεξαρτήτως κλάδου οικονομικής δραστηριότητας στον οποίο κατατάσσονται. Για τις εισόδους, τους διαδρόμους, την διαρρύθμιση των χώρων εργασίας, τους ανελκυστήρες και τα κλιμακοστάσια, τους χώρους υγιεινής, τα λουτρά, τις εγκαταστάσεις, τον τεχνικό εξοπλισμό, θα λαμβάνονται υπόψη οι «Οδηγίες Σχεδιασμού» του ΥΠΕΧΩΔΕ, οι οποίες έχουν εφαρμογή όχι μόνο σε κτίρια που κατασκευάζονται μετά την δημοσίευση του Π.Δ., αλλά και σε προϋπάρχοντα.

Ν. 2430 (Φ.Ε.Κ. 156/Α/10.07.96) «Υιοθέτηση παγκοσμίου προγράμματος δράσης και κανόνων ίσων ευκαιριών για άτομα με αναπηρίες των Ηνωμένων Εθνών».

Ν. 3057/2002 «Τροποποίηση και συμπλήρωση του Ν. 2725/1999, ρύθμιση θεμάτων Υπουργείου Πολιτισμού και άλλες διατάξεις», άρθρο 82 «Θέματα Ολυμπιακής Προετοιμασίας και άλλες διατάξεις», § 5.

Αναφέρει ότι τα κτίρια της παραγράφου 5 του άρθρου 28 του Ν. 2831/2000, τα οποία βρίσκονται εντός των ορίων των Ολυμπιακών πόλεων, πρέπει να γίνουν

προσβάσιμα το αργότερο μέχρι 31.12.2003 και επιβάλλει πρόστιμο σε περίπτωση που δεν τηρηθεί η προθεσμία αυτή.

Εγκύκλιοι Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης (Υ.Π.Ε.Σ.Δ.Δ.Α.), Δ/νση Απλούστευσης Διαδικασιών και παραγωγικότητας:

- **Εγκύκλιος αρ. πρ. ΔΙΑΠΔ/26534/02.12.96 «Εξασφάλιση πρόσβασης εμποδιζόμενων ατόμων - εφαρμογή των Οδηγιών Σχεδιασμού του ΥΠΕΧΩΔΕ για την άρση των αρχιτεκτονικών εμποδίων».** Καθιστά υποχρεωτική την εφαρμογή των «Οδηγιών Σχεδιασμού» του ΥΠΕΧΩΔΕ για όλα τα κτίρια που στεγάζουν υπηρεσίες του δημοσίου, Ν.Π.Δ.Δ. (στα οποία περιλαμβάνονται και τα πανεπιστήμια), Ν.Π.Ι.Δ. του ευρύτερου δημόσιου τομέα, κοινωφελείς οργανισμούς και οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης.
- **Εγκύκλιος αρ. πρ. ΔΙΑΠΔ/4291/17.02.97 «Εξυπηρέτηση ατόμων με ειδικές ανάγκες από τις Δημόσιες Υπηρεσίες και τους Φορείς του Δημοσίου Τομέα».**
- **Εγκύκλιος αρ. πρ. ΔΙΑΠΔ/Γ2Γ/5750/29.03.99 «Εξασφάλιση πρόσβασης και διευκολύνσεις εμποδιζόμενων ατόμων, στις Δημόσιες Υπηρεσίες».** Επιβάλλει την εξασφάλιση πρόσβασης και διευκολύνσεων στις Δ.Υ. και Φορείς του Δημοσίου Τομέα σε τακτό χρονικό διάστημα.
- **Εγκύκλιος αρ. πρ. ΔΙΑΠΔ/Γ2Γ/20752/21.9.2000.** Αναφέρεται στα άρθρα 18 και 28 του Ν. 2831/2000 και στην υποχρέωση των Δ.Υ. για την εφαρμογή τους.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ -Β

Α. ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίνακας 1: Κατάλληλη ορολογία σχετικά με τα ΑμεΑ (πηγή: Πολυχρονίου 2004, 82)

Πίνακας 2: Είδη εκθεμάτων(πηγή: περιοδικό *Visitor Behaviour*, vol VI winter 1991 –μτφ. Γ.-Τ. Κούτσικα)

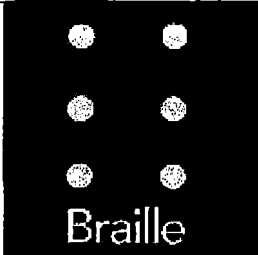
Β. ΣΗΜΑΝΣΗ ΣΧΕΤΙΚΗ ΜΕ ΑμεΑ (πηγή: ΥΠΕΧΩΔΕ)

Πίνακας 1

ΟΡΟΛΟΓΙΑ ΠΟΥ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΜΕ ΓΙΑ ΝΑ ΠΕΡΙΓΡΑΨΟΥΜΕ ΑμεΑ <i>(πηγή: Πολυχρονίου 2004)</i>	
ΣΩΣΤΟ	ΛΑΘΟΣ
Άτομα με Αναπηρία (ΑμεΑ)	Ανάπηροι Άτομα με Ειδικές Ανάγκες (ΑΜΕΑ) Άτομα με Ειδικές Ικανότητες
Αναπηρικό αμαξίδιο Χρήστης αμαξιδίου	Καρότσι, τροχοκάθισμα, τροχοκαρέ- κλα Άτομο σε καροτσάκι
Άτομα κωφά Άτομα βαρήκοα Άτομα με προβλήματα ακοής	Κωφάλαλοι, κουφοί
Άτομα τυφλά Άτομα με μειωμένη όραση Άτομα με προβλήματα όρασης	
Άτομα με νοητική υστέρηση	Άτομα καθυστερημένα
Άτομα με μαθησιακές δυσκολίες	Δυσλεκτικός (ως μειωτική γενίκευση)
Άτομα με εγκεφαλική παράλυση Άτομα με σπαστική τετραπληγία	Άτομα σπαστικά
Εμποδιζόμενα άτομα	Άτομα μειωμένης κινητικότητας

Πίνακας 2

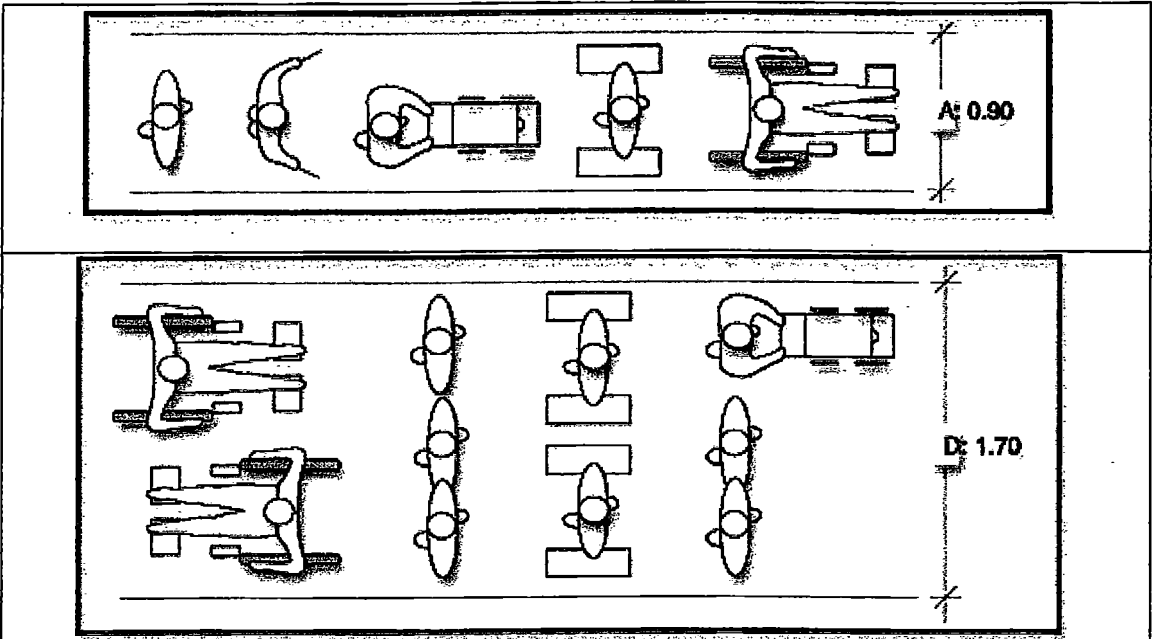
<i>Hands-on, Participatory, Interactive: τι είναι όλα αυτά;</i> (πηγή: περιοδικό <i>Visitor Behaviour</i> , vol VI winter 1991 –μτφ. Γ.-Τ. Κούτσικα)		
ΤΥΠΟΙ ΕΚΘΕΜΑΤΩΝ	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΚΘΕΜΑΤΩΝ	ΠΙΘΑΝΕΣ ή ΕΠΙΖΗΤΟΥΜΕΝΕΣ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ
«Αγγίξτε παρακαλώ» <i>Hands-on</i> (έκθεμα που ενθαρρύνει τον επισκέπτη να το αγγίξει, να σκαρφαλώσει πάνω του κ.τ.λ.)	1. Αγγίζω ένα ζώο 2. Σκαρφαλώνω πάνω στο άγαλμα ενός ζώου 3. Ντόνομαι με τη στολή του πυροσβέστη	1. Μαθαίνω μέσα από τις αισθήσεις 2. Εστιάζω την προσοχή σε ένα έκθεμα 3. Αυξάνω το ενδιαφέρον για ένα έκθεμα
Συμμετοχικό <i>Participatory</i> (έκθεμα που οδηγεί σε μία απάντηση, η οποία χρησιμοποιείται για να δείξει κάτι)	1. Συγκρίνω την απόσταση που μπορώ να περδήξω σε σχέση με κάποια ζώα 2. Αισθάνομαι μια σειρά από υλικά και τα συγκρίνω 3. Συνδέω το σκελετό ενός ζώου και το συγκρίνω με ένα έτοιμο μοντέλο	1. Συγκρίνω αντικείμενα και καταστάσεις 2. Εστιάζω την προσοχή σε ένα έκθεμα 3. Αυξάνω το ενδιαφέρον και δημιουργώ κάποια αλλαγή στη συμπεριφορά
Αλληλεπιδραστικό <i>Interactive</i> (έκθεμα που οδηγεί σε μία απάντηση, η οποία αλλάζει την κατάσταση του εκθέματος. Ο επισκέπτης έχει τον έλεγχο αυτής της αλλαγής)	1. Ανοίγω μια πορτούλα για να διαβάσω έναν υπομνηματισμό 2. Κουμπιά, μοχλοί κ.τ.λ. που δημιουργούν μια αλλαγή, π.χ. ακούγεται ένας ήχος 3. Παιχνίδια στον Η/Υ 4. Μεγεθυντικοί φακοί που αποκαλύπτουν κάτι που δε βλέπω με γυμνό μάτι	1. Μαθαίνω για αίτια-αποτελέσματα 2. Μαθαίνω για ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στα αντικείμενα 3. Εστιάζω την προσοχή σε ένα έκθεμα ή μια κατάσταση 4. Αυξάνω το ενδιαφέρον, αλλάζω συμπεριφορά 5. Δυνατότητα να «εξεταστώ» μόνη μου απέναντι στο έκθεμα

ΣΗΜΑΝΣΗ		
		
Σχήμα 1 Το Διεθνές Σύμβολο Πρόσβασης (ΔΣΠ) 'Ασπρο σε μαύρο ή μπλε υπόβαθρο	Σχήμα 2 Σύμβολο για ράμπα προσβάσιμη από ΑμεΑ	Σχήμα 3 Σύμβολο εξυπηρέτησεων για άτομα με προβλήματα όρασης
		
Σχήμα 4 Σύμβολο για την ύπαρξη κειμένου σε Braille	Σχήμα 5 Σύμβολο εξυπηρέτησεων για άτομα με προβλήματα ακοής	Σχήμα 6 Σύμβολο για την ύπαρξη διερμηνέα Νοηματικής

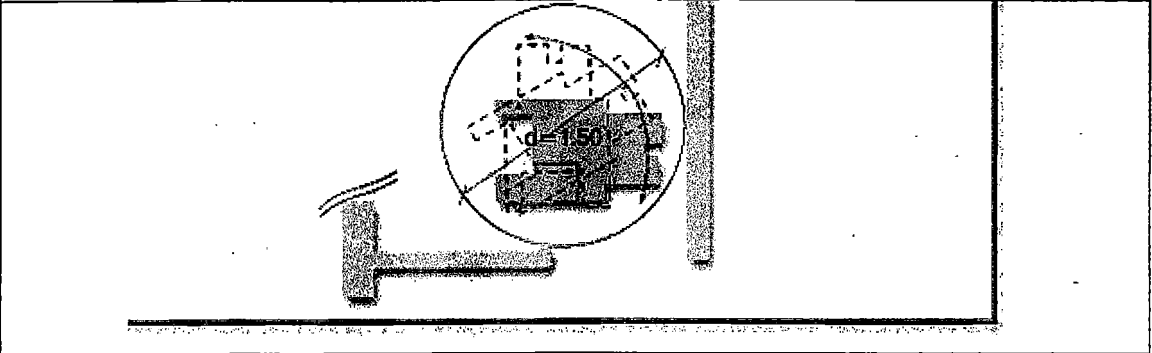
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ -Γ

ΣΧΕΔΙΑ και ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΑ

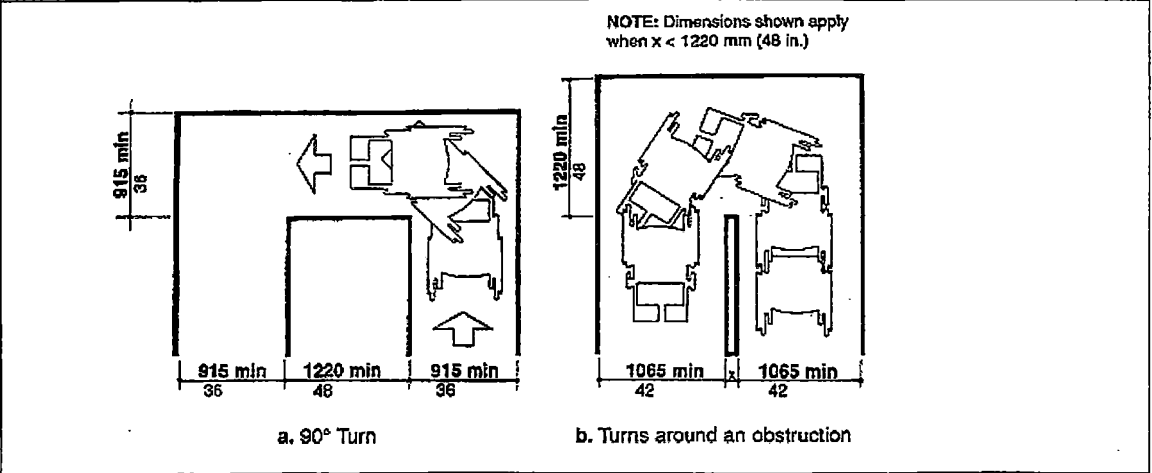
- Σχέδιο 1. Ελάχιστα ελεύθερα πλάτη όδευσης για ένα και για δύο αμαξίδια (πηγή: ΥΠΕΧΩΔΕ)
- Σχέδιο 2. Ελάχιστη ακτίνα στροφής αμαξιδίου (πηγή: ΥΠΕΧΩΔΕ)
- Σχέδιο 3. Ελάχιστος χώρος κίνησης γύρω από αντικείμενο (πηγή: Smithsonian)
- Σχέδιο 4. Εμβέλεια αντίληψης με μπαστούνι (πηγή: Smithsonian)
- Σχέδιο 5. Ελεύθερο ύψος όδευσης, Ανεκτές ανωμαλίες δαπέδου (πηγή: ΥΠΕΧΩΔΕ)
- Σχέδιο 6. Χειρολισθήρες (πηγή: ΥΠΕΧΩΔΕ)
- Σχέδιο 7. Χειρολαβές (πηγή: Pearson 1985)
- Σχέδιο 8. Ζώνες καλής ορατότητας (πηγή: AAM&MMA 1995)
- Σχέδιο 9. Ζώνες καλής ορατότητας (πηγή: Smithsonian)
- Σχέδιο 10. Ζώνες και απόσταση καλής ορατότητας (πηγή: Nolan 1997)
- Σχέδιο 11. Σωστή γωνία τοποθέτησης πινακίδας (πηγή: Neal 1987)
- Σχέδιο 12. Ζώνη ορατότητας (πηγή: Neal 1987)
- Σχέδιο 13. Επίτοιχη προθήκη μη αντιληπτή από μπαστούνι (πηγή: Smithsonian)
- Σχέδιο 14. Επίτοιχη προθήκη με εμπόδιο αντιληπτό από μπαστούνι (πηγή: Smithsonian)
- Σχέδιο 15. Επίτοιχη προθήκη αντιληπτή από μπαστούνι (πηγή: Smithsonian)
- Σχέδιο 16. Προτεινόμενες προδιαγραφές προθηκών (πηγή: Nolan 1997)
- Σχέδιο 17. Κατάλληλο ύψος προθήκης για πλάγια πρόσβαση αμαξιδίου (πηγή: Smithsonian)
- Σχέδιο 18. Κατάλληλο ύψος προθήκης για μετωπική πρόσβαση αμαξιδίου (πηγή: Smithsonian)

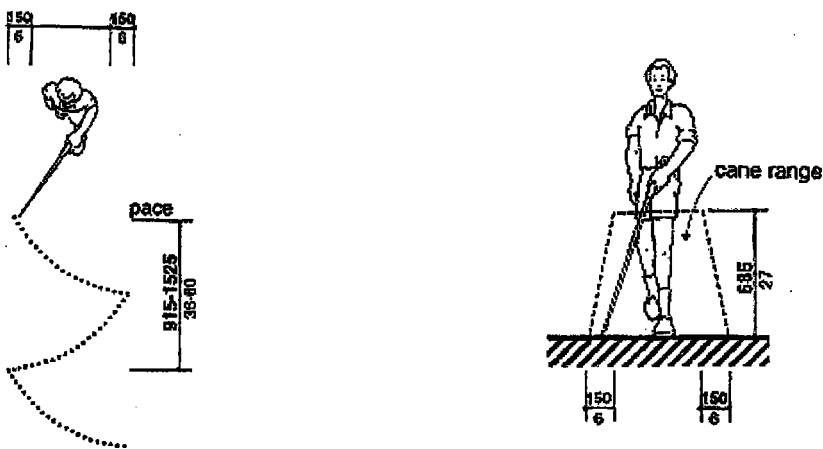
Σχέδιο 1. Ελάχιστα ελεύθερα πλάτη όδευσης για ένα και για δύο αμαξίδια

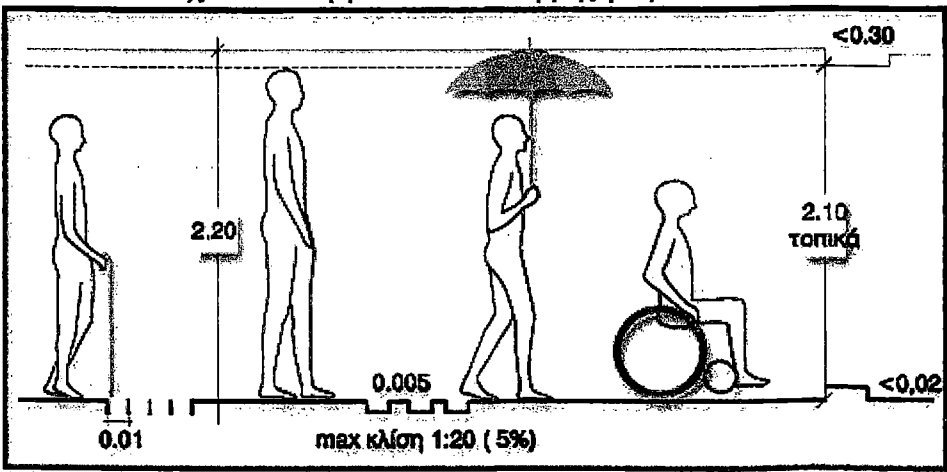
Σχέδιο 2. Ελάχιστη ακτίνα στροφής αμαξιδίου

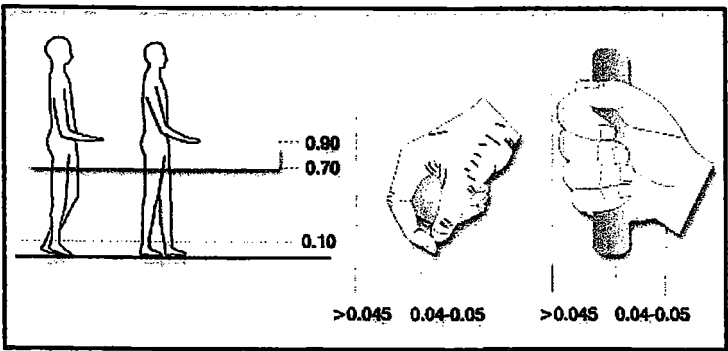
Σχέδιο 3. Ελάχιστος χώρος κίνησης γύρω από αντικείμενο

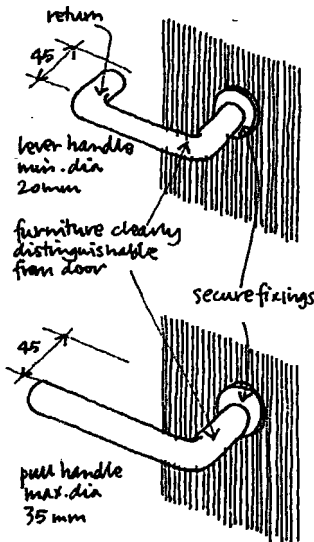
Σχέδιο 4. Εμβέλεια αντίληψης με μπαστούνι

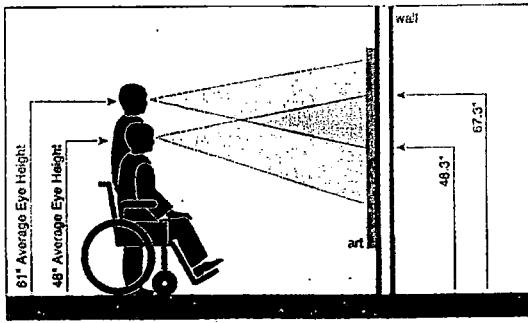
Σχέδιο 5. Ελεύθερο ύψος όδευσης, Ανεκτές ανωμαλίες δαπέδου

Σχέδιο 6. Χειρολιθοθήρες

Σχέδιο 7. Χειρολαβές

Σχέδιο 8. Ζώνες καλής ορατότητας

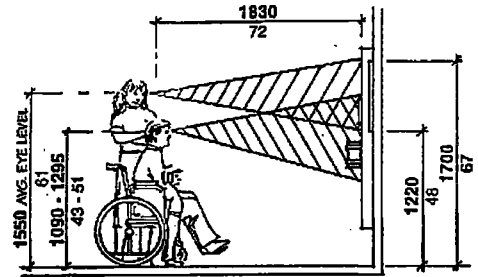
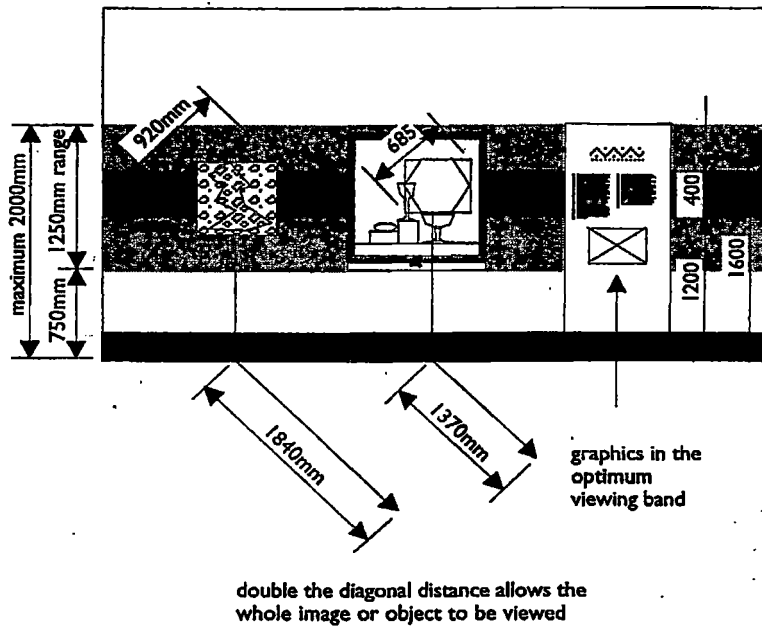
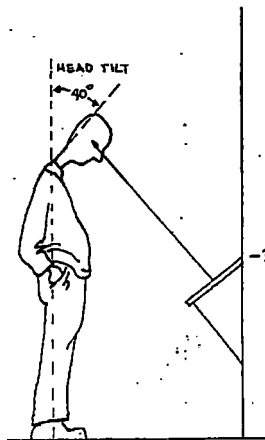

Fig. 3 Average viewing sightlines

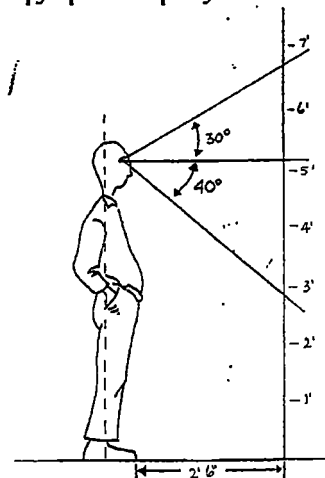
Σχέδιο 9. Ζώνες καλής ορατότητας

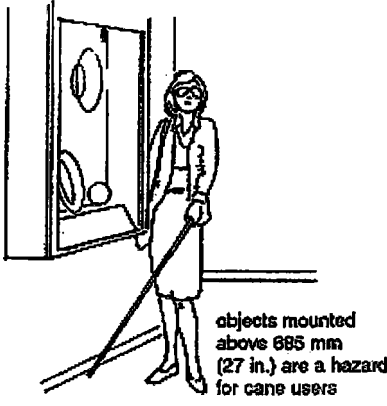
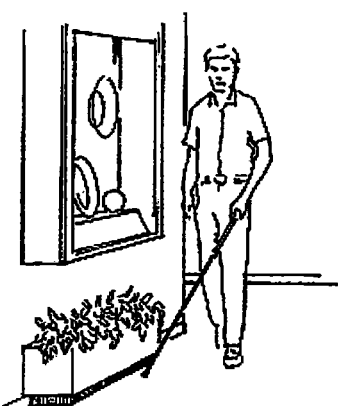
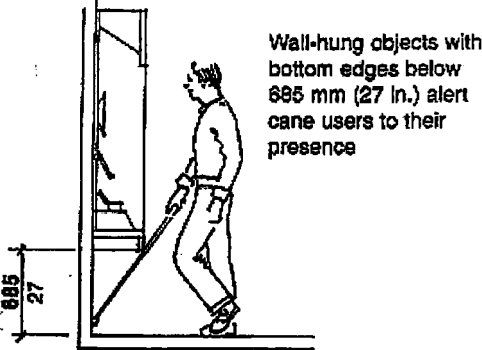
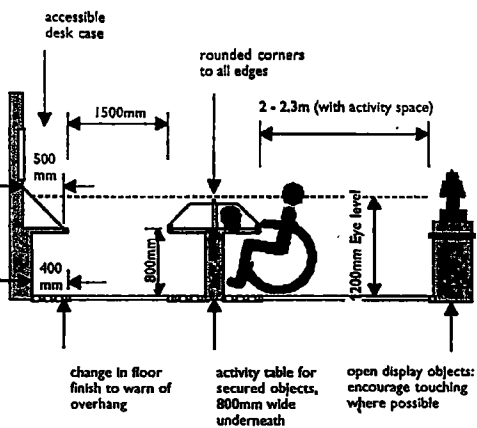
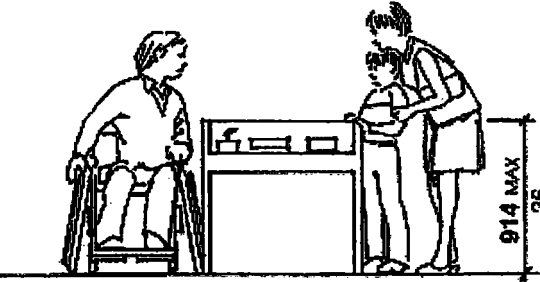
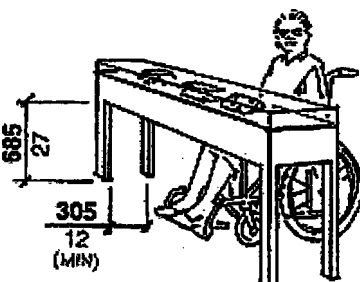
Σχέδιο 10. Ζώνες και απόσταση καλής ορατότητας

Σχέδιο 11. Σωστή γωνία τοποθέτησης πινακίδας

Σχέδιο 12. Ζώνη ορατότητας

 objects mounted above 685 mm (27 in.) are a hazard for cane users	 objects mounted below 685 mm (27 in.) are a hazard for cane users
Σχέδιο 13. Επίτοιχη προθήκη μη αντιληπτή από μπιστούνι	Σχέδιο 14. Επίτοιχη προθήκη με εμπόδιο αντιληπτό από μπιστούνι
 Wall-hung objects with bottom edges below 685 mm (27 in.) alert cane users to their presence	 accessible desk case rounded corners to all edges 1500mm 500 mm 400 mm 800mm 2 - 2.3m (with activity space) 1200mm Eye level change in floor finish to warn of overhang activity table for secured objects, 800mm wide underneath open display objects: encourage touching where possible
Σχέδιο 15. Επίτοιχη προθήκη αντιληπτή από μπιστούνι	Σχέδιο 16. Προτεινόμενες προδιαγραφές προθηκών
 914 MAX 36	 685 (27) 305 (12 MIN)
Σχέδιο 17. Κατάλληλο ύψος προθήκης για πλάγια πρόσβαση αμαξιδίου	Σχέδιο 18. Κατάλληλο ύψος προθήκης για μετωπική πρόσβαση αμαξιδίου

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ -Δ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

Α. Παραδείγματα εφαρμογών

Εικόνα 1. Παράδειγμα προθήκης με μεγάλο ύψος (πηγή: AAM&MMA 1995)

Εικόνα 2. Παράδειγμα προθήκης με κεκλιμένη επιφάνεια (πηγή: AAM&MMA 1995)

Εικόνα 3. Παράδειγμα τοποθέτησης λεζάντας πολύ χαμηλά (πηγή: AAM&MMA 1995)

Εικόνα 4. Παράδειγμα λεζάντας με σωστή κλίση για το ύψος της (πηγή: AAM&MMA 1995)

Εικόνα 5. Παράδειγμα χαμηλού τμήματος πάγκου υποδοχής (πηγή: Wycliffe Noble&Lord 2003)

Εικόνα 6. Παράδειγμα χαμηλού τμήματος πάγκου υποδοχής (πηγή: Wycliffe Noble&Lord 2003)

Εικόνα 7. Απτική εξέταση δείγματος υλικών ζωγραφικής(πηγήGroff&Gardner 1990)

Β. Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

Γ. Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης Ιδρύματος Ν. Π. Γουλανδρή

Δ. Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο

Ε. Μουσείο Αφής Φάρου Τυφλών

Εικόνα 1. Παράδειγμα προθήκης με μεγάλο ύψος

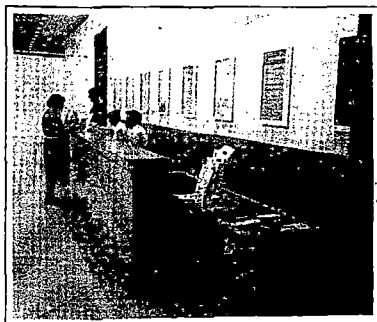
Εικόνα 2. Παράδειγμα προθήκης με κεκλιμένη επιφάνεια και σωστό ύψος

Εικόνα 3. Παράδειγμα τοποθέτησης λεζάντας πολύ χαμηλά

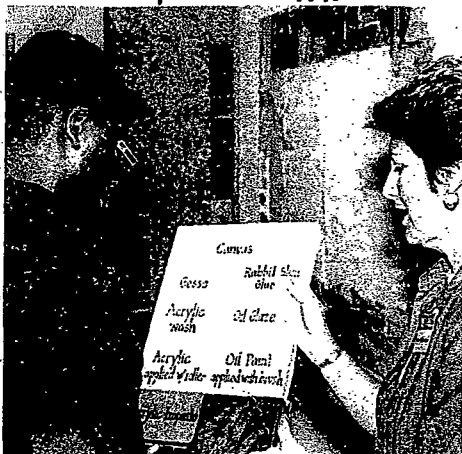
Εικόνα 4. Παράδειγμα λεζάντας με σωστή κλίση για το ύψος της

Εικόνα 5. Παράδειγμα χαμηλού τμήματος πάγκου υποδοχής

Εικόνα 6. Παράδειγμα χαμηλού τμήματος πάγκου υποδοχής

Εικόνα 7. Απτική εξέταση δείγματος υλικών που χρησιμοποιούνται στη ζωγραφική

ΕΘΝΙΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

Εικόνα 8. Το σχεδιάγραμμα των χώρων

Εικόνα 9. Παράδειγμα αίθουσας με χαμηλές χρωματικές αντιθέσεις

Εικόνα 10. Προθήκη με διάφορα επίπεδα για καλύτερη ανάδειξη των εκθεμάτων

Εικόνα 11. Το αναβατόριο για την αίθουσα της Θήρας

Εικόνα 12. Η έλλειψη καθισμάτων στην αίθουσα της Θήρας ωθεί τους επισκέπτες να καθίσουν στις βάσεις των εκθεμάτων

Εικόνα 13. Το διαχωριστικό από γυαλί είναι σχεδόν αόρατο

ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΥΚΛΑΔΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ Ν. Π. ΓΟΥΛΑΝΔΡΗ

Εικόνα 14. Ο χώρος της εισόδου δεν είναι σωστά φωτισμένος

Εικόνα 15. Σχολείο κατά τη διάρκεια εκπαιδευτικού προγράμματος

Εικόνα 16. Οι επίτοιχες προθήκες είναι τοποθετημένες ψηλά, αυτό τις καθιστά μη αντιληπτές από τυφλά άτομα με μπαστούνι και δεν επιτρέπει σε άτομα με αμαξίδιο να δουν το εσωτερικό τους

Εικόνα 17. Το σώμα του επισκέπτη δημιουργεί σκιές πάνω στα αντικείμενα, γιατί ένα μέρος του φωτός προέρχεται από τους προβολείς έξω από τις προθήκες

BYZANTINO και ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

Εικόνα 18. Κλιμακοστάσιο που οδηγεί από το πρώτο στο δεύτερο επίπεδο του εκθεσιακού χώρου. Διακρίνονται οι πόρτες του ανελκυστήρα που συνδέει τα δύο επίπεδα, το μαύρο περίγραμμα που διαχωρίζει το δάπεδο από τον τοίχο και ο χειρολισθήρας που συνεχίζεται και μετά το τέλος του κλιμακοστασίου

Εικόνα 20. Παιδιά που παρακολουθούν μια ξενάγηση

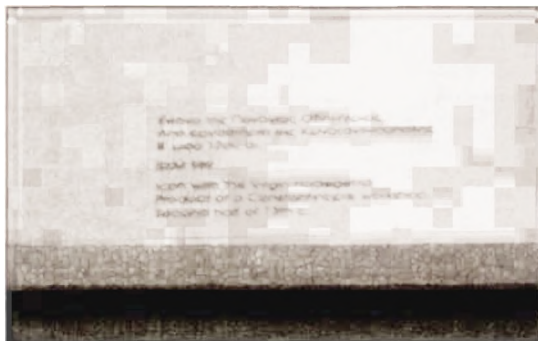
Εικόνα 22. Οι ενημερωτικές πινακίδες στον υποφωτισμένο χώρο. Διακρίνονται σημειακές δέσμες φωτός που τις καθιστούν δύσκολα αναγνώσιμες

Εικόνα 19. Ο χώρος με τις αμφιπρόσωπες εικόνες. Είναι φανερό πως η εντοπωσιακή λύση με τα Plexiglas δεν είναι ασφαλής για άτομα με προβλήματα όρασης

Εικόνα 21. Λεπτομέρεια του εκθεσιακού χώρου. Διακρίνονται οι βάσεις από μεταλλικά φύλλα (στις οποίες κινδυνεύει να σκοντάψει κανείς) και η (σχεδόν αόρατη) επεξηγηματική λεζάντα της αμφιπρόσωπης εικόνας κολλημένη πάνω στο plexiglas

Εικόνα 23. Επεξηγηματική λεζάντα πάνω σε μάρμαρο. Η λύση αυτή δεν είναι ευανάγνωστη

ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΦΗΣ ΦΑΡΟΥ ΤΥΦΛΩΝ

Εικόνα 24. Ο ανελκυστήρας κλίμακας που συνδέει το ισόγειο με τον Α' όροφο

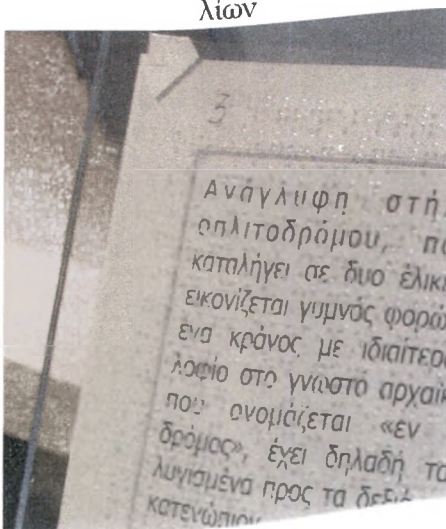
Εικόνα 25. Τα προπλάσματα του Παρθενώνα και του Βράχου της Ακρόπολης με τα κτίσματα που είχε κατά τον 5^ο π.Χ. αιώνα

Εικόνα 26. Απτική εξέταση κυκλαδικών ειδωλίων

Εικόνα 27. Μία από τις αίθουσες του μουσείου

Εικόνα 28. Πινακίδα που συνδυάζει το κείμενο σε Braille με το κείμενο με μεγάλους χαρακτήρες

Εικόνα 29. Λεπτομέρεια του ανάγλυφου χάρτη με τις Ολυμπιακές εγκαταστάσεις στην Αττική

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ -Ε

ΕΓΓΡΑΦΑ ΥΠΠΟ

Α. Αρ. Πρωτ. 414167/19.11.2003

Β. Αρ. Πρωτ. 185/ 12.01.2004

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
Γενική Γραμματέας

Αρ. Πρωτ.: Μ4467

Αθήνα, 19 Νοεμβρίου 2003

Προς:

1. κ. Α. Κολώνα, ΓΔΑΠΚ
2. κ. Β. Χανδακά, ΓΔΑΜΤΕ
3. κ. Ν. Βαλάκου, Διευθύντρια ΠΚΑ – ΜΕΕΠ
4. κ. Ι. Κακούρη, Διευθυντή ΒΜΑ
5. κ. Τ. Χατζηνικολάου, Διευθυντή ΝΕΠΟΚ
6. κ. Π. Πολυχρονόπουλο, Διευθυντή Θεάτρου & Χορού – Μουσικής
7. κ. Β. Γεωργίου, Διευθύντρια Εικαστικών Τεχνών
8. κ. Θ. Μαραντό, Προϊστάμενο Διεύθυνσης Οργάνωσης – Εκπαίδευσης και Ποιότητας Υπηρεσιών
9. κ. Μιράντα Καρατζά, Προϊσταμένη Τμήματος Αρχαιολογικών Χώρων, Μνημείων και Αρχαιογνωστικής Έρευνας
10. κ. Σ. Μπουτοπούλου, Προϊσταμένη Τμήματος μη Δημοσίων Αρχαιολογικών Μουσείων και Συλλογών, Αρχαιοπωλείων και Διάξεως Αρχαιοκαπηλείας
11. κ. Σ. Χούλια, Προϊσταμένη Τμήματος Δημοσίων Αρχαιολογικών Μουσείων και Συλλογών και Τμήματος Εκθέσεων και Μουσειολογικής Έρευνας
12. κ. Σ. Χρυσουλάκη, Προϊσταμένη Τμήματος Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας
13. κ. Ε. Αρατζιζοπούλου, Προϊσταμένη Τμήματος Αρχιτεκτονικών Μελετών ΔΜΜΠΚ
- ✓ 14. κ. Ι. Πολυχρονίου, Αρχιτέκτονα ΔΜΜΠΚ
15. κ. Σ. Γκούφα, Συνεργάτη κ. Γ.Γ. ΟΑ 2004

Θέμα: Σχέδιο δράσης για το ευρωπαϊκό έτος ΑμεΑ

Σε συνέχεια της σύσκεψης που πραγματοποιήθηκε στις 13.11.2003 σημειώνονται τα εξής:

1. Συνέδριο

Η διοργάνωση του συνεδρίου κρίνεται ως απολύτως ικανοποιητική. Η οργανωτική Επιτροπή θα πρέπει να φροντίσει ώστε η έκδοση των πρακτικών να υλοποιηθεί στα μέσα Ιανουαρίου. Η σχετική δαπάνη θα ενταχθεί στον Τακτικό Προϋπολογισμό (α' τεταρτημόριο) της ΔΙΤΡΑΜΜ για το 2004, και για το σκοπό αυτό θα πρέπει να υποβληθεί έγκαιρα ο ακριβής προϋπολογισμός.

Τα συμπεράσματα του συνεδρίου, θα δημοσιευθούν στον τύπο στις 24/11, μετά την ολοκλήρωση και της ALTER ΕΧΡΟ, σε μορφή ένθετων εντύπων ή ειδικού αφιερώματος. Η κ. Γκούφα θα πρέπει να συνεργασθεί με την κ. Μοσχονησιώτη για την προετοιμασία του σχετικού υλικού.

2. Επιμορφωτικά Σεμινάρια

Εγκρίνεται η πρόταση που έχει υποβληθεί στις 13/11/03 υπό την Ομάδα Εργασίας, και αφορά στην διοργάνωση 3 κύκλων σεμιναρίων στην Αθήνα (21-23/1/2004) και 1 στην Θεσσαλονίκη (30/6/2004), με αριθμό συμμετεχόντων 353 άτομα. Εγκρίνεται επίσης η πρόταση για την σύνθεση των εισηγητών.

-Η δαπάνη για την διοργάνωση των σεμιναρίων, ύψους 86.000 €. θα βαρύνει τον Τακτικό Προϋπολογισμό (α' τεταρτημόριο) της ΔΙΓΡΑΜΜ για το 2004. Η Ομάδα Εργασίας θα πρέπει να υποβάλλει έγκαιρα στην ανωτέρω Διεύθυνση τον ακριβή προϋπολογισμό.

-Η δράση θα ανακοινωθεί από τον κ. Υπουργό στις 3/12/03, με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα για τα ΑμεΑ.

Τα σεμινάρια θα βιντεοσκοπηθούν ώστε να διοχετευθούν σε όλες τις Υπηρεσίες

3. Εκπαιδευτικά προγράμματα

Εγκρίνεται καταρχήν η μορφή και το περιεχόμενο του σχεδίου εντύπου που παρουσίασε η Προϊσταμένη του Τμήματος Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επιστημονίας της ΔΜΡΕΠ κ. Σ. Χρυσουλάκη. Ο κ. ΓΔΑ θα πρέπει να φροντίσει ώστε να δημιουργηθεί ένα ειδικό πρόγραμμα για ΑμεΑ στην Πάτρα από την 'ΣΤ' ΕΠΚΑ. Το έντυπο θα πρέπει περιλαμβάνει τα εξής:

-Κείμενο Υπουργού

-Κείμενο της Επιτροπής για την Προσβασιμότητα

-Σύντομο ιστορικό των ειδικών εκπαιδευτικών δράσεων του ΥΠΠΟ

-Δράσεις που θα λειτουργούν στη διάρκεια του 2004, με έμφαση στις Ολυμπιακές πόλεις

-Το πρόγραμμα των ξεναγήσεων ειδικών σχολείων σε μουσεία

-Την αποστολή εκπαιδευτικών εντύπων στα σχολεία Ειδικής Αγωγής

Η δράση θα ανακοινωθεί από τον κ. Υπουργό στις 3/12/03, με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα για τα ΑμεΑ. Παράλληλα θα πρέπει να ανακοινωθεί και η αποστολή εκπαιδευτικού υλικού στα σχολεία ειδικής αγωγής.

Η έκδοση του εντύπου θα πρέπει να υλοποιηθεί μέχρι τις 15 Ιανουαρίου. Η σχετική δαπάνη θα ενταχθεί στον Τακτικό Προϋπολογισμό (α' τεταρτημόριο) των εκδόσεων για το 2004, και για το σκοπό αυτό θα πρέπει να υποβληθεί έγκαιρα ο ακριβής προϋπολογισμός.

4. Ξεναγήσεις σε Μουσεία

Εγκρίνεται η πρόταση που υπέβαλλε προφορικά η Διευθύντρια ΝΕΠΟΚ, κ. Τ. Κατζηνικολάου, σε συνεργασία με την κ. Σ. Γκούφα, και αφορά στην πραγματοποίηση σειράς ξεναγήσεων για μαθητές 12 σχολείων Ειδικής Αγωγής στην Αθήνα και 8 στη Θεσσαλονίκη, σε μουσεία της χώρας. Το πρόγραμμα θα πρέπει να πραγματοποιηθεί εντός του Ιανουαρίου 2004 και να συμπεριληφθεί στο έντυπο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Η δράση θα ανακοινωθεί από τον κ. Υπουργό στις 3/12/03, με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα για τα ΑμεΑ.

4. Δημιουργία «απτικών χώρων» σε Μουσεία

Αποφασίζεται να δημιουργηθούν «απτικοί χώροι» στα μεγάλα μουσεία (αρχαιολογικά, βυζαντινά και σύγχρονα), οι οποίοι θα λειτουργούν σε όλη τη

διάρκεια του 2004. Την ευθύνη για την υλοποίηση της δράσης αναλαμβάνει η ΔΜΕΕΠ και η Διεύθυνση Εικαστικών.

Η δράση θα ανακοινωθεί από τον κ. Υπουργό στις 3/12/03, με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα για τα ΑμεΑ.

5. Πολιτιστικές Εκδηλώσεις

Εγκρίνεται το σχέδιο πραγματοποίησης 30 εκδηλώσεων (Μαριονέττα, Θέατρο Σκιών) σε ιδρύματα ΑμεΑ, στη διάρκεια του α' εξαμήνου 2004, το οποίο υπέβαλλε ο Διευθυντής Θεάτρου & Χορού και Μουσικής κ. Π. Πολυχρονόπουλος. Η Δ/ση θα πρέπει να συνεργασθεί με την κ. Γκούφα, ώστε να γίνει καλύτερη επιλογή των ειδικών σχολείων και να επεκταθεί το πρόγραμμα και στις άλλες ολυμπιακές πόλεις. Εγκρίνεται ο προτεινόμενος προϋπολογισμός, ο οποίος μπορεί να αυξηθεί αν το πρόγραμμα επεκταθεί.

Όσον αφορά στην υποδομή ακουστικής περιγραφής, αποφασίζεται να δοθούν στην VSAH τα 12.500 € για την συμπλήρωση του υπάρχοντος εξοπλισμού, προκειμένου μέσα στο 2004 να πραγματοποιηθούν 30-40 παρακολουθήσεις συγκεκριμένων θεατρικών παραστάσεων σε ομάδες των 20 ατόμων. Η Διευθύντρια Εικαστικών Τεχνών κ. Β. Γεωργίου θα πρέπει να υποβάλλει συγκεκριμένο πρόγραμμα, σε συνεργασία με την VSAH, και να ενημερώσει σχετικά τους αντίστοιχους συλλόγους ΑμεΑ για την δημιουργία του προγράμματος από το ΥΠΠΟ. Παράλληλα, τα μεγάλα Μουσεία της χώρας θα πρέπει να αποκτήσουν αντίστοιχη υποδομή, για ταυτόχρονη ξενάγηση 10 ατόμων, ενώ για την λειτουργία του προγράμματος θα μπορούσε να προσληφθεί ένα άτομο μερικής απασχόλησης. Ο κ. ΓΔΑ θα πρέπει να υποβάλλει κατάλογο των προτεινόμενων για το πρόγραμμα μουσείων.

Οι δράσεις θα ανακοινωθούν από τον κ. Υπουργό στις 3/12/03, με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα για τα ΑμεΑ.

6. Προσβασιμότητα των κτιρίων που στεγάζουν διοικητικές Υπηρεσίες

Η Προϊσταμένη του Τμήματος Αρχιτεκτονικών Μελετών της ΔΜΜΠΚ κ. Ε. Αραϊτζοπούλου ενημερώνει ότι έχει ήδη συγκεντρωθεί το μεγαλύτερο τμήμα των ερωτηματολογίων (39 Εφορείες και 25 εποπτευόμενοι φορείς) και έχει γίνει αποδελτίωση των βασικότερων σημείων. Σε συνεργασία με το Γραφείο Γ.Γ. θα επιλεγούν οι πλέον σημαντικοί από τους εποπτευόμενους φορείς που δεν έχουν ανταποκριθεί ώστε να γίνει η σχετική υπενθύμιση.

Τα συμπληρωμένα ερωτηματολόγια, και η σχετική αποδελτίωση, θα υποβληθούν στο Γραφείο Γ.Γ., ώστε να αποσταλούν στο ΥΠΕΣΔΔΑ.

Το Γραφείο Προσβασιμότητας, το οποίο έχει πλέον στελεχωθεί με ωρομίσθιο προσωπικό και έχει ξεκινήσει την καταγραφή των κτιρίων που στεγάζουν Υπηρεσίες του ΥΠΠΟ στην Πλάκα, θα πρέπει να επεκτείνει την καταγραφή και στις υπόλοιπες ολυμπιακές πόλεις, και να υποβάλλει συγκεκριμένη πρόταση επεμβάσεων με λεπτομερή προϋπολογισμό.

Ωστόσο, από την μέχρι σήμερα καταγραφή και αξιολόγηση των στοιχείων διαπιστώθηκε ότι τα κτίρια του ΥΠ.ΠΟ παρουσιάζουν μια σημαντική διαφοροποίηση όσον αφορά στο είδος αλλά και στη δυνατότητα σχετικών επεμβάσεων, είτε γιατί αρκετά από τα κτίρια είναι διατηρητέα, είτε γιατί τα οικοδομικά τους στοιχεία δεν το επιτρέπουν.

Προκειμένου να αντιμετωπισθεί το πρόβλημα, είναι αναγκαίο, σε πρώτη φάση, να ιδρυθούν ειδικά Γραφεία (υπό μορφή ΚΕΠ) πλήρως προσβάσιμα, σε κτίρια του ΥΠ.ΠΟ, στα οποία θα γίνεται η συνύληψη του ειδικού κοινού με όλες τις αρμόδιες Υπηρεσίες του ΥΠ.ΠΟ σε επίπεδο πόλης. Η λειτουργία των γραφείων αυτών θα ξεκινήσει κατά προτεραιότητα από τις πέντε Ολυμπιακές Πόλεις, σε εφαρμογή των διατάξεων του ν. 3057/2002, και θα επεκταθεί στη συνέχεια και στις υπόλοιπες πόλεις που δεν διαθέτουν ή δεν μπορούν να αποκτήσουν προσβάσιμες Υπηρεσίες. Ο κ. ΓΔΑΜΤΕ θα πρέπει να υποβάλλει συγκεκριμένη πρόταση λειτουργίας των γραφείων αυτών (όσον αφορά στην στελέχωση και τον εξοπλισμό). Τα γραφεία θα λειτουργήσουν στην Αθήνα (ισόγειος χώρος στο κτίριο της Μπουμπουλίνας), την Θεσσαλονίκη (στο κτίριο της Αλλοτίνης), στην Πάτρα (στα γραφεία της ΣΤ' ΕΠΚΑ). Ο κ. ΓΔΑΜΤΕ θα πρέπει να διερευνήσει επίσης τις δυνατότητες δημιουργίας ανάλογων κέντρων σε Βόλο και Ηράκλειο.

7. Προσβασιμότητα Μουσείων-Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων

Η ΔΙΠΚΑ υποβάλλει λεπτομερή κατάλογο με τους αρχαιολογικούς χώρους και τα μνημεία στις Ολυμπιακές πόλεις, και κατάλογο με τα αντίστοιχα στοιχεία στην υπόλοιπη Ελλάδα, με τις υπάρχουσες αλλά και τις αναγκαίες επιπλέον υποδομές.

Ψύκτες: Θα πρέπει να υποβληθεί ένας ρεαλιστικός προγραμματισμός, με το συγκεκριμένο κόστος. Ο κ. ΓΔΑ θα αναλάβει την διαδικασία της απευθείας ανάθεσης ή του πρόχειρου μειοδοτικού ώστε να γίνει η προμήθεια και στη συνέχεια η αποστολή προς τις Εφορείες.

Για να μην καταστραφούν εύκολα οι ψύκτες υπαίθρου θα πρέπει να γίνει προσπάθεια να τοποθετηθούν σε στεγασμένο χώρο ή να καλυφθούν.

WC: Ο κ. ΓΔΑ, σε συνεργασία με την ΔΙΠΚΑ και ΔΒΑ, θα πρέπει να επιλέξει τους σημαντικότερους χώρους που είναι προσβάσιμοι, και στους οποίους δεν υπάρχει WC για ΑμεΑ, ώστε να τοποθετηθούν φορητά και αυτοκαθαριζόμενα. Επειδή απαιτείται υποδομή σε νερό και ηλεκτρικό ρεύμα, και αποχέτευση, θα πρέπει να τοποθετηθούν κοντά στα φυλάκια εισόδου. Σε συνεργασία με τον κ. Πολυχρονίου, θα πρέπει να γίνει επιλογή της πλέον ενδεδειγμένης λύσης, ανάλογα με τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες κάθε τόπου.

Προκειμένου να αντιμετωπισθούν τα αιτήματα για εξασφάλιση προσβασιμότητας στο Σούνιο, θα πρέπει να γίνει αυτοψία ο κ. Πολυχρονίου και η κ. Γκούφα.

Επιπλέον ο κ. Πολυχρονίου θα πρέπει να υποβάλλει συγκεκριμένη πρόταση για την βελτίωση της κυκλοφορίας ΑμεΑ στους πεζοδρόμους της Δ. Αρεοπαγίτου και Α. Παύλου.

Οι προτεινόμενες επεμβάσεις στην Δωδώνη και τους Δελφούς κρίνονται αναγκαίες και θα πρέπει να υλοποιηθούν κατά προτεραιότητα το 2004.

Η γενικότερη εικόνα από την προσβασιμότητα των αρχαιολογικών χώρων και μνημείων στις Ολυμπιακές πόλεις κρίνεται ικανοποιητική, ενώ ανάλογη είναι η εικόνα και για την προσβασιμότητα των μουσείων. Ωστόσο μέχρι το τέλος του 2003 θα πρέπει να έχουν ολοκληρωθεί οι βασικές και απολύτως αναγκαίες επεμβάσεις.

8. Προσβασιμότητα στον κόμβο

Το γραφείο Γ.Γ. θα πρέπει να ετοιμάσει νέα επιστολή προς τον ΟΠΕΠ, ώστε να υπάρξει συνεργασία μεταξύ του Δ/ντή Ψηφιακών Εφαρμογών και της κ. Γκούφα, για τον σχεδιασμό των προσβάσιμων τόπων.

9. Λειτουργία του γραφείου Προσβασιμότητας

Ο κ. ΓΔΑΜΤΕ θα πρέπει να ελέγξει την πρόταση για την στελέχωση και τον εξοπλισμό του γραφείου. Θα πρέπει να ολοκληρωθεί άμεσα η διαδικασία πρόσληψης των ωρομισθίων που ήδη απασχολούνται.

Η επόμενη σύσκεψη προγραμματίζεται για την Δευτέρα 24.11.03 και ώρα 15:00. Πριν την ημερομηνία αυτή θα πρέπει να υποβληθούν τα αναλυτικά σημειώματα για τα θέματα που συζητήθηκαν, ώστε να ενημερωθεί ο κ. Υπουργός.

Αίνα Μενδώνη

Κοινοποίηση:

- κ. Υπουργό Πολιτισμού
- ΓΓ.Ο.Α. κ. Κ. Καρτάλη
- ΔΙΓΡΑΜΜ. κ. Κ. Κορούλη
- ΔΜΜΠΚ, κ. Α. Αθανασιάδου

Ακριβές Αντίγραφο
Ο Προϊστάμενος της Γραμματείας

Δέμπρος Ζουκής

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Γενική Γραμματεία

Αρ. Πρωτ.: 185

Προς: Όπως Π.Α.

Αθήνα, 12 Ιανουαρίου 2004

και σε όλες τις άλλες περιπτώσεις

Εργαστήριο

70 10

Θέμα: Οδηγίες για την διευκόλυνση των ΑμεΑ κατά την επίσκεψή τους σε Χώρους Πολιτισμού.

Το ΥΠΠΟ καθ' όλη την διάρκεια του 2003, έτος για τα ΑμεΑ, θεωρώντας ότι οι Χώροι Πολιτισμού είναι οι κατ' εξοχήν χώροι στους οποίους πρέπει να ληφθεί ιδιαίτερη μέριμνα για την εξασφάλιση της ισότιμης πρόσβασης και συμμετοχής των ΑμεΑ, προέβλεψε μία σειρά μέτρων σε αυτή την κατεύθυνση. Τα μέτρα αυτά αφορούν τόσο στην βελτίωση της υπάρχουσας κτιριακής υποδομής, με προέβλεψη τροποποιήσεων και αλλαγών όπου αυτό απαιτείτο, όσο και στην πρόβλεψη διευκολύνσεων για τα ΑμεΑ ως μόχμη παράμετρο σε κάθε μελλοντικό σχεδιασμό.

Επειδή όμως, η απρόσκοπτη διακίνηση και συμμετοχή των ΑμεΑ σε οποιονδήποτε χώρο και εκδήλωση δεν εξαστάται μόνο από την κτιριακή υποδομή αλλά σε σημαντικό βαθμό από την στάση του ανθρώπου δυναμικού που τους περιβάλλει σε κάθε περίπτωση, θεωρούμε ότι το προσωπικό που υπηρετεί στους Χώρους Πολιτισμού πρέπει να είναι ιδιαίτερα ευαισθητοποιημένο και ενημερωμένο σε αυτά τα θέματα.

Ισότιμη πρόσβαση και συμμετοχή σε ένα χώρο σημαίνει κατά κύριο λόγο την αυτόνομη διακίνηση του επισκέπτη χωρίς την παρεμβολή εμποδίων στην κίνηση, προσέγγιση, αντίληψη και επικοινωνία. Με το σκεπτικό αυτό, το προσωπικό που υπηρετεί σε Χώρους Πολιτισμού και έχει επαφή και επικοινωνία με το κοινό θα πρέπει στις περιπτώσεις των ΑμεΑ να επιδεικνύει ιδιαίτερη ευαισθησία και να εκδηλώνει συμπεριφορές οι οποίες θα διευκολύνουν την επίσκεψη και παραμονή τους.

Αυτό σημαίνει ότι:

- Το άτομο με αναπηρία θα ερωτάται διακριτικά τόσο για το αν επιθυμεί βοήθεια ή όχι, όσο και για τον τρόπο που θα του παρασχεθεί.
- Θα δίνεται κάθε δυνατή συνδρομή με τρόπο ώστε να μην θίγεται η προσωπικότητα και αξιοπρέπεια του ατόμου που του παρέχεται η βοήθεια.
- Η γλώσσα που χρησιμοποιούμε προκειμένου να απευθυνθούμε σε κάποιο άνθρωπο με αναπηρία απεικονίζει τις αντιλήψεις μας για τα χαρακτηριστικά, τις επιθυμίες και τις ανάγκες που ενδεχομένως έχει, ανεξάρτητα από το αν χρησιμοποιούμε αυτή τη γλώσσα συνειδητά ή ασυνειδητά. Αυτό σημαίνει ότι πέρα από τις πρακτικές διευκολύνσεις που ενδεχομένως θα του παρασχεθούν η γλώσσα που θα χρησιμοποιήσουμε στην επικοινωνία μαζί του διαμορφώνει αυτόματα και το κλίμα υποδοχής του. Στο πλαίσιο αυτό, αποφεύγουμε:
 - α) χαρακτηρισμούς που στιγματίζουν και μειώνουν την προσωπικότητά του ενώ χρησιμοποιούμε ονόματα ή το «κύριος», «κυρία» κλπ.
 - β) άσκοπες αναφορές στην ιδιαιτερότητα της κατάστασής του λ.χ. ανίτητος, τυφλός, ΑμεΑ κ.ο.κ. Όταν όμως δεν μπορούμε να αποφεύγουμε τους χαρακτηρισμούς, βάζουμε τη λέξη άνθρωπος εμπρός από το είδος της αναπηρίας, λ.χ. άνθρωπος με αναπηρία κ.λπ., η οποία αποδυναμώνει τυχόν αρνητικά συναισθήματα που μπορεί να προκαλέσει η χρήση του χαρακτηρισμού.

- Είναι ιδιαίτερα σημαντικό η βοήθεια να παρέχεται με διακριτικό τρόπο ώστε το άτομο που βοηθείται να μην αποτελεί το επίκεντρο της προσοχής των υπολοίπων που βρίσκονται στο χώρο. Για το λόγο αυτό είναι αναγκαία τόσο η εκ των προτέρων επεξεργασία του τρόπου παροχής βοήθειας σε κάθε κατηγορία ΑμεΑ όσο και ο συντονισμός του προσωπικού.

Το προσωπικό που έρχεται σε άμεση επαφή με το κοινό θα πρέπει σε περίπτωση επίσκεψης από ΑμεΑ να προσπαθεί να κατανοήσει τις ιδιαίτερες ανάγκες και δυσχέρειες που αντιμετωπίζουν κατά κατηγορία αναπηρίας και να μεριμνά για την παροχή των ανάλογων διευκολύνσεων. Για παράδειγμα:

- Άτομα με κινητικά προβλήματα:
Διευκόλυνση προσπέλασης, επισήμανση φυσικών εμποδίων ή κατά το δυνατό απομάκρυνσή τους.
- Άτομα με προβλήματα ακοής:
Διευκόλυνση στην επικοινωνία όπως, με εκφρασά αργού λόγου ώστε να μπορούν να «διαβάσουν» τη χρήση του συνομιλητή τους. Ας σημειωθεί ότι η υπερβολική χρήση κινήσεων και χειρονομιών ελάχιστα διευκολύνει στην κατανόηση ενώ αντίθετα μπορεί να προκαλέσει σύγχυση ή παρανόηση.
- Άτομα με προβλήματα όρασης:
Κατανόηση της ανάγκης τους για αναγνώριση των αντικειμένων μέσω της αφής και διακριτική σύσταση στις περιπτώσεις που δεν επιτρέπεται η απτική προσέγγιση.

Θεωρούμε ότι η ανάλογη συμπεριφορά και αντιμετώπιση των ΑμεΑ από το προσωπικό των Χώρων Πολιτισμού, δεν αποτελεί και δεν πρέπει να αποτελεί έκφραση συμπόνιας και οίκτου αλλά κομμάτι του κυρίου έργου τους, καθώς οι ΑμεΑ είναι ισότιμοι πολίτες προς τους οποίους οφείλουμε την εξασφάλιση του δικαιώματος συμμετοχής τους. Θα πρέπει να γίνει κοινή αντίληψη ότι η παρουσία τους στους δημόσιους χώρους δεν είναι ασύμβατη με αυτούς. Αντιθέτως, θα πρέπει να ενθαρρύνεται και να υποστηρίζεται.

Η πρόβλεψη για τις παραπάνω διευκολύνσεις θα αποτελέσει το έναυσμα για την ευαισθητοποίηση απέναντι και σε άλλες ομάδες συμπολιτών μας οι οποίοι μπορεί να μην είναι άτομα με αναπηρία, όμως λογίζονται ως εμποδιζόμενα άτομα που αντιμετωπίζουν ειδικές δυσκολίες κατά την προσέγγισή τους στους Χώρους Πολιτισμού. Τέτοια άτομα μπορεί να είναι οι έχοντες μειωμένες ικανότητες (τρίτη και τέταρτη ηλικία), οι άγκυροι, τα άτομα με ασυνήθεις σωματικές διαστάσεις, οι εξαρτημένοι από ουσίες, οι οδηγοί ή χρήστες διαφόρων τύπων αμαξιδίων κ.λπ.

Παρακαλώ τους Διευθυντές των Υπηρεσιών και των Εποπτευομένων Φορέων, στους οποίους κοινοποιείται το παρόν, να ασχοληθούν προσωπικά με την ευαισθητοποίηση του συνόλου του προσωπικού και την ενημέρωσή του με το περιεχόμενο της ανωτέρω εγκυκλίου, ιδιαίτερα εκείνων οι οποίοι έρχονται σε άμεση και καθημερινή επαφή με το κοινό.

Αίνα Μενδώνη

Ακριβές Αντίγραφο
Ο Πρωτοστάτης της Γραμματείας

ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ ΕΓΓΡΑΦΟΥ

Κοινοποίηση:

1. κ. Α. Κολώνα, ΓΔΑΠΚ
2. κ. Β. Χανδανά, ΓΔΑΜΤΕ
3. κ. Α. Καρπούρης, ΓΔΥΥ
4. κ. Μ. Μιχαηλίδου, ΓΔΣΠ

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Τηλ. 210 - 92 01 001

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ

ΒΙΒΛ. ΠΑΝ. Ε. Ο

29 ΙΑΝ. 2011

ΠΑΝΤΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

00200006947